

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity
Filozofická fakulta Jihočeské univerzity
Historický ústav

Filip Dvořák
Rybniční hospodářství na Jindřichohradecku ve druhé polovině 17.
století

diplovová práce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Josef Grulich, PhD.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých pramenů a literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 22. dubna 2008.

Podpis:.....

Za odborné vedení, trpělivost a podnětné připomínky děkuji PhDr. Josefu
Grulichovi, PhD.

Anotace

Rybníky, chov kapra a produkce ryb obecně tvořily po dlouhá staletí regionální specifikum typické pro tradiční rybníkářské oblasti Zemí Koruny české. Tématem této diplomové práce je komplexní vývoj vodního hospodářství na jindřichohradeckém dominiu v letech 1672-1683. Konkrétně byla pozornost zaměřena na panství Jindřichův Hradec, Kardašova Řečice, Červená Lhota, Stráž nad Nežárkou a Žirovnice.

Přestože místní rybníční hospodaření nedosahovalo úrovně nejvýznamnějších rybníkářských lokalit, hustota zdejší rybníční sítě a velikost nádrží napovídá, že chovu ryb bylo věnováno mnoho pozornosti. Časové zaměření práce bylo ovlivněno absencí komplexně pojatého historického zpracování, které by bylo zaměřeno právě na druhou polovinu sedmnáctého století.

Autor se soustředil především na strukturu a rozsah rybníční sítě a praktickou podobu hospodaření. Pozornost byla dále věnována každodenním aspektům problematiky, zejména ze sociálního a ekonomického hlediska. Důležitou částí je rekonstrukce sítě lidí zapojených do rybníčního hospodářství. Existence husté sítě sociálně-profesních vazeb byla zjištěna především ve vztahu k udílení deputátů, prodeji a podílu různých řemesel na chodu této odnože hospodaření.

Obsah

I Úvod.....	7
I.1 Metodologická východiska.....	8
I.2 Rybniční hospodářství jako téma české historiografie.....	8
I.3 Kritika pramenů.....	16
II Stav rybniční sítě na Jindřichohradecku ve 2. polovině 17. století.....	21
II.1 Struktura rybniční sítě při chovu kapra odděleným způsobem.....	21
II.2 Třecí rybníky.....	21
II.3 Třecí rybníky jindřichohradeckého dominia.....	22
II.4 Rybníky výtažní.....	24
II.5 Komorové rybníky	25
II.6 Kaprové rybníky.....	26
II.7 Kaprové rybníky panství Jindřichův Hradec.....	26
Kaprové rybníky panství Kardašova Řečice.....	29
II.8 Kaprové rybníky panství Stráž nad Nežárkou.....	32
II.9 Kaprové rybníky panství Červená Lhota.....	34
II.10 Kaprové rybníky panství Žirovnice.....	36
III Chov kapra na Jindřichohradecku ve 2. polovině 17. století.....	39
III.1 Metodika chovu kapra.....	39
III.2 Produkce dvouletého plodu.....	41
III.3 Produkce tříleté násady.....	43
III.4 Výlovy.....	46
III.5 Produkce kapra.....	48
IV Chov štik.....	52
IV.1 Kvalitativní třídy štik	52
IV.2 Štičí násada a metodika chovu.....	53
IV.3 Nakládání s vylovenými štikami	55
V Každodennost rybničního hospodaření.....	59
V.1 Nepřímo zapojené profese a řemesla.....	60

V.2Přímo zapojené profese a řemesla a problematika mezd.....	64
VI Deputátní platy a jejich distribuce	69
VI.1Kategorie příjemců deputátních platů.....	69
VI.2Distribuce kapřího deputátu.....	72
VI.3Distribuce deputátních štik a malých ryb.....	76
VII Prodej kaprů a štik.....	81
VII.1Způsoby prodeje a kategorie kupců.....	81
VII.2Obchodníci s rybami.....	86
VII.3Prodej štik a cena ryb.....	88
VIII Závěr.....	92
IX Přílohy.....	96
IX.1Seznam použitých pramenů.....	96
Prameny vydané.....	96
Prameny nevydané.....	96
IX.2Seznam použité literatury.....	97
IX.3Terminologický slovník.....	101
IX.4Nadepsání ročních rybních účtů pro rok 1683.....	106
IX.5Záznam o výlovu rybníka Kačležský roku 1680 (Něm. Katterschlager)	107

I Úvod

Rybníky, chov kapra a produkce ryb obecně tvořily po dlouhá staletí regionální specifikum typické pro tradiční rybníkářské oblasti Zemí Koruny české. Tématem této diplomové práce je komplexní vývoj vodního hospodářství na jindřichohradeckém dominiu v letech 1672-1683. Konkrétně byla pozornost zaměřena na panství Jindřichův Hradec, Kardašova Řečice, Červená Lhota, Stráž nad Nežárkou a Žirovnice.

Přestože místní rybníční hospodaření nedosahovalo úrovně nejvýznamnějších rybníkářských lokalit, hustota zdejší rybníční sítě a velikost nádrží napovídá, že chovu ryb bylo kdysi věnováno mnoho pozornosti. Časové zaměření práce bylo ovlivněno absencí komplexně pojatého historického zpracování, které by bylo zaměřeno právě na druhou polovinu sedmnáctého století.

Panství Jindřichův Hradec se podle Bohuslava Balbína mohlo během druhé poloviny sedmnáctého století pyšnit (spolu s Třeboní a Budějovicemi) štikami a kapry znamenité chuti „...*je tam totiž mnoho rybníků, jimiž protéká čerstvá voda, což jiné kraje v takové míře nemají...*“¹ O výjimečně velkém množství rybníků, nyní ovšem v celém království Balbín čtenáře přesvědčuje, když píše „...*v Čechách je taková spousta rybníků, že byl vydán zákaz zakládat po Čechách další rybníky bez veřejného schválení...*“² Je tedy jasné, že rybníky zanechaly na vzdělaném současníkovi hluboký dojem a jejich přínos nebyl pouze ekonomický, ale i estetický, protože „...*kromě velkého zisku poskytují rybníky svým půvabem i pěknou podívanou...*“³

1 Bohuslav BALBÍN, *Krásy a bohatství české země*, Praha 1986 (ed. H. Businská), s. 224.

2 Podle Balbína se takto rozhodlo, protože „...*chtěli tenkrát přispět ke zlepšení podnebí, hlavně však zamýšleli obdělávat pole a donutit půdu k výnosu spíše než ji utopit pod vodou a tak odsoudit k jakési věčné neplodnosti...*“ TAMTÉŽ, s. 165

3 TAMTÉŽ, s. 166.

I.1 Metodologická východiska

Výzkum v předkládané diplomové práci spočíval především v metodě sondy, jejímž cílem bylo komplexní zrekonstruování všech oblastí rybníčního hospodaření, které umožnily zkoumané prameny.

K rekonstrukci rybníční sítě, praktické podoby hospodaření, prozopografického výzkumu lidí, kteří se podíleli na chodu hospodářství a měli vazby na různé jeho aspekty, byly použity především ucelené řady rybních účtů.

Základním cílem této práce je zrekonstruovat skutečnou podobu rybníční sítě, objasnit principy hospodaření a porovnat je s vývojem během minulého období. Srovnání bude provedeno i s jinými, rybníkářsky důležitými, oblastmi Čech i Moravy a to jak v průběhu zkoumaného období, tak i v letech, které druhé polovině sedmnáctého století předcházely. Dalším úkolem práce je potvrzení či vyvrácení domněnky o hlubokém úpadku rybníčního hospodaření po třicetileté válce.

I.2 Rybníční hospodářství jako téma české historiografie

Přestože rybníkářství a jeho vývoj dlouhodobě patřilo mezi neopomíjená témata české historiografie, je překvapivé, že pro český prostor (Čechy) chybí jeho komplexní historické zpracování. Jedná se i o takzvaný „zlatý věk“, během kterého produkce ryb představovala podstatnou část příjmů šlechtického velkostatku a kdy docházelo k jeho všestrannému rozvoji.⁴

Mezi jedny z prvních historiků, kteří se problematikou rybníkářství soustavněji a systematictěji zabývali, náleží jindřichohradecký archivář a katolický

4 O významu rybníkářství období „zlatého věku“ obecněji Jiří ANDRESKA, *Rybářství a jeho tradice*, Praha 1987; TÝŽ, *Les a sláva českého rybářství*, Pacov 1997; Václav BŮŽEK, *Das Goldene Zeitalter der südböhmischen Teichwirtschaft*, in: H. Knittler – A. Komlosy (edd.), *Die Laisnitz. Natur- und Kulturgeschichte einer Region*, St. Pölten 1997, s. 81-92; Alois MÍKA, *České rybníkářství v 16. století a problém počátku původní akumulace kapitálu*, *Československý časopis historický* 2, 1954, s. 267-271; TÝŽ, *Slavná minulost českého rybníkářství*, Praha 1955.

kněz František Teplý⁵.

Dále se rybníkářstvím obecněji zabýval Alois Míka. Jeho dílo tvoří bezesporu solidní podklad pro hlubší studium, nicméně populárně-naučná povaha jeho příspěvků nepřinesla hlubší analýzu tematiky.⁶ Výsledky svého bádání, které představil většinou na stránkách Československého časopisu historického a Sborníku historického, jsou ovšem odlišné povahy. Pro historika zabývajícího se hospodářskými poměry panujícími na raně novověkém šlechtickém velkostatku představují přínosné informace a podněty.⁷

Rybníkářství se stalo, byť jen okrajově, částí dnes již klasické práce hospodářských a sociálních dějin Václava Černého.⁸ V několikastránkové stati, věnované právě otázce vývoje rybníkářství, uplatnil Černý poznatky ze studia hospodářských instrukcí. Jak ovšem v úvodu práce naznačuje, potenciál hospodářských instrukcí nelze přeceňovat, zároveň je nelze považovat za jediný a univerzální pramen.⁹ Černý se zabýval zejména teorií rybníčního hospodaření, konkrétní doklady praktické stránky věci zpracovával především z literatury.¹⁰ Z celkové koncepce díla vyplývá, že jeho přínos k bádání o dějinách rybníkářství je spíše okrajový, ale přesto je to práce svým způsobem jedinečná a inspirativní.

Literaturu zcela odlišného rázu představují práce z pera ředitele Schwarzenberského knížecího panství Josefa Šusty, který bohatě zhodnotil zkušenosti nabyté studiem v Uhrách a posléze se dopracoval k vydání celé dlouhé historie třeboňského rybníkářství¹¹. Jeho dalším příspěvkem bylo sepsání příruč-

5 Jeho nejsyntetičtější dílo je bezesporu František TEPLÝ, *Příspěvky k dějinám českého rybníkářství*, Praha 1937. Františkem Teplým se budu zabývat později.

6 Alois MÍKA, *Slavná minulost*, Praha 1955; Alois MÍKA – Sláva ŠTOCHL, *Naše rybníky a přehradní jezera*, Praha 1963; Alois MÍKA, *Nástin vývoje zemědělské výroby v českých zemích v epoše feudalismu*, Praha 1960.

7 TÝŽ, *Feudální velkostatek v jižních Čechách (14. - 17. století)*, Sborník historický 1, 1953, s. 112-213; TÝŽ, *Nástin vývoje cen zemědělského zboží v Čechách v letech 1424-1547*, Československý časopis historický 7, 1959, s. 545-579; TÝŽ, *Sociálně ekonomická struktura českých zemí před třicetiletou válkou*, Sborník historický 21, 1974, s. 41-73, Sborník historický 23, 1976, s. 37-80.

8 Václav Černý, *Hospodářské instrukce. Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV.-XIX. století*, Praha 1930.

9 TAMTÉŽ, s. 5.

10 TAMTÉŽ, s. 238-247.

11 Josef ŠUSTA, *Pět století rybníčního hospodářství v Třeboni. Příspěvek k dějinám chovu ryb se zvláštním zřetelem na přítomnost*, Třeboň 1995².

ky spíše metodologického, „rybochovného“, rázu, kde uvádí soudobé moderní trendy v chovu kapra a dalších hospodářsky významných ryb.¹²

Šusta se do bádání pustil z pragmatických pohnutek, kdy (...), „*Zejména měla minulost šířeji osvětlit místní poměry. Měla objasnit minulý život každého jednotlivého rybníka, stejně jako společenství všech vodních objektů*“ (...).¹³ Na základě závěrů získaných studiem třeboňských archiválií se chtěl pustit do rekonstrukce a revitalizace rybníční sítě na Třeboňsku.¹⁴ Je tedy patrné, že se nejedná o historickou práci v pravém slova smyslu. Šusta zkoumal potenciál jednotlivých rybníků v minulosti, aby zjistil jeho skutečné možnosti a předpoklady, tím se ale dopracoval druhotně také k tomu, že prostudoval, jak se v minulosti rybníční hospodářství vyvíjelo. Vycházel zejména ze studia rybních účtů.

Rybníkářství a jeho dějiny na Moravě a ve Slezsku zmapoval Rudolf Hurt¹⁵. Po důkladném archivním studiu se zaměřil ponejvíce na srovnávání jednotlivých lokalit Moravy a Slezska. Stranou neponechal ani sociální rovinu rybníkářství, zde je ovšem práce nejvíce zatížena dobovou ideologií. Celkově se ale jedná o komplexně pojaté dílo, které splňuje požadavky na syntetické zpracování problematiky pro Moravu a Slezsko. Jeho obdoba pro Čechy bohužel chybí.

Následujícím autorem, který zaměřil svou pozornost na dějiny rybníkářství z obecného hlediska, byl Jiří Andreska, který zkoumal celou dobu existence rybářství a rybníkářství. Zajímal se o vývoj lovu ryb od pravěku až po osmdesátá léta dvacátého století. Během svého bádání se opřel i o hmotné prameny,¹⁶ což podstatně ovlivnilo konečnou podobu jeho většinou populárně-naučných příspěvků.¹⁷ Ze spektra zájmu, které je snad až příliš široké, vyplývají i hlavní nedostatky.¹⁸

12 TÝŽ, *Výživa kapra a jeho družiny rybníčné. Nové základy rybochovu rybníčného*, Třeboň 1997².

13 Bohumil JIROUŠEK, *Rybníkář Josef Šusta v Třeboni*, Jihočeský sborník historický 68, 1999, s. 194.

14 TAMTÉŽ.

15 Rudolf HURT, *Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku*, I-II, Praha 1960.

16 Jiří ANDRESKA, *Vývoj nářadí v rybníčním hospodářství*, Vědecké práce Československého zemědělského muzea 9, 1969, s. 81-165. Práce vychází ponejvíce ze studia hmotných, ale i písemných pramenů, zejména inventářů.

17 TÝŽ, *Rybářství*, Praha 1987; TÝŽ, *Lesk a sláva*, Pacov 1997.

18 Jedná se především o nevyváženost prostoru věnovaného minulému vývoji a soudobé situaci. Z tohoto hlediska je Andreskova práce sice inspirativní, nicméně příliš inovace nepřines-

Jeho přínos tedy spatřuji zvláště v popularizaci tématu.

Dalším z řady autorů produkujících ale výhradně populárně-naučnou literaturu je Josef Hons. Tento autor se věnoval rybníkářství a jeho vývoji v rámci svého díla, které ovšem pojal značně široce.¹⁹ V jeho práci se setkáme takřka se vším, co s vodou jako přírodním živlem souvisí, včetně splavnosti řek či voroplavby. Skutečný přínos k osvětlení principů českého rybníkářství v minulosti je opět jen okrajový, nicméně neopomenutelný. Mezi další autory populárně-naučné literatury týkající se dějin rybníkářství alespoň náznakem můžeme dále zařadit dílo Jaroslava Fišera²⁰ a Karla Kuklíka²¹. Obecně o literatuře tohoto druhu (co se rybníkářství týče) platí, že dějinám se věnuje okrajově, těžiště leží spíše v nástinu vývoje a především v současnosti rybníkářství či rybářství.

Zcela jiným způsobem uchopil problematiku Jaroslav Pánek,²² který se zaměřil na rybníkáře jako na problematickou sociální skupinu raně novověké společnosti. Zaměření na sociální dimenzi tématu nebylo žádnou inovací, nicméně Pánek byl první, kdo použil při práci trestně-právních pramenů. Ve svém příspěvku naznačuje další možné postupy v bádání o dané problematice zcela odlišným směrem. Týž autor analyzoval rovněž historicko-ekologické aspekty českého rybníkářství v 16. století.²³ Prakticky jediným historikem, který se konkrétněji vyjádřil k vývoji rybníčního podnikání v 17. století byl Eduard Maur.²⁴ Autor ve své práci, jejíž široká koncepce zastřešuje i vývoj rybníkářství, naznačuje závažné myšlenky, týkající se stagnace a úpadku rybníčního podnikání v 17. století.

la. Těžiště jeho díla jednoduše neleží v detailní analýze jednoho období, lokality či činnosti. Orientuje se zejména na československý a jemu blízký prostor.

19 Josef HONS, *Když měřičkové, rybníkáři a trhání krajem táhli*, Praha 1961.

20 Jaroslav FIŠER – Sláva ŠTOCHL, *Rybářství v Československu*, Praha 1964.

21 Karel KUKLÍK – Jaroslav HRBÁČEK, *České a moravské rybníky*, Praha 1984.

22 Jaroslav PÁNEK, *Spiknutí rybníkářů proti Petrovi Vokovi z Rožmberka v roce 1569*, in: Zdeněk BENEŠ – Eduard MAUR – Jaroslav PÁNEK (edd.), *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 243-299.

23 TÝŽ, *Die historisch-ökologischen Aspekte der Wasserwirtschaft in den böhmischen Ländern im 16. Jahrhundert*, *Historická ekologie* 1, 1988, s. 77-124.

24 Eduard MAUR, *Zemědělská výroba na pobělohorském komorním velkostatku v Čechách*, *Prameny a studie* 33, 1990, s. 3-130.

Po analýze literatury zabývající se rybníkářskou problematikou obecně a synteticky je třeba zmínit literaturu, která mapuje vývoj rybníkářství konkrétně v jižních Čechách. Jak jsem naznačil v úvodu, mezi autory, kteří se vyjádřili k rybníkářské problematice mezi prvními, patří František Teplý.

I nejsyntetičtější práce, kterou František Teplý²⁵ vydal, budí dojem ne-soudržnosti a je ve své podstatě orientována převážně na vývoj rybníkářství v jižních Čechách, přestože si klade za cíl přispět k dějinám českého rybníkářství obecně.²⁶ Práce vznikla v podstatě kompilací Teplého dříve vydaných článků publikovaných především na stránkách *Československého rybáře* a *Časopisu pro dějiny venkova*.²⁷ Teplého práce jsou doslova prodchnuty „selským patriotismem“ typickým pro českou meziválečnou historiografii. Zároveň se z velké části jedná spíše o práce vlastivědného rázu. Zajímal se především o vývoj na Jindřichohradecku²⁸, ovšem největší důraz kladl na počáteční období jindřichohradeckého rybníkářství a na období dlouho před třicetiletou válkou, zejména na léta, kdy bylo jindřichohradecké rybníční hospodářství evidováno česky.²⁹ Obecně je autora orientace na český živel v oblasti až nekritická.

Teplý se ale ve své badatelské činnosti neomezil pouze na rybníční hospodaření šlechtického velkostatku, nýbrž věnoval se i hospodaření v režii města. Ve své další práci *Selské bouře*, která se zabývá analýzou rebelií a „neklidu“ Jindři-

25 K osobě Františka Teplého konkrétněji: František KUTNAR - Jaroslav MAREK, *Přehledné dějiny českého dějepisectví*, Praha 1997, s. 637-638; Pavel KŘIVSKÝ (ed.), *František TEPLÝ. Archivář a kněz*, České Budějovice 2003.

26 F. TEPLÝ, *Příspěvky*, Praha 1937.

27 Uvádím zde ale i jiné články, které se problematiky dotýkají. TÝŽ, *Dějiny rybníků na Hradecku*, zvláštní otisk z časopisu *Československý rybář* 1925; TÝŽ, *Hospodářské poměry statku Protivína na konci 16. století*, *Věstník Československého zemědělského musea* 10, s. 28-30, 84-89, 141-144; TÝŽ, *Jména ryb v účtech (XVI. A XVII. Věk)*, *Československý rybář* 16, 1936, s. 121-124; TÝŽ, *Městské rybníčky, tak řečené haltěře v Jindřichově Hradci*, *Československý rybář* 12, 1932, s. 10-12; TÝŽ, *O rybníkářích*, *Československý rybář* 16, 1936 s. 121-124; TÝŽ, *Obraz rybníkářství na některých panstvích v Čechách*, *Věstník Československého zemědělského musea* 8, 1935, s. 114-120; TÝŽ, *Obtíže poddaných s rybníky*, *Československý rybář* 16, 1936, s. 95-97; TÝŽ, *Rybní hospodářství na panství Hluboká roku 1597*, *Českomoravský rybář* 12, 1913, s. 43-45, 61-63; TÝŽ, *Rybní hospodářství na Hradecku v době Slavatovské*, *Časopis pro dějiny venkova* 19, 1932, s. 27-38; TÝŽ, *Svozování tříletých plodů na podzim L. P. 1591 na Hlubocku*, *Československý rybář* 18, 1938, s. 155; TÝŽ, *Valde bene rybní čeledi*, *Československý rybář* 18, 1938, s. 98.

28 Na mysli mám bývalé dominium Pánů z Hradce.

29 F. TEPLÝ, *Příspěvky*, s. 74.

chohradecka a prakticky celých jižních Čech, se rybníkářské tematiky dotkl jen okrajově³⁰. Věnuje zde prostor zejména poddaným, kteří se na provozu rybníků podíleli. Dále zmiňuje druhy robot a jiných urbaniálních povinností, které se dané problematiky týkaly. Hlubší analýzu tohoto fenoménu ale v práci nenajdeme.

Celkový přínos Teplého díla tkví především ve zmapování rybníkářské problematiky daného regionu, což podstatně ulehčí práci komukoli, kdo se jí hodlá zabývat. Zároveň odvedl nesporně záslužnou část práce tím, že sepsal *Vodní knihu*, jejíž rukopis je uložen v jindřichohradecké pobočce SOA Třeboň. Ve *Vodní knize* Teplý shromáždil všechny prameny, které považoval za důležité pro zpracování dějin vývoje rybníkářství a „vodního hospodářství“ vůbec na Jindřichohradecku.³¹

Autorů, kteří vývoj rybníkářství sledovali v menších lokalitách, existuje poměrně dlouhá řada. Jedním z nich je Rudolf Berka. Tento autor dlouhodobě zpracovával vývoj rybníkářství na Vodňansku a jeho rukou vznikla řada dílčích studií a publikací.³² Autor se ve svém díle soustředil zejména na hospodářské aspekty problému a věnoval se hlavně „zlatému věku“ českého rybníkářství, tedy 16. století. Vodňanskému rybníčnímu hospodaření se věnoval krátce také Václav Mostecký.³³

Další lokalitou, která je částečně zpracována, ovšem opět pouze co se „zlatého věku“ týče, je Blatensko. Autorem práce, která se snaží komplexně zmapovat vývoj rybníkářství v regionu, je Jiří Sekera. Ve své práci³⁴, která ovšem není založená na zevrubné analýze, vychází z dílčích studií o blatenském velkostatku publikovaných Gustavem Hoffmanem. Věnuje se vývoji rybníkářství na jednotlivých velkostatech blatenského regionu³⁵, dále způsobům hospodaření, zejména

30 TÝŽ, *Selské bouře*, Praha 1931.

31 Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 450, sign. VI T, vodní kniha 1929-1930 I-II.

32 Rudolf BERKA, *Vývoj rybníčního hospodářství na Vodňansku*, Vodňany 1970; TÝŽ, (ed.), *Vodňanská zastavení na přelomu milénia*, Vodňany 2000; Rudolf BERKA-J. EBELOVÁ, *Biografie osobností českého rybářství*, Vodňany 1986.

33 Václav MOSTECKÝ, *Rybníční hospodaření města Vodňan koncem 16. století*, Jihočeský sborník historický 22, 1958, s. 63-65.

34 Jiří SEKERA, *Rybníky na Blatensku*, Blatná 2000.

35 Ten autor chápe tak, jak byl utvořen v druhé polovině 19. století.

postupům v nasazování, výloveh a následném osudu vylovených ryb. Pozornost soustřeďuje ovšem také na prodej, kde naznačuje velkou provázanost regionu se „zahraniční“ kupní silou, většinou bavorské provenience. Sekerova práce se vyznačuje silně deskriptivními rysy, menším podílem vlastního badatelského úsilí a populárně-naučnou povahou.

V rámci širěji pojaté práce věnované dějinám Chlumu u Třeboně se k rybníkářství v regionu okrajově vyjádřili František a Jiřina Kodlovi³⁶. V díle, které je zaměřeno na podobu a vývoj krajiny, společnosti a hospodářských poměrů, považují za důležitý zejména fakt, že je věnováno lokalitě sousedící s Jindřichohradkem. Z tohoto hlediska nemohu také opomenout práci Karla Třísky³⁷. Zde se autor zabývá konkrétně oblastí, na kterou je zaměřena tato práce. Dalším příspěvek k regionálnímu bádání o vývoji rybníkářství představuje práce Karla Dudáčka³⁸.

Mezi lokality atraktivní pro historiky zabývající se dějinami rybníkářství patří bezesporu Třeboňsko. Omezím se zde ale skutečně jen na tituly přímo související s problematikou. Prvním, kdo zmapoval vývoj třeboňského rybníkářství byl již zmíněný Josef Šusta. Nejkomplexněji pojaté dílo věnované problematice je *Historický průvodce*, jehož autorem je Miroslav Hule.³⁹ Kniha je ovšem z velké části založena na práci Františka Teplého a Josefa Šusty. Mapuje třeboňskou rybníční soustavu, teorii i praxi chovu ryb a je ve své populárně naučné podstatě skutečně spíše průvodcem, než čímkoli jiným. Pozornost Václava Hadače a Anny Kubíkové upoutal rybník Rožmberk⁴⁰. Václav Rameš se ve své práci zaměřil spíše na výjimečné situace související s třeboňskou rybníční soustavou.⁴¹

36 František KODL - Jiřina KODLOVÁ, *Chlum u Třeboně. Kapitoly z dějin jihočeského pohraničí*, Chlum u Třeboně 1979.

37 Karel TŘÍSKA, *Staré rybníční hospodářství u Kardašovy Řečice*, Jihočeský sborník historický 26, 1957, s. 9-13, 40-45.

38 Karel DUDÁČEK, *Rybníky na statku Kestrány do roku 1700*, Archivum Trebonense 1986, s. 184-197.

39 Miroslav HULE, *Rybníkářství na Třeboňsku. Historický průvodce*, Třeboň 2003².

40 Václav HADAČ, *Rožmberk jihočeské moře. Hrst technických a historických dat*, Třeboň 1946; Anna Kubíková, *Z dějin rybníka Rožmberka*, Jihočeský sborník historický 49, 1980, s. 167-176.

41 Václav RAMEŠ, *Velká voda na Lužnici. Povodně 2002 den po dni. Historie povodní a rybníční soustavy na Třeboňsku*, Třeboň 2003.

Velkým přínosem na pole bádání o dějinách rybníkářství jsou diplomové práce obhájené na Historickém ústavu Jihočeské univerzity. Na mysli mám konkrétně práce Jiřího Zemana, Ondřeje Hájka, Gabriely Benešové a Martina Kováře⁴². Jiří Zeman se soustředil zejména na obchod s rybami na dominiu Rožmberků. Stěžejní kapitolou práce Gabriela Benešové je ta, která se věnuje „lidem kolem rybníků“, tedy lidem zabezpečujícím každodenní provoz rybníčního hospodářství. Autorka se dále věnovala prodeji, jeho způsobům a oblastem, nepomenula ani teoretickou stránku hospodaření. Práce je založena na pramenech účetního charakteru. Martin Kovář ve své diplomové práci detailně analyzoval poměry panující na Jindřichohradecku ve druhé polovině 16. století. Ke stěžejním oblastem patří způsoby hospodaření, stav rybníční sítě a hlavně prodej ryb, což představuje nosné téma celé práce. Kovář se neomezil pouze na užití jednoho typu pramenů, ale prostudoval několik různých druhů hospodářských pramenů umístěných v jindřichohradecké pobočce SOA Třeboň. Existence této práce je velice důležitá a to zejména z hlediska možné komparace výsledků s výsledky přítomného diplomového projektu.

Co se týče pohledu literatury na zpracovávané období, tedy na druhou polovinu sedmnáctého století, je situace značně odlišná. Z velké části se autoři o vývoji ve sledovaném období zmiňují pouze okrajově. V centru pozornosti stojí vždy „zlatý věk“. Zaměřím se proto na postoj literatury ke stagnaci a následnému úpadku rybníkářství. Považuji za nutné zmínit fakt, že vývoji ve druhé polovině sedmnáctého století dosud nebyla, až na jednu výjimku, věnována soustavnější pozornost. Otevřenou otázkou zůstává, jakou roli v té době rybníkářství hrálo a jakým způsobem skutečně fungovalo. Popřípadě co způsobilo jeho úpadek ve století osmnáctém.

42 Gabriela BENEŠOVÁ, *Rybníční hospodářství na panství Hluboká nad Vltavou na sklonku předbělohorské doby*, České Budějovice 1994 (Diplomová práce uložena v Historickém ústavu JU.); Ondřej HÁJEK, *Rybí personál na panství Třeboň mezi léty 1705-1755*, České Budějovice 1996 (Diplomová práce uložena v Historickém ústavu JU.); Martin KOVÁŘ, *Rybníční hospodaření na panství Jindřichův Hradec ve druhé polovině 16. století*, České Budějovice 1998 (Diplomová práce uložena v Historickém ústavu JU.); J. ZEMAN, *Obchod s rybami na velkostatech Rožmberků v době předbělohorské*, České Budějovice 1986 (Diplomová práce uložena v Historickém ústavu JU.).

V podstatě většina ze zmíněných titulů považuje za hlavní příčinu stagnace počátek a průběh třicetileté války a následující hospodářské a společenské dopady na českou společnost a ekonomiku. Další příčinou, zmiňovanou například Aloisem Míkou⁴³, je celková proměna orientace hospodářského systému. Míka zároveň uvádí, že úpadek rybníkářství postihl nejprve ty oblasti, kde byly ideální podmínky pro rostlinnou či jinou živočišnou výrobu.⁴⁴ Konkrétněji se k problému vyjádřil Josef Hons, který uvádí jako hlavní příčinu útlumu ve vzrůstající populaci v 18. století, což mělo za následek rostoucí poptávku po potravinách, ovšem z kvantitativního hlediska. Tento argument byl následně jen posílen přeorientováním rostlinné produkce na základě poptávky průmyslové revoluce na průmyslové rostliny jako je len a konopí. Další příčinou byla vzrůstající poptávka po ovčí vlně, což mělo na osud rybníků značný vliv. Kvůli tomu docházelo k rušení rybníků i v méně úrodných oblastech. Rozmach pěstování cukrovky byl pak příslovečnou poslední kapkou.⁴⁵

Víceméně jedinou prací, zabývající se problematikou vývoje rybníkářství v 17. století, ovšem na komorním velkostatku, je již citovaná práce Eduarda Maurera, který naznačil, že stagnaci a úpadek rybníčního hospodářství v 17. století je nutno hledat v období, které třicetileté válce předcházelo. Úpadek se podle něj na velkostatech neprojevil ani tak poklesem počtu rybníků, jako spíše omezováním násady.⁴⁶ Pobělohorský úpadek měl své kořeny již v době předbělohorské. Naznačuje, že význam předbělohorského rybníkářství nelze přeceňovat.⁴⁷

1.3 Kritika pramenů

Pramenů vhodných pro studium obecné roviny dějin rybníkářství existuje celá řada. Teoreticky je možné použít prameny hospodářské povahy, tedy hospo-

43 A. MÍKA, *Slavná minulost*, s. 53-56.

44 TAMTÉŽ. V tomto se ale rozchází s E. MAUREM. Srov. Eduard MAUR, *Zemědělská výroba*, s. 84. Maur uvádí jako příklad srovnání Pardubicka a Poděbradska.

45 K. HONS, *Když měřičkové*, Praha 1961, s. 180.

46 E. MAUR, *Zemědělská výroba*, s. 84.

47 TAMTÉŽ, s. 85.

dářské (rybní) účty, dále prameny normativního charakteru, na myslí mám především hospodářské instrukce. Třetí skupinou jsou prameny evidenčního typu, urbáře, katastry a různé popisy panství. Historikové, kteří se vývojem rybníkářství zabývali, se snažili tyto prameny víceméně kombinovat, ovšem existují také práce orientované pouze na jeden typ pramene.⁴⁸

Ve skutečnosti je ovšem zaměření na jediný typ pramene typické. Pramenem, který byl pro zkoumání tematiky používán nejvíce, jsou hospodářské účty, které obsahují informace důležité ke komplexnímu postihnutí vývoje rybníkářství. Potenciál účtů, coby historického pramene byl ovšem plně vyčerpán zřídka kdy. Badatelé se většinou soustředili na údaje týkající se počtu nasazených kaprů nebo obraceli svou pozornost na prodej ryb a množství rybníků. Historikové starší generace účty pro změnu doslovně opisovali, aniž by se snažili závěry jakkoli hlouběji analyzovat.⁴⁹ Tento fakt neodmyslitelně souvisí s povahou literatury, která byla zatím k tématu zpracována. Další věcí, kterou je třeba vytknout podstatné části děl věnovaných vývoji rybníkářství, je nekritický přístup k pramenům, zejména hospodářským instrukcím a údajům z urbářů. Na této rovině nebyly poznatky dostatečně konfrontovány s praktickou podobou hospodaření. Což ale ovšem opět souvisí s povahou literatury k tématu.

Co se týče pramenů vhodných ke studiu dějin na jindřichohradeckém dominiu ve druhé polovině 17. století, je třeba zmínit, že možnosti jsou opět relativně velké. Fakt, že Slavatové byli čini, co se vydávání hospodářských instrukcí týče, naznačuje, že teoretická rovina hospodaření může být z části postavena na tomto typu pramenů. Existence nově sepsaného urbáře jindřichohradeckého dominia z roku 1654 rovněž poskytuje jisté východisko.

Ohledně stěžejního pramene, tedy rybních účtů, je situace poněkud odlišná. Pro druhou polovinu 17. století existují souvisle vedené rybní účty bohužel až od jarní sezony roku 1672.⁵⁰ Co se týče období předcházejícího, existují zlomky účtů

48 V. ČERNÝ, *Hospodářské instrukce*, Praha 1930; Ovšem detailní analýza jednoho typu pramene, v tomto případě rybních účtů, nebyla na škodu: G. BENEŠOVÁ, *Rybníční hospodářství*, České Budějovice 1994.

49 Na myslí mám především dílo Františka Teplého. Viz poznámku č. 23 kapitola „Literatura“.

50 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R,

pro rok 1657.⁵¹ Jinak jsou účty pravidelně vedeny česky pro léta 1606-1618, dále léta 1636-1638, 1640, a 1670. Od roku 1672, jak jsem již zmínil, existuje ucelená řada rybních účtů psaných německy. Za původce rybních účtů můžeme považovat vrchnostenský úřad správy panství, konkrétně písaře, který byl ovšem během sledovaného období několikrát nahrazen jiným.⁵² Potenciál pramene je velký, ve srovnání s účty staršími obsahují tyto v určitých částech, věnovaných zejména statistikám, které následovaly po výlovu jednotlivých kaprových rybníků, více informací.

Vypovídací hodnota hospodářských instrukcí je do jisté míry omezena. Přestože jsou vedeny podrobně a přesně instruuje vrchnostenské úředníky jak hospodařit, není vůbec jisté, že se tím úředníci skutečně řídili. Jejich skutečná vypovídací hodnota se proto ukáže až po srovnání s analýzou rybních účtů. František Teplý naznačil, že jindřichohradecké hospodářské instrukce byly opisovány.⁵³ To může být považováno jednak za kladné ohodnocení místa či doby, ve které původní instrukce vznikaly. Na druhé straně to může svědčit o nezájmu Slavatů o podobu hospodaření tohoto typu. To by ovšem bylo závažné svědectví o postavení rybníčního hospodářství v rámci celého velkostatku.

Shrme-li přínos hospodářských instrukcí a možnosti jejich využití, je nutné konstatovat, že představují rozhodně hodnotný pramen. Ovšem pouze po teoretické stránce, k dosažení komplexního zhodnocení pramene jej nevyhnutelně musím konfrontovat s praktickou podobou hospodaření, která může být zjištěna z rybních účtů.

Pole využití urbáře z roku 1654 je široké, ovšem i zde je nutné respektovat teoretickou hodnotu údajů. Eduard Maur naznačil, že pro zkoumání zemědělského vývoje velkostatku, zejména pro jeho sociální dimenzi, jsou urbáře jako pramen naprosto nevhodné a pro svou teoretickou povahu nepoužitelné.⁵⁴ S tímto tvrzením se částečně rozcházím, protože není možné počítat s tím, že k postihnutí

kart. 697-699.

51 TAMTÉŽ, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

52 TAMTÉŽ, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

53 F. TEPLÝ, *Příspěvky*, s. 70.

54 E. MAUR, *Zemědělská výroba*, s. 10-11.

sociální dimenze rybníkářství existuje dostatečné množství pramenů ilustrujících praktickou podobu situace. Tedy určitě ne tolik, aby bylo možné považovat výsledky za normu. Právě k tomu napomohou údaje obsažené v urbáři. Obecně o urbářích lze konstatovat, podobně jako o hospodářských instrukcích, že i zde bude muset dojít ke konfrontaci údajů z urbáře s údaji z jiných pramenů. Je pravděpodobné, že některé údaje urbáře budou nadsazené.

Primárním pramenem této práce jsou rybní účty. Tento pramen můžeme považovat za důvěryhodný zdroj informací, protože účty byly vedeny zejména pro vlastní potřebu vrchnostenského úřadu. Zároveň je třeba upozornit na fakt, že mohlo docházet k navyšování údajů.

Účty zaručeně nevznikaly přímo na místě výlovu, proto údaje závisely na „poctivosti“ každého úředníka či písaře, který se tím na konečné podobě účtů podílel. Zkreslené informace o efektivitě rybníčního hospodářství mohly rovněž vzniknout krádežemi ryb z vypouštěných rybníků.⁵⁵ K případným podvodům a nevidovaným nelegálním transakcím mohlo docházet pravděpodobně přímo po výlovu, během prodeje „od nevodu“ a dále potom během transportu do haltýře či sádek, kde k evidenci opět docházelo.⁵⁶ Případných drobných krádeží a podvodů rozhodně nebylo větší množství. Abnormálně velké úniky by jistě upoutaly pozornost a viníci by byli potrestáni, o čemž by pravděpodobně byla v pramenech (nyní myslím jiného typu) zmínka.

V nynějším stádiu výzkumu není možné určit, zda k nelegálním transakcím docházelo a vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo o nevidovanou činnost a tím pádem chybí potřebné prameny pro analýzu tohoto fenoménu, k tomu pravděpodobně ani nedojde. Prameny chybí i pro rekonstrukci podoby a frekvenci vodního pychu a jiných přečinů proti zákonu týkajících se rybníčního hospodaření. Nepřímo lze pouze předpokládat, že když norma něco přikazovala, tak

⁵⁵ „Když čas toho ukazovati bude, že se rybníci loviti budou, to jeden každý sám osobně ať se na rybník dostaví (...)“ Rybníky byly tedy hlídány během vypouštění, čímž se preventivně krádežím předcházelo. Nicméně ke krádežím zajisté docházelo a to ne výjimečně. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

⁵⁶ Transport ryb i plodu byl často prováděn v rámci robot, je tedy možné, že robotníci si svým způsobem kompenzovali neplacenou práci.

jistě ne bezdůvodně. V tomto případě mám na mysli například hlídání rybníků během vypouštění a hrozbu vysokých pokut a přísných trestů za pytláčení a krádeže ryb.⁵⁷

Údaje v rybních účtech jsou vedeny nezaokrouhleně, což teoreticky otvírá možnost dvou rozdílných interpretací. Údaje mohly věrohodně popisovat skutečnost, ale zároveň se můžeme hypoteticky domnívat, že si byli úředníci vědomi toho, jak dobrý dojem budí přesné údaje a proto tak činili. První myšlenka je ale podstatně pravděpodobnější.

V rybních účtech jsou vedeny hlavně údaje týkající se chovu kapra, štiky a několika vedlejších druhů ryb, jako je lín a okoun. U malých ryb,⁵⁸ tedy bělic, to znamená plotice, cejna a jelců, byla možnost vzniku nelegálních neevidovaných transakcí mnohem větší, protože jejich množství se neudávalo v kusech jako u kapra a štiky, ale ve vědrech, jednotlivé kusy se tedy zajisté snadněji „ztrácely.“ U kaprů a štik byl pak kladen určitě velký důraz na přesné údaje.

Závěrem zbývá shrnout poznatky z hodnocení tohoto typu pramene. Přestože jsem nastínil podobu možných nepřesností údajů, jsou ve své podstatě spíše okrajové, rozhodně nijak závažně neovlivní důvěryhodnost závěrů této práce. Pro poznání praktické podoby fungování rybníkářství představují rybní účty unikátní a nenahraditelný pramen. Další pozitivní skutečností je, že pramen je veden souvisle,⁵⁹ podle jednoho vzoru. Každou sezonu byly evidovány stejné položky, obvykle ve stejném pořadí.⁶⁰ Z tohoto důvodu se otvírá skutečně široké pole možností pro interpretaci údajů obsažených v rybních účtech.

57 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

58 Něm. kleine Fisch(e).

59 Kromě let 1675, 1679 a 1681. Z těchto roků se bohužel účty nedochovaly.

60 Roku 1676 došlo k částečné změně systému vedení účtů. U výlovů kaprových rybníků se bohužel přestal evidovat prodej ryb od nevodu. Ten je shrnut v další části účtů, ale už bez rozdělení na jednotlivé rybníky.

II Stav rybniční sítě na Jindřichohradecku ve 2. polovině 17. století

II.1 Struktura rybniční sítě při chovu kapra odděleným způsobem

V zásadě lze rybníky rozdělit do několika druhů podle jejich určení. Jedná se o rybníky třecí (často označované také jako plodové nebo trdelníky), dalším druhem byly rybníky výtažní (výtažníky). Rybníky tohoto druhu se začaly koncem 16. století dělit na výtažníky I. a II. Řádu.⁶¹ Poslední skupinu tvořily rybníky kaprové (často označované jako hlavní).

II.2 Třecí rybníky

Třecích rybníků se užívalo zejména k produkci kapřího plodu, sekundárně rybníky tohoto typu sloužily k odchovu menšího ročního potěru, který byl následně umístěn do výtažníků. Slavatovské dominium bylo v sedmdesátých a osmdesátých letech 17. století plně soběstačné, co se produkce násady týče. V rybních účtech ze zkoumaného období neexistuje jediná zmínka o koupi plodu či násady jakéhokoli stáří. Naopak docházelo každoročně k prodeji dvouleté i tříleté násady a dokonce i třecích kaprů. Tato soběstačnost nebyla zas až tak běžnou praxí v jiných regionech, kde ke koupi plodu či násady rozdílného stáří narázově

61 G. Benešová, *Rybniční hospodářství*, s. 19.

docházelo.⁶²

Třecí rybníky představovaly základ produkce kapra, proto se jim dostávalo výjimečné péče. U třecích rybníků bylo takřka pravidlem, že docházelo k častému letnění. Pro nádrže tohoto typu byla velice důležitá jejich poloha a teplota vody. Dno muselo být písčité nebo travnaté, nemohlo být bahnité, protože kapřím jikrám by hrozilo udušení v případě, že by do bahna zapadly. V průběhu dvou let, které strávil potěr v rybníku, byl zamezen vstup dobytku do rybníku plotem. Přívod i odtok vody byl rovněž zabezpečen tak, aby se předcházelo vniknutí plevelných ryb a dravců přímo do rybníka.⁶³ K budování třecích nádrží docházelo často poblíž místa dalšího směřování násady, protože citlivý potěr byl velice náročný na dostatečné množství kyslíku ve vodě. Vyžadoval rovněž šetrné zacházení.⁶⁴

II.3 Třecí rybníky jindřichohradeckého dominia

Na panství Jindřichův Hradec se podle údajů urbáře z roku 1652 nacházelo osm rybníků na potěr.⁶⁵ Jedná se o následující rybníky: Sedelský, Hluboký, Šojšlovský, Katínský, Zukarovský, Votínský a Dvořácký. Po srovnání s údaji obsaženými v rybních účtech ovšem dochází k řadě nejasností. Především se jedná o samotné názvy rybníků, které se často liší od názvů rybníků uvedených v urbáři.⁶⁶

V průběhu sedmdesátých a osmdesátých let sedmnáctého století se totiž na panství Jindřichův Hradec hospodařilo na osmi třecích rybnících, jejichž výčet je však následující: Hatínský, Hánovský, Otínský, Šojšlovský, Hluboký u Sv. Bar-

62 J. ŠUSTA, *Pět století*, s. 43. Šusta zmiňuje první polovinu šestnáctého století na Třeboňsku.

63 V. ČERNÝ, *Hospodářské instrukce*, s. 239-247.

64 A. MÍKA-S. ŠTOCHL, *Naše rybníky*, s. 24-26.

65 Něm. Streichteichen, tedy spíše třecí rybníky, budu tento termín upřednostňovat před termínem na potěr či na trdlo, kterých je ovšem užito v česky psaných pramenech starší datace.

66 Nejedná se jen o nepřesnosti vzniklé snahou přeložit názvy do němčiny či je upravit podle německých pravidel. Některé rybníky nejspíš ztratily svou původní funkci či zanikly a na jejich místo nastoupily rybníky jiné, vhodnější. Tyto tendence jsou na panství patrné zvláště v osmdesátých letech 17. století. Dalším možným důvodem jsou případné nepřesnosti v urbáři.

bory a rybník Hotzker.⁶⁷ Rybníky, které zahrnuje urbář, se tedy liší od těch pravidelně uváděných v rybních účtech. V rámci celého jindřichohradeckého dominia se jedná o největší počet třecích rybníků, což se týká i počtu nasazovaných třecích kaprů a „starého potěru“, tedy ročního plodu.⁶⁸

Na panství Řečice tvořilo základ produkce kapřího plodu pět třecích rybníků, konkrétně Vochoz, Králík, Návětrník, Podsádcí a rybník Chlebov, kterého bylo však ke tření použito pouze jednou a to v roce 1682. Rybník Chlebov byl pravidelně užíván jako výtažník pro dvouletou násadu. Dokonce byl výjimečně užíván i jako rybník kaprový. Dalším rybníkem, kterého bylo v průběhu sledovaného období použito jako třecího, byl rybník Vykrouhlý. I zde se však jedná pouze o jednu sezonu, konkrétně o rok 1683. V pramenech je ale přesto důsledně uváděn jako rybník třecí.⁶⁹

Co se týče panství (Červená) Lhota, tak tam byly třecí rybníky pouze tři, což je ovšem úměrné počtu rybníků výtažních a kaprových.⁷⁰ Na panství Stráž sloužilo k produkci potěru a plodu také relativně malé množství rybníků a rybníčků. Jmenovitě se jedná o rybník Nový u Mnichu (Mníšku), rybník Březina a rybník Žabov, do kterého byl pravidelně nasazován nejmenší počet třecích kaprů.

Posledním panstvím v rámci celého dominia, na které zaměřím pozornost, je panství Žirovnice, kde se hospodařilo rovněž na třech třecích rybnících. Konkrétně se jedná o rybníky Březina, Zapovna a Starý dvůr, jehož potenciál coby třecího rybníka byl v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let považován za nejmenší.

67 V pramenech mají názvy často odlišnou formu. Hatínský se původně nazýval Katínský, Hánovský se objevuje také jako Hanmuttern nebo Heynmuttern Teich.

68 Něm. Die Streichkarpfen a alte Außwurf.

69 V urbáři je uveden rybník Nový, jehož existence se analýzou rybních účtů nepotvrdila. Je možné, že došlo ke změně jména.

70 Je možné, že jednotlivá panství fungovala v rámci celého dominia soběstačně a samostatně, alespoň co se produkce kapřího plodu týče.

II.4 Rybníky výtažní

Následným článkem v hospodářské produkci kapra byly rybníky výtažní. Poté, co došlo k vytření, byl třecí rybník ponechán přes dvě léta (horka)⁷¹ v klidu a loven byl tedy až následující rok, kdy se rozhodlo, na základě kvality a velikosti již dvouleté násady, zda se násada použije k osazení výtažníků nebo jestli se ponechá ve třecím rybníku.⁷²

Násada, která splňovala podmínky pro následující chov, byla nasazena do výtažních rybníků⁷³. Výtažníky jsou nádrže střední velikosti, kterých bylo ve druhé polovině 17. století na celém dominiu velké množství.⁷⁴ Jak jsem zmínil výše, některé výtažníky byly použity také jako třecí rybníky. Domnívám se, že se tak postupovalo v případě, kdy nebylo k dispozici dostačující množství třecích rybníků, tedy když byl například některý třecí rybník ponechán prázdný.

Výtažníky byly nasazovány podle velikosti dvouletou násadou od 6 do 160 kop. Každý rok bylo na každém panství z dominia postupováno obdobně, množství nasazované násady se podstatněji lišilo pouze u větších rybníků.⁷⁵ Obdobně to vypadalo i s cyklem „letnění“ výtažníků, kdy byly ponechány vždy dva až tři, výjimečně čtyři z celého panství prázdné.⁷⁶

Specifickým článkem v šestiletém cyklu chovu kapra jsou rybníky komorové, které sloužily jako prezimovací stanoviště pro tříletý plod. Na jaře následujícího roku pak byly ryby užity k osazování hlavních (kaprových) rybníků. O existenci komorových rybníků na jindřichohradeckém dominiu neexistuje ve zpracované literatuře jediná zmínka, přesto se nejedná o specifický rys rybníčního hospo-

71 Něm. Der Sommer

72 Tímto způsobem se postupovalo zejména ke konci sledovaného období, konkrétně v letech 1679 a 1681-1683. Násada uvedená jako malá či špatná byla přisazena do třecích rybníků a vylovena následující rok. Ovšem přisazování plodu (který však věkem splňoval kritéria dvouleté násady) bylo běžnou praxí již od roku 1673. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

73 Něm. Der Streckteich.

74 Například na panství Jindřichův Hradec jich bylo 20.

75 Výtažník Zahlinský byl v roce 1672 nasazen 120 kopami a v roce 1673 do něj bylo nasazeno jen 100 kop dvouleté násady.

76 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

daření druhé poloviny sedmnáctého století.

II.5 Komorové rybníky

Charakteristickým znakem komorových rybníků je relativně velká hloubka a pravidelně vysoký počet komorovaných ryb. Důvodem větší hloubky je nepochybně záměr předcházet promrzání vody (a tím pádem ochránit kapry). Velké množství ryb se do komorových rybníků nasazovalo proto, že se nejednalo o chovné stadium, kde by šlo primárně o růst ryb. Dalším důvodem je bezesporu jednodušší manipulace s násadou, která byla takto soustředěna pouze do několika rybníků z celého panství.

Primárním posláním komorových rybníků bylo uchování řádně připravené násady pro další chov. Komorové rybníky byly rovnoměrně rozmístěny na všechna panství z dominia. Jejich rozmístění bylo opět úměrné velikosti a množství ostatních rybníků jednotlivých panství. Na panství Jindřichův Hradec sloužily jako komorové rybníky Velký Dvořácký, Malý Dvořácký, Zavadil a Velký Fičále. Ovšem každoročně vypadala situace tak, že použita byla pouze polovina z nich. Ostatní komorové rybníky byly užity jako výtažní. Ke komorování ryb na panství Kardašova Řečice sloužily rybníky Mastník a Vostrov,⁷⁷ pouze jednou bylo užito výtažního rybníku Široký. Na panství Stráž existoval pouze jeden komorový rybník, Hluboký. Na Červené Lhotě sloužily ke komorování ryb výtažníky Dolní Vošilka a rybník Kamenný.

Ve druhé polovině sedmnáctého století se jako komorové rybníky užívaly v naprosté většině případů výtažníky. Tento způsob byl aplikován po celé zkoumané období, výjimku tvoří pouze rybník Zavadil ležící na Panství Jindřichův Hradec. Tento rybník byl přes zimu pravidelně užíván jako komorový rybník, ale přes jaro a léto byl příležitostně nasazován malými kapry na jedno léto.⁷⁸ Komo-

77 pouze jednou bylo užito výtažního rybníku Široký, který byl jinak používán výhradně jako výtažník.

78 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

rový rybník byl jako specifický článek produkce kapra běžně užíván, ale ryze komorové rybníky na zkoumaných panstvích neexistovaly.

II.6 Kaprové rybníky

Následujícím typem rybníků jsou rybníky kaprové (hlavní).⁷⁹ Jsou to zpravidla největší nádrže v lokalitě. Kaprové rybníky stály na vrcholu pomyslné pyramidy rybničního hospodaření. Sloužily především k tomu, aby zde kapr řádně dospěl a nabyl své konzumní velikosti a hmotnosti. Obvykle se kaprové rybníky nasazovaly tříletou násadou. V zásadě existovaly kaprové rybníky dvojího druhu. V prvním případě se lovily po dvou letech a ve druhém, obvyklejším, až po třech.⁸⁰ Kaprové rybníky patřily svou rozlohou k největším rybníkům vůbec. Budovány byly především v úrodných oblastech menší nadmořské výšky, kde nížinná povaha terénu dovozovala větší plochu hladiny. Prioritou rybníků tohoto typu byla relativně malá hloubka, která umožňovala dostatečné prohřátí vody i v partiích u dna, stálý přítok a velká plocha dna, která poskytovala dostatek potravy pro velké množství kaprů.

II.7 Kaprové rybníky panství Jindřichův Hradec

V období druhé poloviny 17. století se na panství Jindřichův Hradec hospodařilo na velkém množství kaprových rybníků různé velikosti a rozdílné výnosnosti. V rybních účtech ze sledovaného období bylo zachyceno 28 rybníků, na nichž se alespoň jednou hospodařilo jako na kaprových, mezi pravidelně obhospodařované kaprové rybníky patřilo 27 rybníků⁸¹. Jejich přehled poskytuje

79 Něm. Der Karpfenteich.

80 Na panství Jindřichův Hradec se v sedmdesátých a osmdesátých letech výjimečně sahalo ke čtyřletému způsobu hospodaření. O praktické podobě hospodaření podrobně níže.

81 Rybníky Bukovský (Buchenteich) a Číměřský byly k chovu kapra užity pouze výjimečně a osazeny pouze malou násadou, v případě Číměřského rybníka se jedná o pravidelně užívaný výtažní rybník.

tabulka 1.⁸²

Název rybníka	obvyklá výše násady (kaprů)
Blatenský	40 kop
Březina	30 kop
Bukovský	nepravidelně
Číměřský	nepravidelně
Fejrar	40 kop
Hamerský Velký (Hamerní)	15 kop
Holná	300 kop
Hroch	80 kop
Jakšovský	16 kop
Kačležský (Katterschlager)	200 kop
Komorník (Kammerschlager)	80 kop
Krejlovec	20 kop
Kreplovský	16 kop
Lásenický Velký	100 kop
Mísař	nepravidelné
Mutyněveský (Mutternschlager)	80 kop
Novohamrský (Hamerní malý)	10 kop
Otín (Ottenschlager)	20 kop
Pasecký	16 kop
Pazderna	nepravidelně
Polom	50 kop
Strnad	nepravidelně
Velký Ratmírov (Paumgartner)	50 kop
Vyderský	16 kop
Zámecký (Městský)	80 kop
Zavadil	nepravidelně
Žabov	nepravidelně
Celkový potenciál panství	1260 kop

Tabulka 1: Kaprové rybníky panství Jindřichův Hradec

82 V tabulkách jsou uvedeny všechny rybníky, na nichž se alespoň jednou hospodařilo jako na kaprových. To znamená, že byly použity k produkci konzumní ryby. Celkový potenciál panství je pouze orientační přibližné číslo, které umožňuje srovnání teoretické výnosnosti jednotlivých panství v rámci celého jindřichohradeckého dominia. Údaje v tabulkách vycházejí z rybních účtů ze sledovaného období. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

Názvy rybníků a jejich klasifikace jako kaprových se ovšem v leccems rozchází jak s údaji urbáře z let 1652-1654, tak i s hospodařením v předcházejícím období, tedy ve druhé polovině století šestnáctého.⁸³ V této době se podle Martina Kováře nacházelo na panství kolem 40 kaprových rybníků, ovšem pravidelný tříletý cyklus hospodaření byl praktikován jen na 18 rybnících. Ty se však částečně liší od rybníků podobného typu ve druhé polovině 17. století.⁸⁴

Za příčinu tohoto rozsáhlého poklesu ve stěžejní oblasti rybničního hospodaření můžeme teoreticky považovat dlouhou válku a její devastující účinky na rybniční síť. Dalším teoretickým důvodem je pomalé vytrácení rybničního hospodaření z pozice upřednostňované a lukrativní větve podnikání. Nicméně fakt, že se ve druhé polovině 17. století hospodařilo na zhruba polovině kaprových rybníků, je pro poznání praxe rybničního hospodaření velice důležitý.⁸⁵ Zároveň je ale možné, že rybníky jednoduše ztratily svůj původní účel a byly dále používány pro jiný. Častá změna účelu jednotlivých rybníků je patrná zejména pro výtažníky, které sloužily i jako rybníky kaprové a třecí zároveň.⁸⁶

Kaprové rybníky na panství Jindřichův Hradec je možné rozdělit do několika skupin. Dělení závisí zejména na výnosnosti jednotlivých rybníků, která je určitelná porovnáním množství nasazované násady do jednotlivých rybníků. Největší rybníky na panství byly rybníky Holná, Kačležský a Velký Lásenický s tím, že do Holné bylo nasazováno pravidelně 300 kop, do Kačležského 200 kop a do Velkého Lásenického 100 kop tříletého plodu. Rybník Holná zaujímal výjimečné postavení, ostatní rybníky předčil jak plochou, tak počtem násady a podobně jako ostatní velké rybníky panství patřil k pravidelně obhospodařovaným rybníkům. Pravidelně byl nasazován každé tři roky a poté jedno léto nepravidelně letněn.⁸⁷

83 M. KOVÁŘ, *Rybniční hospodářství*, s. 29-33.

84 TAMTÉŽ.

85 Podle urbáře se na panství nacházelo jenom 18 kaprových rybníků nasazovaných tříletým plodem na tři léta. V rybních účtech ze sledovaného období se však hospodařilo na 27 rybnících. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28; TAMTÉŽ, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R 16, kart. č. 697-699.

86 To může být ovlivněno i tím, že výtažníků byl největší počet.

87 K letnění rybníků, jako ke způsobu zvyšování produktivity rybničního hospodářství, se na Jindřichohradecku přistupovalo rozporuplně. Některé, v převážné části menší, nádrže nebyly letněny vůbec. Větší kaprové rybníky, tvořící páteř jindřichohradeckého rybníkářství,

Druhou skupinu, která zahrnuje rybníky od 16 kop násady do 100 kop násady, tvořily rybníky Zámecký (Městský)⁸⁸, Hroch, Mutyněveský, Kammerschlager (Komorník), Baumgartner (Velký Ratmírov), Otín (Ottenschlager) Polom, Fejrar, Blatenský, Březina, Krejlovec, Jakšovský, Kreplovský⁸⁹, Pasecký a Vyderský.⁹⁰ I u této skupiny docházelo k pravidelnému obhospodařování, typického pro kaprové rybníky.

Poslední skupinu tvořily rybníky dosahující nejmenší velikosti co se plochy i množství nasazované násady týče. Do skupiny patří i rybníky, které primárně sloužily pro jiný účel. Jedná se o rybníky Číměřský, Jakšovský, Mísař, Novohamerský,⁹¹ Pasecký, Pazderna, Strnad, Vyderský, Zavadil a Žabov. Některé z těchto rybníků byly loveny pravidelně, jiné nikoli. Tyto rybníky byly často užívány pro odchov malých kaprů a nasazovány a loveny každoročně. V jiných případech sloužily v tříhorkovém systému jako kaprové (hlavní) rybníky.

Největší množství rybníků z celého dominia se nacházelo na panství Jindřichův Hradec, jedná se ale především o rybníky menší velikosti. Panství leží v porovnání s jinými v relativně vysoké nadmořské výšce, což má negativní vliv na výslednou efektivitu hospodaření.⁹² Rybníky jsou rozsety takřka po celém panství, což lze považovat za nepraktické, ale ani to nebránilo tomu, aby docházelo k lovení dvou (výjimečně i tři) rybníků v jeden den.⁹³

Kaprové rybníky panství Kardašova Řečice

Na panství Kardašova Řečice se ve druhé polovině sedmnáctého století hospodařilo pravidelně na 25 rybnících. I v této lokalitě dochází k nejasnostem, po-

byly letněny nepravidelně, čímž se snižovala jejich konečná výnosnost.

88 Nyní známý jako Vajgar.

89 Jinak též Drahejška. F. TEPLÝ, *Dějiny rybníků na Hradecku*, s. 3.

90 Množství nasazované násady: Zámecký (Městský) 80 kop, Hroch 80 kop, Mutyněveský 80 kop, Kammerschlager 80 kop, Baumgartner 50 kop, Polom 50 kop, Fejrar 40 kop, Blatenský 40 kop, Březina 30 kop a Krejlovec 20 kop, Otín (Ottenschlager) 20 kop, Jakšovský 16 kop, Kreplovský 16 kop, Pasecký 16 kop, Vyderský 16 kop.

91 Hamerní malý. F. TEPLÝ, *Dějiny rybníků na Hradecku*, s. 3.

92 M. KOVÁŘ, *Rybníční hospodářství*, s. 29-33.

93 Srov. TAMTĚŽ.

rovnáme-li situaci druhé poloviny šestnáctého století se situací druhé poloviny století sedmnáctého. Ve druhé polovině šestnáctého století tvořilo řečickou rybníční soustavu 22 pravidelně obhospodařovaných rybníků ve tříletém, výjimečně dvouletém cyklu. Ve zkoumaném období se na panství Kardašova Řečice hospodařilo pravidelně na 21 kaprových rybnících klasickým tříletým cyklem s jistými odchylkami a zbývající čtyři rybníky sloužily k chovu kaprů spíše nárazově. Ovšem i zde je nutné jednotlivé rybníky rozdělit do několika skupin na základě jejich velikosti a výnosnosti a nastínit tak základní principy hospodaření. Skupina 24 rybníků řečické soustavy zahrnovala ve druhé polovině sedmnáctého století rybníky obsažené v tabulce 2:

<i>Název rybníka</i>	<i>obvyklá výše násady (kaprů)</i>
Drápal	nepravidelně
Farářský	15 kop
Chlebov	nepravidelně
Kardaš	80 kop
Krkavec	20 kop
Ličkov	50 kop
Novopleský	50 kop
Nový u Újezda	20 kop
Nový u Zlukova	20 kop
Odměna	12 kop
Pobočník u Samosol	20 kop
Podsedeck	Nepravidelně
Poloboš (Poloboši)	20 kop
Popelov	30 kop
Prchovský	6 kop
Přihrázský	nepravidelně
Řečický Velký	100 kop a více
Sax	50 kop
Smíchov	nepravidelně
Vohrazenice	100 kop
Vochoz	30 kop
Vydýmač	12 kop
Závistivý Malý	nepravidelně

<i>Název rybníka</i>	<i>obvyklá výše násady (kaprů)</i>
Závistivý Velký	33 kop
Celkový potenciál panství	680 kop

Tabulka 2: Kaprové rybníky panství Kardašova Řečice

Na panství Kardašova Řečice existovalo vyšší množství větších rybníků, ačkoli velikostí nepředčily největší rybníky jindřichohradeckého panství. Mezi rybníky osazované pravidelně nejvyšší násadou patří Velký Řečický (100+ kop), Vohrazenice (100 kop) a Kardaš (80 kop). Tyto rybníky tvořily páteř produkce kapra celého panství. Rybníky Kardaš a Velký Řečický byly takřka vždy loveny zároveň (tedy během jedné sezóny) a vždy na podzim. Nasazovány byly obvykle tříletou násadou a praktikoval se na nich obvyklý tříletý cyklus hospodaření.

Druhou skupinu tvořily rybníky střední úrodnosti a velikosti, konkrétně se jednalo o rybníky Ličkov (50 kop), Sax (50 kop), Novopleský (50 kop), Velký Závistivý (33 kop), Popelov (30 kop), Vochoz⁹⁴ (30 kop), Pobočník u Samosol (20 kop), Nový u Újezda (20 kop), Krkavec (20 kop), Poloboš(i) (20 kop), Nový u Zlukova (20 kop), Farářský (15 kop), Odměna (12 kop), Vydýmač (12 kop) a rybník Prchovský (6 kop). Nasazovány byly nejčastěji tříletou násadou na tři léta, výjimečně na jinou dobu či jinou násadou.

Poslední skupinu tvořily rybníky, které svou velikostí i výší násady nedosahovaly kvalit rybníků jmenovaných výše. Zároveň se často jednalo o rybníky nasazené atypicky na jedno léto a frekventovaně se jednalo o případy, kdy jako násada nebyl použit tříletý plod. Jmenovitě se jedná o rybníky Drápal, Smíchov, Podsedecký a Chlebov, který byl užíván pravidelně jako rybník výtažní a dokonce i jako třecí.⁹⁵

Struktura rybníční sítě se liší od předbělohorského období i v jiných ohledech. Rybníky Plešicar a Vostrov, které patřily ve druhé polovině šestnáctého století mezi tříleté kaprové rybníky, sloužily během druhé poloviny sedmnáctého století pravidelně jako rybníky výtažní. Za důležitý považuji fakt, že některé

94 V urbáři psaný jako Vlčí Vochoz, jedná se však o jiný rybník než třecí rybník Vochoz. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

95 TAMTÉŽ, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R 16, kart. č. 697-699.

rybníky ze seznamu užívaných (respektive těch, které byly zachycené v rybních účtech) zmizely, přitom ještě v letech 1652-1654 byly podle urbáře užívány. Jedná se především o rybník Karlštejn, který zanikl právě během druhé poloviny 17. století.

Nejzávažnější rozdíly jsou patrné po srovnání průměrných násad jednotlivých kaprových rybníků na panství během druhé poloviny 16. století a během sedmdesátých a částečně osmdesátých let století sedmnáctého.⁹⁶ Z tohoto srovnání vyplývají jisté tendence. Průměrné množství násady se nemění, ale mění se rozdělení násady do jednotlivých rybníků. Mizí extrémní hodnoty a jsou nahrazeny číslem, které je blíže průměru. Je možné, že jindřichohradečtí hospodáři chtěli docílit větší vyváženosti výnosů z lovených rybníků.

II.8 Kaprové rybníky panství Stráž nad Nežárkou

Na panství Stráž nad Nežárkou se v průběhu sledovaného období, tedy mezi léty 1672-1684, hospodařilo na nádržích obsažených v tabulce 3:⁹⁷

<i>Název rybníka</i>	<i>Obvyklé množství násady (kaprů)</i>
Bojkovský	nepravidelně
Černá	10 kop
Kauškovec	30 kop
Krásný Pole	45 kop
Příbrazský	50 kop
Sádka pod Chlumicemi	< 10 kop
Sádka u Pistína	< 10 kop
Štav	16 kop

96 Kardaš (80 kop), Krkavec (50 kop), Ličkov (70 kop) Oujezdecký (20 kop), Popel (20 kop), Řečický (140 kop), Sax (70 kop), Vohrazenice (20 kop) (!), Zlukovský (= Nový u Zlukova) (30 kop). M. Kovář, *Rybníční hospodářství*, s. 30.

97 Porovnáme-li tyto údaje s údaji z urbáře z let 1652-54, dojdeme k závěru, že počet obhospodařovaných rybníků se zmenšil. Urbář uvádí navíc rybníky Horní u Mísaře, Dolní u Mísaře, Vyderský a Hamerský. Hamerský byl ale ve sledovaném období užíván pravidelně jako výtažník, u Rybníku Horní u Mísaře a Dolní u Mísaře došlo pravděpodobně ke změně názvu. Zaměnitelnost funkce rybníků byla reciproční. Rybník Malý Stávek a Sádka pod Černou vedeny v urbáři jako výtažníky sloužily ve sledovaném období částečně také jako rybníky kaprové.

<i>Název rybníka</i>	<i>Obvyklé množství násady (kaprů)</i>
Stávek	< 10 kop
Staviště	60 kop
Vyderský (Vydrovec)	nepravidelně
Závistivý	16 kop
Celkový potenciál panství	270 kop

Tabulka 3: Kaprové rybníky panství Stráž nad Nežárkou

Je nutné poznamenat, že i na tomto panství je možné rybníky rozdělit. Skupiny zde jsou ale pouze dvě. První skupina zahrnuje rybníky Černá, Krásný Pole, Kauškovec, Příhrázský, Stav, Staviště a Závistivý. Tyto rybníky představovaly nejvýnosnější nádrže na panství, proto se do nich nasazovalo pravidelně největší množství násady. Na těchto rybnících byl také udržován pravidelný cyklus hospodaření.

Ostatní rybníky, na nichž se na panství hospodařilo, jsou Stávek, Sádka pod Chlumicemi, Sádka u Pistína, Sádka pod Černou a Vyderský. Do těchto rybníků bylo nasazováno do 10 kop násady a hrály spíše vedlejší roli. Bylo jich užito často jen k jednoletému chovu malých (zakrslých) kaprů, popřípadě k odchovu násady různého stáří. Nicméně byly užity i jako klasické tříhorkové rybníky na produkci konzumní ryby.⁹⁸

Obecně lze konstatovat, že strážské panství patřilo ve druhé polovině sedmáctého století mezi lokality s omezenou rozlohou rybníční sítě. Velikost jednotlivých nádrží nedosahovala ani zdaleka rozlohy největších rybníků na panství Jindřichův Hradec. I z hospodářského hlediska se na panství objevovaly spíše méně důležité rybníky, jejichž průměrná násada nepřesahovala 60 kop plodu.⁹⁹ Počet rybníků s největší pravděpodobností souvisí s celkovou povahou terénu panství Stráž nad Nežárkou. Jistou roli zde samozřejmě hraje také jeho velikost, která napovídá, že počet nádrží bude nižší, než v jiných lokalitách.

⁹⁸ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R 16, kart. č. 697-699.

⁹⁹ Což tvoří pouhou pětinu násady nasazované do největší nádrže v lokalitě, do rybníku Holná na panství Jindřichův Hradec.

II.9 Kaprové rybníky panství Červená Lhota

Podobná byla situace i na panství Červená Lhota. Rybníky zde opět nedosahovaly větších rozměrů. Spíše naopak. Na panství ve druhé polovině sedmnáctého století existovaly menší rybníky, které ovšem byly relativně úrodné a dovozovaly nasadit více násady, než jak tomu bylo na panství Žirovnice. Nádrží zde ale existoval větší počet než na panství Stráž nad Nežárkou. Jejich seznam je uveden v tabulce 4:

<i>Název rybníka</i>	<i>Obvyklé množství násady (kaprů)</i>
Dlouhý	4 kopy
Dvouhrázdní	4 kopy
Hájek (Hájkovský Dolní)	8 kop
Hájkovský Horní	17 kop
Homolovský	3
Hraniční (Hraničnick)	10
Hrázka u Bořetína	Nepravidelně
Jankovský	8 kop
Jezero Horní	8 kop
Jezero Dolní	10 kop
Kacíř	10 kop
Kostelní	5 kop
Nadiried	14 kop
Návesní v Bořetíně	7 kop
Obecní u Lhoty	3 kopy
Pilný	12 kop
Prase	15 kop
Rohlík	10 kop
Skalka	4 kopy
Smilovec (Smilový)	6 kop
Švehlovský	4 kopy
Třešňovec	16 kop
Valchovní	10 kop
Vejtrubní	Nepravidelně
Zahradní	8 kop
Zámecký	8 kop

<i>Název rybníka</i>	<i>Obvyklé množství násady (kaprů)</i>
Zámecký u Mnichu	10 kop
Celkový potenciál panství	250 kop

Tabulka 4: Kaprové rybníky panství Červená Lhota

Z obecného hlediska je možné rozdělit rybníky na panství Červená Lhota do tří skupin. Kritérium pro zařazení do jednotlivých skupin je podobné, jako na ostatních panstvích. Do první skupiny je možné zařadit rybníky Jankovský, Dolní Jezero, Hraniční (Hraničnick), Kacíř, Pilný, Prase, Rohlík, Třešňovec, Valcha (Valchovní, Valchenteich), Zámecký a Zámecký u Mnichu. Tyto rybníky splňovaly podle soudobých hospodářů podmínky pro to, aby se na nich hospodařilo pravidelně jako na kaprových nádržích. Byly, opět s jistými odlišnostmi, nasazovány a loveny pravidelně a plnily svou funkci rentabilně. Skupina zahrnuje nádrže s největší násadou.

Druhá skupina obsahuje rybníky, které patřily sice k relativně pravidelně obhospodařovaným nádržím, ale pro své menší rozměry a úrodnost se jejich násada odlišovala od průměru. Konkrétně se jedná o nádrže Kostelní, Návesní v Bořetíně, Obecní u Lhoty, Skalka, Smilovec (Smilový) a rybník Švehlovský. Třetí skupina zahrnuje rybníky, které byly nasazovány a loveny nárazově. Zároveň obsahuje i rybníky, které sloužily původně k jinému účelu. Jmenovitě jde o rybníky Vejtrubní a Zahradní.¹⁰⁰

Co se týče původního určení rybníků, došlo oproti polovině sedmnáctého století k jistým změnám. Urbář z let 1652-1654 uvádí některé nádrže, které byly buď vypuštěny ze spektra zájmu hospodářů a nebo ztratily svůj původní účel či zanikly. Rybníky jako Ryšan, Dub a Čáp, vedeny v urbáři jako kaprové dvouhorkové rybníky sloužily o dvacet let později již „jen“ jako výtazníky. Některé z rybníků uvedených v urbáři se však v rybních účtech ze sledovaného období neobjevily vůbec.

¹⁰⁰ Rybník zahradní se za sledované období objevil v účtech pouze jednou, soudím proto, že byl obhospodařován nepravidelně ačkoli byl nasazován relativně velkým množstvím násady (na poměry panující na Červené Lhotě).

II.10 Kaprové rybníky panství Žirovnice

Celé jindřichohradecké dominium ovšem nezahrnovalo pouze lokality relativně vhodné pro rybníční hospodaření. Nejvýše položená severovýchodní část dominia náležející do panství Žirovnice patřila právě mezi takové oblasti. Průměrná nadmořská výška blížící se 600 metrům výšky a členitý terén příliš nepřejí hospodářské produkci kapra. Objektivním podmínkám panujícím v lokalitě je přímo úměrná důležitost přikládána rybníčnímu hospodaření, což platilo alespoň ve druhé polovině sedmnáctého století. Stav rybních účtů leccos napovídá o rybníčním hospodaření v lokalitě. Účty jsou vedeny částečně nepravidelně, s velkými faktickými rozpory, které jsou patrné zejména při pokusech o rekonstrukci původní podoby hospodaření.

Nádrže, které se nacházely v žirovnické lokalitě, patřily velikostí mezi nejmenší na celém dominiu, což se zároveň promítlo i na výši nasazované násady. Jejich přehled i s výší násady přináší tabulka 5:

<i>Název rybníka</i>	<i>Obvyklé množství násady (kaprů)</i>
Březina	7 kop
Budínský	10 kop
Hájkovský Horní	12 kop
Hájkovský Prostřední	nepravidelně
Hladov	12 kop
Hutnický	12 kop
Mlýnský	8 kop
Nademlýnský	8 kop
Novosedlský	nepravidelně
Nový	10 kop
Nuzov	nepravidelně
Panský u Ctiboře	5 kop
Pivovarský	40 kop
Podvesní u Lýkovic	3 kopy
Pryl	15 kop
Puspan	15 kop
Strana (Straněnský)	15 kop
Šejb	32 kop

<i>Název rybníka</i>	<i>Obvyklé množství násady (kaprů)</i>
Tobolka	4 kopy
Zájezek	15 kop
Celkový potenciál panství	230 kop

Tabulka 5: Kaprové rybníky panství Žirovnice

Na panství Žirovnice je možné rybníky rozdělit v zásadě do dvou skupin. První skupina zahrnuje nádrže, které byly obhospodařovávány relativně pravidelně, ovšem s menšími odchylkami.¹⁰¹ Jedná se o rybníky Březina, Budínský, Hájkovský Horní, Hladov, Mlýnský, Nový, Pivovarský, Podvesní, Pryl, Strana (Straněnský), Šejb, Tobolka a Zájezek.

Jak bylo řečeno výše, jednalo se o relativně pravidelně lovené a nasazované rybníky, které se ovšem od sebe výrazně lišily. Zejména co se množství nasazované násady týče. Menší rybníky, jako například Podvesní u Lýkovic, Tobolka nebo Panský u Ctiboře (který se ovšem v účtech objevil pouze jednou) byly nasazovány množstvím násady do deseti kop, čímž se výrazně odlišují od množství nasazovaného do větších rybníků na panství jako je rybník Pivovarský, Šejb ale i Strana (Straněnský) nebo Pryl.¹⁰²

Druhá skupina rybníků zahrnuje nádrže, které byly buďto obhospodařovávány nepravidelně, nebo, podobně jako na jiných panstvích, sloužily primárně k jinému účelu. Opět zde docházelo k výjimečnému nasazení pravidelně užívaného výtazníku tak, jako by byl určením rybník kaprový. Zástupcem tohoto fenoménu na panství Žirovnice je rybník Nuzov. Ostatní rybníky, do kterých bylo příležitostně nasazeno několik kop kaprů, byly tyto: Nademlýnský, Hájkovský Prostřední a Novosedlský.¹⁰³

Porovnáme-li situaci na panství Stráž nad Nežárkou se situací na panství Žirovnice, jsou na první pohled patrné zásadní rozdíly. Stráž nad Nežárkou sice nepatřila mezi jednoznačně rybníkářské statky, ale nížinná povaha terénu umož-

¹⁰¹ Praktická stránka hospodaření bude detailně rozebrána níže.

¹⁰² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R 16, kart. č. 697-699.

¹⁰³ TAMTÉŽ.

ňovala hospodaření v podstatně větším rozsahu, ačkoliv na menším počtu nádrží.¹⁰⁴ Existence tohoto fenoménu se jen potvrdí, porovnáme-li situaci tří rybníkářsky vedlejších oblastí dominia (Stráž nad Nežárkou, Červená Lhota a Žirovnice) s oblastmi tvořícími páteř produkce kapra celého Jindřichohradecka (panství Jindřichův Hradec a Kardašova Řečice).

Zásadní rozdíly jsou patrné zejména v chovném potenciálu kaprových (hlavních) rybníků jednotlivých lokalit. Chovný potenciál výtažníků je víceméně vyrovnaný.

104 Podobně tomu bylo i na panství Mladá Vožice na Táborsku, kde v 18. století existoval nejvyšší počet rybníků z celého království. Jednalo se ovšem o rybníky menší velikosti, takže jejich skutečná hospodářská hodnota byla ve srovnání s jinými statky takřka mizivá. Alois MÍKA – Sláva ŠTOCHL, *Naše rybníky*, s. 81.

III Chov kapra na Jindřichohradecku ve 2. polovině 17. století

Hlavní hospodářskou rybou na slavatovském dominiu byl v sedmdesátých a osmdesátých letech sedmnáctého století jednoznačně kapr. Produkci této ryby byla proto věnována největší pozornost a struktura rybníční sítě byly plně podřízena jeho chovu.

III.1 Metodika chovu kapra

Z teoretického hlediska spočívala metoda chovu v odděleném způsobu hospodaření. Tato metoda skýtala nesporné výhody oproti metodě kumulativní, užívané dříve. Výhody spočívaly zejména v tom, že kapři různého stáří si navzájem nekonkurovali a nerozmnožovali se jinde, než v nádržích k tomu přímo určených. Při užívání kumulativní metody docházelo často k výskytu zakrslých kaprů během výlovu. V těchto případech se potom často postupovalo tak, že bylo navýšeno množství násady, což mělo vyloženě kontraproduktivní výsledek.¹⁰⁵ Kumulativní metoda chovu kapra byla jednoznačně nevýhodnější, od jejího užívání se upustilo již na přelomu patnáctého a šestnáctého století.¹⁰⁶

Striktně dodržovaný oddělený způsob chovu spočíval hlavně v manipulaci s

105 Ve slavatovské hospodářské instrukci z roku 1630 je však výslovně uvedeno, že je lepší nasadit rybník menší násadou, než větší (co se počtu týče): (...) „Aby se rybník nepřesazoval, neb jest to větší škoda rybník přesaditi, nežli nedosaditi. Když (se) rybník přesadí, jistá věc, že ryba drobná bude a tak by se počet našel, ale dvojnásobně kaprů do džbera vejde, hubená ryba a suchá bude. Ale to se nachází, když se počet nedostává, bude ryba dobrá, tučná a málo se do džbera vejde.“ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

106 G. BENEŠOVÁ, *Rybníční hospodářství*, s. 19.

rybou a jejím umístění do náležitého typu rybníka. Základní rozdělení na nádrže třecí, výtažníkové a hlavní bylo později rozšířeno o druhý stupeň výtažníků, ve kterém se chovala násada určená pro umístění do dvouhorkových kaprových rybníků.

Jak jsem uvedl v úvodu kapitoly věnované jindřichohradecké rybniční síti, první článek v hospodářské produkci kapra tvoří třecí rybníky, na jejichž správném fungování závisel celý následující chov. Teoreticky do třecích nádrží patřili pouze třecí kapři¹⁰⁷ a nový potěr¹⁰⁸, někdy byly do třecích rybníků nasazování mladí kapři pro „vyprovokování“ trdelníků. Třecí kapři byli vybíráni z rybníků komorových, kaprových a samozřejmě také z třecích.¹⁰⁹ Poměru jikernaček a mlíčňáků věnoval pozornost Josef Šusta i Václav Černý.¹¹⁰ Na jindřichohradeckém dominiu se v sedmdesátých a osmdesátých letech důraz jejich poměr nekladl. S třecími kapry bylo často nakládáno různými způsoby tak, aby se docílilo co nejlepšího výsledku. Ve slavatovské hospodářské instrukci je psáno, že se mají plodové rybníky nasazovat na „*schodu měsíce*“, aby se kapři „*drželi spodní pastvy*.“¹¹¹ Dále je zde uvedeno, že mají být ukládáni do rybníka s náležitou opatrností. Nemají tam být vhažováni, ale spíše spouštěni pomocí sítě či plachty. Nicméně šetrné zacházení nebylo zas až tak typické pro jiná panství. V zájmu dosažení lepší výkonnosti trdelních mlíčňáků a jikernaček bylo saháno i po „drastičtějších“ metodách. Na Frýdlantském panství se mělo postupovat následovně: „*Třecího kapra čistě ostrouhati, až by krev tekla okolo pupku, potom na to ostrouhání co nejkyselším octem to třikráte políti, pak zase tekoucím medem na to ostrouhání pomazati, aby se ho plíseň nechytla, naposledy tři zrna pepře mu do huby dáti a do rybníka vhoditi. Mlíčného kapra, jak jej proti slunci vejchodu do ruky vezme, nečiníce mu nic jiného, jenom do huby tři zrna pepře celého*

107 Kapři na trdlo, trdelníci, něm. Streichkarpfen.

108 Plod, něm. *junge Auswurf*.

109 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

110 J. ŠUSTA, *Pět století*, s. 59; V. ČERNÝ, *Hospodářské instrukce*, s. 241. Černý uvádí, že byly obvykle nasazovány dvě třetiny jikernaček a třetina mlíčňáků.

111 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

vundati, a dobře potom, aby se vyndati nemohl, do huby zatlačiti a hned do rybníka vhoditi.“¹¹²

III.2 Produkce dvouletého plodu

Na slavatovském dominiu se ovšem prameny podobného rázu nedochovaly. Co se týče praktických postupů hospodaření, panovala zde v otázce tření situace poněkud odlišná. Mnohé z kroků jindřichohradeckých hospodářů by Josef Šusta pravděpodobně odsoudil jako hrubé provinění proti zásadám chovu kapra. Třecí rybníky plnily totiž, takřka pokaždé, funkci jakéhosi výtažníku pro malý dvouletý plod,¹¹³ aniž by ale ztratily svou původní funkci. V některých sezonách byly třecí rybníky osazeny pouze tímto malým plodem, aby řádně dorostl a dosáhl obvyklé velikosti dvouleté násady. V tomto případě však do rybníků ani nebyli nasazováni třecí kapři, ačkoliv k tomu jinak docházelo.¹¹⁴ K opětovnému nasazení dvouletého plodu docházelo hlavně v případech, kdy docházelo k abnormálně velkým ziskům dvouletého plodu.

Obecně lze konstatovat, že pro jindřichohradecké hospodáře hrála hlavní roli, vcelku pochopitelně, reálná podoba násady a ne její skutečné stáří. Zaměnitelnost dvouletého plodu a tříleté násady byla také proto často reciproční. Velké ryby, které byly po obvyklé době vyloveny z třecího rybníka a splňovaly předpoklady tříleté násady, byly často spolu se skutečně tříletou násadou nasazovány do kaprových rybníků.¹¹⁵ Bylo pravidlem, že i skutečně tříletá malá násada byla spolu s dvouletým plodem nasazena do výtažníků, aby dorostla do správné velikosti.

112 V. ČERNÝ, *Hospodářské instrukce*, s. 241.

113 Něm. *zweijährige Brut*.

114 Opětovné nasazení dvouletého plodu do třecích rybníků bylo sice pravidelné, ale výjimečné výše dosáhlo roku 1678, kdy bylo celkem 2827 kop a 30 kusů plodu tímto způsobem vsazeno do třecích nádrží. Je velice pravděpodobné, že se tak nestalo v návaznosti na promyšlený hospodářský plán. Malí kapři byli často označováni jako „*gar schlechten Brut*“ a podobně. Z tohoto důvodu se přikláním k tomu, že se sice jednalo o běžný jev, který byl ale řešením spíše nouzovým, než že by byl součástí dlouhodobějšího hospodářského záměru.

115 Roku 1680 byl dvouletý plod (1811 kop) nasazen do různých kaprových rybníků na dominiu.

Informace o produkci dvouletého plodu obsahuje tabulka 6:¹¹⁶

<i>Rok</i>	<i>Vyloveno plodu (kopy)</i>	<i>Nasazeno do výtažníků (kopy)</i>	<i>Prodáno celkem (kopy)</i>
1672	3667,5	2154,5	1418
1673	4375,25	2385	1990
1674	3110	2354	753
1675	-	-	-
1676	4336	2477	1572
1677	4052,5	2650,5	801
1678	7412,5	2236	2049
1679	-	-	-
1680	5448	1609	1269
1681	-	-	-
1682	4582	2593	?
1683	5739	2163,5	1888,5
1684	4337	1996	2077

Tabulka 6: Produkce dvouletého plodu

Zcela běžně docházelo k prodeji přebytečného dvouletého plodu. Výše prodaného plodu byla zhruba stejná, jako výše plodu nasazeného do výtažníků.¹¹⁷ Z tohoto důvodu je pravděpodobné, že se chovalo podstatně větší množství plodu, než jaké bylo skutečně potřeba. Plodu se vždy bohatě dostávalo. Zároveň docházelo určitě k výběru kvalitního plodu, který byl určen pro osazení panských rybníků a ostatní plod byl určen k prodeji. K prodeji plodu docházelo vždy přímo u rybníka. Prodáváno bylo vždy však pouze z jednoho či dvou lovených třecích rybníků.¹¹⁸

Následujícím stádiem v hospodářském chovu kapra je tříletá násada. Její produkce pochopitelně velmi úzce souvisí s produkcí dvouletého plodu. V praktické rovině to znamená, že principy typické pro chov dvouletého plodu do jisté míry ovlivňují chov tříleté násady.

¹¹⁶ U vyloveného plodu je započítáno i množství tříleté násady, která byla opětovně připravena pro nasazení do výtažníků, aby řádně dorostla obvyklé velikosti.

¹¹⁷ Výjimečně bylo prodáno i více plodu, než bylo nasazeno do výtažníků, například v roce 1684.

¹¹⁸ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

III.3 Produkce tříleté násady

Vylovený dvouletý plod byl vždy na jaře nasazen do výtažníků. Na podzim téhož roku byli pak kapři svezeni do komorových rybníků, kde přečkali zimu. Následující jaro docházelo k lovení komorových rybníků. Tříleté násady se obvykle vyloвило velké množství za celkem zanedbatelných zimních úbytků. Jako násada byla ale často užita jen malá část celého úlovku. S vylovenou násadou se nakládalo několika způsoby. Část byla ponechána pro osazení kaprových rybníků po následující tři léta, část byla prodána. Méně kvalitní násada byla nasazena znovu do výtažníků, společně s novým dvouletým plodem.¹¹⁹

Tříletá násada byla každoročně lovena z komorových rybníků spolu s zanedbatelným množstvím plodu. I s plodem se nakládalo často podobně jako s tříletou násadou, s výjimkou toho, že část plodu byla obvykle nasazována do třecích rybníků „pod“ třecí kapry. Určité množství plodu se vždy prodalo, hlavně v období od roku 1679. V době před tímto rokem se plod vylovený z komorových rybníků jednoduše neprodával. Pro osmdesátá léta je rovněž typické, že plod byl nasazován do kaprových rybníků. Jednalo se však vždy o nasazení na jedno, výjimečně dvě léta. Tímto plodem byly osazovány výlučně menší rybníky na celém dominiu.¹²⁰

Další alternativou nakládání s tříletou násadou bylo její umístění do třecích rybníků. Vzhledem k tomu, že se vždy jednalo o nejlepší ryby, je pravděpodobné, že do třecích nádrží byli tito kapři umísťováni už jako třecí. Zároveň je možné, že mladí kapři sloužili k „vyprovokování“ skutečných třecích kaprů, což bylo obvyklé i v jiných lokalitách. Když docházelo k nasazování dobré tříleté násady do třecích rybníků, postupovalo se tak, že do každého třecího rybníky na dominiu bylo nasazeno okolo jedné kopy kaprů.

Zcela výjimečně docházelo k tomu, že zcela špatná násada byla nasazena do velkých kaprových rybníků vhodných k chovu štik. Do těchto nádrží nebyla násada tohoto typu nasazována proto, aby dorostla a byla lovena jako konzumní

119 TAMTÉŽ.

120 Rybníky tohoto typu jsou uvedeny v kapitole věnované jindřichohradecké rybníční síti.

ryba, ale proto, aby sloužila jako potrava místním štikám.¹²¹

Prodej násady probíhal v naprosté většině přímo u lovených komorových rybníků. Objem prodeje dosahoval často velkých cifer. Proto i tříletá násada, stejně jako dvouletý plod, byla produkována v nadměrném množství. Jednak proto, aby existovala možnost výběru vhodné násady a částečně také proto, že se počítalo s prodejem násady tohoto druhu. Během prodeje byla násada někdy rozdělena na velkou (*Auswurfing*) a malou. Velká byla pochopitelně prodávána za více peněz, ale v podstatně menším množství, než násada malá.¹²²

Třídění násady probíhalo jistě podle přísných kritérií, podrobnosti o její produkci jsou obsaženy v tabulce 7:¹²³

<i>Rok</i>	<i>Vyloveno (kopy)</i>	<i>Nasazeno do kapr. rybníků (kopy)</i>	<i>Prodáno (kopy)</i>	<i>Vyloveno plodu (kopy)</i>	<i>Nasazeno do výtažníků (kopy)</i>
1672	2043,5	986	637,5	51,5	362,5
1673	1747,5	969	513,5	9,5	296
1674	1606	798,5	376	10	0
1675	-	-	-	-	-
1676	1601,5	765,5	903,5	5,5	212
1677	1527,5	1105,5	183	10	29,5
1678	1814	835,5	518	0	444
1679	-	-	-	-	-
1680	2231	859,5	196,5	25,5	953
1681	-	-	-	-	-
1682	2410	526	0	68,5	255
1683	1859	762	0	135	406
1684	1873	264	174	689	521

Tabulka 7: Produkce tříleté násady

121 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

122 V roce 1678 se velké tříleté násady (*Auswurfing*) prodalo 92 kop, zatímco malé tříleté násady celých 426 kop.

123 V tabulce není uveden počet špatné násady nasazené do kaprových rybníků a výše plodu nasazeného do třech rybníků, případně i do jiných nádrží. Zaokrouhlo je vždy na poloviny kop. Počet špatné násady dosahoval často vysokých hodnot. Výjimečně se stávalo, že velké množství násady, jako například v roce 1682, bylo odesláno na cizí panství. V tomto případě konkrétně na Nové Hrady.

Ve druhé části sledovaného období se totiž jako násada používala výslovně „pěkná tříletá násada“.¹²⁴ Násada ostatní kvality byla buď prodána a nebo, často ve velkém množství, nasazována znovu do výtažníků. V roce 1676 byl zbytek tříleté násady, která nebyla ani prodána a ani pro ni nebylo nalezeno místo v rybnících žádného druhu, odeslán do panského haltýře.¹²⁵

Jak je vidět v tabulce, množství nasazované násady značně kolísalo. Důvodem k tomu byla patrně špatná kvalita násady. V případě, že byla násada nekvalitní se to odrazilo na výši prodeje, která byla buď vysoká a nebo nízká. Je pochopitelné, že když byla násada velice kvalitní, vrchnostenští hospodáři usilovali o co největší nasazení rybníků. Zároveň ale pamatovali na prodej násady, protože když byla kvalitní, byl o ní jednoznačně větší zájem.¹²⁶

Tříletá násada tedy sloužila na jindřichohradeckém dominiu během sedmdesátých a osmdesátých let sedmnáctého století k několika účelům. Jednak jako primární zdroj peněz, protože k prodeji docházelo takřka každoročně a objem obchodu nebyl zanedbatelný. Jednak sloužila vybraná, nejlepší, násada k osazování kaprových rybníků dominia, což tvořilo další stupeň v produkci kapra. Dále se tříleté násady užívalo k osazování třecích rybníků a nekvalitní tříletá násada končila často ve výtažnících.

Je ovšem zřejmé, že hlavní účel tříleté násady spočíval v osazování kaprových rybníků. Na jindřichohradeckém dominiu existovaly ve druhé polovině sedmnáctého století v zásadě dva způsoby chovu konzumních kaprů. Do kaprových rybníků na jednotlivých panstvích se nasazovali buď na dvě nebo na tři léta, přičemž druhý způsob byl jednoznačně rozšířenější. K nasazování na dvě léta docházelo zvláště na panstvích, kde celkový objem chovu nedosahoval velkých sum. Konkrétně se jedná o panství Žirovnice a Červená Lhota. Na ostatních panstvích se nasazovalo na dvě léta spíše výjimečně. Obvyklejší dokonce bylo do kaprových rybníků nasadit špatnou násadu na pouhý jeden rok.¹²⁷

124 Něm. *Schönes dreijährigen Brut*.

125 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

126 Prodej ryb bude detailněji rozebrán níže.

127 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R,

Jak bylo řečeno výše, jindřichohradecké dominium představovalo plně soběstačný celek co se produkce jednotlivých stádií kapra týče. Nejsou zde patrné tendence specializace na jednotlivá stádia, jak tomu bylo například v první polovině 17. století na Telečsku. Zde v důsledku méně vhodných objektivních podmínek docházelo především k chovu násady, která byla posléze prodávána do úrodnějších úvalových oblastí.¹²⁸ Tomuto způsobu hospodaření odpovídal samozřejmě i stav a podoba rybníční sítě, orientované rovněž na produkci plodu a násady.

III.4 Výlovy

Pravým vyvrcholením celého rybníčního hospodaření byly výlovy. Rybníky byly loveny v průběhu takřka celého roku. Během jarní sezony docházelo k lovení komorových rybníků a posléze k nasazení tříleté násady do rybníků kaprových. Ve stejném období docházelo k lovení třecích rybníků, vytřený plod byl přemístěn do výtažníků, aby řádně dorostl. První letní měsíce byly ve znamení výlovů menších kaprových rybníků, úlovku bylo užito k doplnění zásob zámeckého haltýře a sádek, stejně jako k prodeji nebo jako zdroj deputátů a fundací. S příchodem podzimu vrcholila rybníkářská sezona a docházelo k výlovům nejvýnosnějších rybníků jindřichohradeckého dominia. Naprostá většina významnějších nádrží byla lovena od konce září do prvních prosincových dnů.¹²⁹ Na podzim ovšem také docházelo k lovení výtažníků a ke svozu již tříletého plodu do rybníků komorových, kde měl plod přečkat zimu.

Kapr, který byl loven, byl v ideálním případě šest let starou rybou.¹³⁰ Vzhledem k tomu, že ne vždy byla do kaprového rybníka nasazena stejně stará násada, docházelo během výlovu často k „nevyváženému“ výnosu kaprů všech velikostí.

kart. 697-699.

128 R. HURT, *Dějiny*, s. 190.

129 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

130 V případě, že byl praktikován tříhorkový systém chovu kapra, který na jindřichohradeckém dominium převládal.

O tom, že ne každá ryba splňovala podmínky pro prodej či pro uskladnění do sádek nebo haltýře svědčí fakt, že pravidelně docházelo k nasazení určitého množství kaprů do různých menších kaprových rybníků na dominiu.¹³¹

Přípravy na výlov začínaly pravděpodobně několik dní před samotným aktem. Bylo nutné najmout dostatečné množství „rybí čeládky“, německy „*Fischparthei*“, a zajistit dostatečné množství vhodného nářadí. Zároveň nutně muselo docházet ke shromažďování poddaných, kteří měli za úkol zajišťovat pomocné práce související s výlovem samotným. Tito poddaní plnili svou část práce v rámci svých urbaniálních povinností. Ve většině případů se jednalo o poddané žijící v blízkosti lovených rybníků.¹³² V případě, že byl loven velký rybník, jehož vypouštění trvalo i více dní, v rámci robot byly vesnice sousedící katastrem s rybníkem povinny zajistit dostatečné množství „holomků“ na jeho ochranu.¹³³ Vypouštěný rybník tedy jistě představoval lákavou možnost kořisti pro pytláky, ale zároveň jistě i pro dravá zvířata.

Výlov samotný ovšem spočíval také v zajištění dostatečného množství potahů pro transport ryb do sádek. S komplikacemi s dopravou souvisí jistě vůle hospodářů prodat co největší množství ryb přímo od nevodu.¹³⁴ Odpadly tím jak starosti s dopravou, tak s následným uchováním ryb. Ryby, které nebyly prodány, byly dopraveny do sádek a do haltýře. Zámecký haltýř byl pravděpodobně v průběhu následujících měsíců ze sádek zásobován. Představu o tom, jak vypadalo hospodaření na kaprových rybnících a jak se nakládalo s úlovkem ilustruje tabulka 8.¹³⁵

131 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

132 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

133 TAMTÉŽ.

134 Tedy přímo na břehu rybníka, nevod je velká síť určená k lovení ryb; něm. von dem Segel; v pramenech se ovšem německý termín vyskytuje pouze v souvislosti s lovením štik a má se tím na mysli okamžitý prodej z rybníka. V souvislosti s výlovem kapra je pravidelně užíván termín „z rybníků“, tedy „von die Teichen.“

135 Údaje obsažené v tabulce mají spíše orientační ráz, během zapisování docházelo v několika případech ke značným nepřesnostem. Často bylo slučováno množství ryb které zůstalo v haltýři z minulé sezony s množstvím nově vylovených ryb. Během prodeje dochází jen k občasným zmínkám o původu ryb.

Rok	Vyloveno (kop)	Úbytek (kop)	Do haltýře (kop)	Prodáno (kop)	Deputát (kop)	Nasazeno (kop)
1672	412	-	288,5	71	11	-
1673	311	-	119	44	-	-
1674	321,5	-	146,5	74	-	-
1675	181,5		52	14	1,5	-
1676	805	342	164	435	55	8
1677	696	157	139	210	101	81
1678	663	171	135	402	42	54
1679	-	-	-	-	-	-
1680	658,5	159	205	253	67	106
1681	-	-	-	-	-	-
1682	997	187	135	39	10,5	107
1683	1113,5	130,5	138	263	59	69
1684	703,5	98	26,5	372	372	43

Tabulka 8: Produkce kapra

III.5 Produkce kapra

Co se týče podoby lovených kaprů, docházelo zpravidla k rozdělování do několika kvalitativních kategorií. Nejžádanější a nejvíce ceněnou rybou byl „hlavní kapr“.¹³⁶ Další kategorií byl „velký běžný kapr“, dále střední kapr a malý kapr. Největší část úlovku představovali každoročně malí a střední kapři, přičemž počet středních výjimečně převyšoval počet malých. S podobou konzumních kaprů logicky souvisel jejich prodej, nejprodávanější rybou byl střední kapr. Pravděpodobně proto, že ho bylo dostatečné množství a že jeho cena nebyla pro kupce příliš vysoká. Co se týče podoby kaprů, kteří byli dávání jako deputát, tak zde panovala situace poněkud odlišná, protože jako deputát končili ve většině případů kapři malí.¹³⁷ Deputát byl vydáván buď rovnou z lovených rybníků a nebo později ze sádek. Z pochopitelných důvodů ovšem hospodáři upřednost-

¹³⁶ Něm. Haupt oder Streichkarpfen; Grosse ordinari Karpfen; Mittlere/Kleine Karpfen.

¹³⁷ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

ňovali vydávání deputátů z přímo od právě lovených rybníků. Deputáty byly často dávány z velkých rybníků, kdy se najednou řešily skoro všechny deputátní pohledávky.¹³⁸

Deputát souhrnně označuje jednak klasickou naturální dávku, jednak také ryby odváděné jako forma platu rybí čeládce. Dále existovaly také fundace, které spočívaly především v obdarovávání církevních řádů, ale i například literátů a hudebníků. Jistá část úlovku směřovala pravidelně každý rok do komory. Tím se rozumí obdarování vrchnostenských úředníků, kteří se podíleli na chodu nejen rybníčního hospodářství. V prvním případě byl deputát složen hlavně z malých kaprů, v druhém spíše ze středních a velkých kusů. Zajímavým faktem je, že zatímco fundace byly vydávány pravidelně, k výdeji deputátů docházelo s pravidelností menší, pravděpodobně závisící na celkovém množství výnosů toho kterého roku.¹³⁹

V této kategorii je zajímavé každoročně odesílané množství šesti až osmi kop ryb vrchnosti do Prahy. Z kvalitativního hlediska se jedná pouze o hlavní a velké kapry.¹⁴⁰

Je samozřejmé, že i při relativním respektování zásad chovu a náležitého hospodaření docházelo k poměrně vysokým úbytkům a častému výskytu zakrslých ryb, které bylo nutné přesadit do jiných rybníků. Rybníční hospodaření bylo vždy závislé, stejně jako jakákoli jiná odnož zemědělské produkce, na přírodních podmínkách. Přišla-li velká voda, jak tomu bylo například v roce 1680, následky byly pro postižené rybníky takřka katastrofální. Velká voda nejenže takřka zhatila výnos Pickovského rybníka na Řečickém panství, ale také mimo jiné poškodila mlýn na Mlýnském potoce tamtéž.¹⁴¹ Za další příčiny úbytků můžeme považovat vodní dravce, ptáky a v neposlední řadě také pytláky. V prostudovaných pramenech z daného období ovšem informace o vodním pychu, jak se pytláčení od-

138 Například v roce 1680 skončil celý úlovek z rybníka Holná jako deputát.

139 Forma a příjemci deputátu, fundací a jiných dávek bude podrobněji rozebrána níže.

140 „*Gnädige Herrschaft nach Prag*.“ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

141 Mezi další poškozené rybníky patří i Horní Hájkovský. Jiná zmínka o povodních a jejich následcích nebyla během studia rybních účtů zachycena.

borně nazývá, nejsou. Existují sice odrazující nařízení hovořící o ztrátě ruky za prokázaný pych, nic konkrétnějšího a praxi osvětlujícího bohužel není.

Jak jsem naznačil výše, ryby, které nesplňovaly požadavky pro prodej či pro skladování v haltýři, byly nasazeny do jiného rybníka. Často se tak dělo pouze na jeden rok, poté byli kapři prodáni nebo uděleny jako deputát. Nezanedbatelné množství kaprů se dávalo na jeden rok „na odpočinek.“¹⁴² To v praxi obnášelo nasazení špatných (hubených) třecích kaprů na jeden rok do třetího rybníka. V následujících sezonách byli tito kapři použiti ke tření jako obvykle.¹⁴³

Rybníky ovšem nepředstavovaly jediný zdroj produkce kaprů. Nárazově docházelo i k osazení a lovení některých potoků. Jmenovitě se jedná o Dolní potok, Mlýnský potok a Horní potok. Zisk ovšem představovalo vcelku zanedbatelné množství malých kaprů, štik a malých ryb obecně.¹⁴⁴ Jak ukazují prameny, potoků bylo užito spíše k chovu štik. Je to vcelku pochopitelné, protože štika zde nachází lepší podmínky k životu než kapr.

Zhodnotíme-li obecně produkci kapra a všech jeho chovných stádií, jsou patrné jisté tendence, které charakterizují podobu kaprového rybníkářství na jindřichohradeckém dominiu. Srovnáme-li podíl výnosů a úbytků, je patrné, že hospodářská produkce kapra zvláště ve druhé polovině sedmdesátých a na počátku let osmdesátých stoupala. Co se týče prodeje dospělých, konzumních ryb, k nárůstu produkce docházelo také. Zatímco na počátku sedmdesátých let chov ryb, stejně jako jejich prodej, částečně stagnoval, v závěrečné fázi dochází k nárůstu produkce. Co se deputátů obecně týče, jejich výše kolísala, bylo by proto zavádějící v této fázi výzkumu vyřknout jednoznačný závěr.

Rybníční hospodaření fungovalo, zdá se, bez větších problémů. Potíže s odbytem sice existovaly (skoro každoročně docházelo ke zbytku určitého množství ryb na sádkách), ale výše deputátů není nijak závratná a jejich výše nestoupá.

142 Něm. *auf die Waidt*.

143 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

144 Zmínka o lovení svědčí o nepravdelném hospodaření. Dolní potok (něm. Untere Bach) byl loven dvakrát v roce 1680 a Mlýnský o dva roky dříve. Roku 1673 byl rovněž loven Dolní potok a Horní potok taktéž.

Předpokládám, že kdyby skutečně neexistoval pro ryby odbyt, jejich cifry by byly větší. Stejně tak i výše prodeje ryb nabírá kolem poloviny sledovaného období dech a zdá se, že se nejednalo o nárazový, jednorocní prodej.

Zajímavý je z jistého hlediska prodej chovných stádií kapra, hlavně tříleté násady. Objem prodeje dosahoval vysokých hodnot, je tedy pravděpodobné, že celé jindřichohradecké kaprové hospodářství nesloužilo pouze k produkci kapra jako hlavní komodity, ale využívalo svůj potenciál velkého množství výtažníků k produkci tříleté násady. Velké množství této násady bylo posléze prodáno a je více než pravděpodobné, že k nasazení „nadsazeného“ počtu násady do výtažníků docházelo plánovitě se záměrem velkou část násadového kapra zpeněžit.

Prozatím tedy můžeme zpochybnit Teplého závěry. František Teplý považoval druhou polovinu sedmnáctého století za periodu krajně nepřející hospodářské produkci ryb. Rybníkářství mělo být odsunuto na vedlejší kolej.¹⁴⁵ V jeho díle jsou zmínky o tom, že zde hospodařili nezkušení úředníci bez respektování zásad chovu. Dále uvádí, že docházelo k obrovské výši deputátů, kterými se neuvěřitelně plýtvalo. To je ovšem také lehko zpochybnitelné. Výše deputátů je sice nepravděpodobná, ale nejspíše proto, že přímo závisela na celkovém objemu úlovku. Během „hubených let“ byl deputát nižší než během let, kdy výlovy přinesly dostatečné množství ryb. Zároveň nebylo zjištěno žádné výjimečně velké množství deputátů vymykající se dlouholeté praxi.

145 F. TEPLÝ, *Příspěvky*, s. 74.

IV Chov štik

Ačkoliv chov kapra představoval nejvýnosnější a z hospodářského hlediska nejvýhodnější odnož rybničního hospodaření, docházelo k jistým principům organizovaného chovu i u ostatních druhů ryb. Především se jednalo o štiky.

Přítomnost těchto ryb v rybníce byla vhodná ze dvou důvodů. Jednak se jednalo samozřejmě o tržní hodnotu ryb, která u štik, jak bude ukázáno níže, nebyla rozhodně zanedbatelná. Jednak se jednalo také o chovný přínos štik v kaprových rybnících obecně. Přítomnost dravců dost výrazně omezovala výskyt plevelných ryb, které by jinak konkurovaly rybě hlavní, tedy kaprovi. Záměrně byla štika chována pouze v kaprových rybnících, kde nemohla ohrozit kapry. Ve výtažnicích už byla méně vítaným hostem a v rybnících třecích bylo přítomnosti štik i jakýchkoli jiných dravců bráněno.¹⁴⁶

IV.1 Kvalitativní třídy štik

Produkce štik spočívala v zásadě v dvoustupňovém chovu. Na Jindřichohradecku sedmdesátých a osmdesátých let sedmnáctého století existovalo několik kategorií ryb. Nejžádanější rybou byly „*Verehr Hechten*“ které ovšem nebyly určeny k prodeji ani vydávány jako běžný deputát, ale bylo jich užito k obdarování vážených měšťanů či církevních hodnostářů, často při výjimečných událostech. Zároveň byly ryby tohoto druhu posílány, podobně jako kapři, do Prahy a nárazově i do jiných destinací.¹⁴⁷

Další kvalitativní kategorií byly velké štiky, které představovaly podstatně

¹⁴⁶ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

¹⁴⁷ Roku 1680 došlo k odeslání jedné kopy štik této kategorie do Freistadtu. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

větší část z celkového objemu úlovku. Ryby z této kategorie již byly obvykle prodávány, byly dopravovány do jindřichohradeckého panského haltýře, případně sloužily k vyřízení deputátních pohledávek.¹⁴⁸ Střední štiky představovaly další kategorii a byly často prodávány nebo dávány jako deputát a zároveň sloužily k zásobování panského haltýře. Poslední kvalitativní kategorii představovaly „*Pretzlhechten*“,“¹⁴⁹ kterých bylo užito ke stejným účelům jako štik středních s tím, že představovaly největší část úlovku ryb tohoto druhu.

IV.2 Štičí násada a metodika chovu

Kategorií zcela jiného rázu byla štičí násada.¹⁵⁰ Byly to vlastně veškeré štiky, které nespĺňovaly předpoklady pro zařazení do žádné tržní kategorie. Štičí násada byla získávána jednoduše při výlovu každého rybníka. V sedmdesátých letech nebyla evidována výše přírůstku ryb a ani nebyl uváděn počet násady. Jediným případem, kdy byl věnován prostor chovu štik bylo, když docházelo k jejich přesazování do větších kaprových rybníků. K tomuto přesazování docházelo každoročně a jednalo se o štiky větší velikosti, ne jen o násadové kusy. Zároveň byl evidován počet štik, které byly přesazovány obecně, ne jen na jedno léto, aby řádně dorostly tržní velikosti. Přesazování ze zcela jiných, řekněme konzervačních důvodů, bylo užito při výjimečně velkém objemu štičího úlovku, pro který nebylo možné najít v daný okamžik odbyt.¹⁵¹

Situace ohledně evidování chovného stádia štiky se mění koncem sedmdesátých let. V té době bylo již pečlivě zaznamenáváno množství ryb, které bylo nasazeno. Tím pádem také můžeme rekonstruovat úspěšnost chovu této ryby. Je zajímavé, že zatímco u kaprů docházelo každoročně k úbytkům (nepočítáme-li pro-

148 TAMTÉŽ.

149 Pravděpodobně se jedná o „obloučky“ zmiňované Františkem Teplým. F. TEPLÝ, *Příspěvky*, s. 56.

150 *Einsatzhechten (Hechte)*. Plurálová koncovka „-en“ byla používána mnohem častěji než „-e“, budu ji proto upřednostňovat.

151 Konkrétně se jedná o přesazení 20 kop 45 kusů štik do rybníka Hroch s tím, že budou později prodány.

dukci plodu v třecích rybnících), u chovu štik docházelo, až na výjimečné situace, k přírůstkům. Tento zdánlivě zavádějící fakt je způsoben tím, že chov štik se neřídil podle přísných pravidel odděleného chovu, který byl praktikován u chovu kapra. Z toho důvodu docházelo po tříletém období, kdy byl rybník ponechán v klidu a nebyl loven, k úlovku velkého množství především malých štik (*Pretzlhechten*) a násadových štik (*Einsatzhechten*).¹⁵²

Chov štik spočíval výhradně v přesazování z rybníka do rybníka. V rybních účtech se sedmdesátých a z první poloviny osmdesátých let sedmnáctého století není jediná zmínka o transportu štičí násady do sádek.¹⁵³ Podrobnější představu o chovu štik na jindřichohradeckém dominiu umožní tabulka 9:

<i>Rok</i>	<i>Vyloveno z kapr. rybníků (kop)</i>	<i>Vyloveno z potoků (kop)</i>	<i>Vyloveno z výtažníků (kop)</i>	<i>Přírůstek (kop)</i>
1672	68	-	41 ks	?
1673	83	2	42 ks	?
1674	54	0	2,5	?
1675	23,5	0	0	?
1676	246	?	10	124
1677	153,5	0	12	100, 5
1678	243	0	8,5	120
1679	-	-	-	-
1680	162	0	0	100
1681	-	-	-	-
1682	184	0	0	94
1683	206	4ks	3ks	89
1684	-	-	-	-

Tabulka 9: Chov štik

Štíky byly chovány bez plánovitějšího oddělování jednotlivých stádií. Tyto ryby se vytíraly samovolně v kaprových rybnících a fakt, že jisté množství ryb bylo každoročně vyloveno i z výtažníků svědčí o tom, že byly „chovány“ i tam,

¹⁵² SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

¹⁵³ Srov. M. KOVÁŘ, *Rybníční hospodaření*, s. 35.

kam teoreticky „nepatřily,“ protože by mohly ohrozit chovná stádia kapra. Štíky byly ovšem, podobně jako kapři, loveny i z potoků, kam rovněž nasazovány nebyly. Nárazově se stávalo, že štíky různých kategorií byly vyloveny i z rybníků, do nichž nebyla nasazena ani jedna násadová štika.¹⁵⁴ Štičí plůdek i štíky jiných kategorií se do rybníků dostávaly z potoka, který je napájel. K tomu docházelo především u malých rybníků. Je vcelku logické, že v tomto případě nebyly z rybníka vyloveny žádné malé ryby, tedy bělice neboli rybí drůbež.¹⁵⁵

Shrneme-li tedy obecné principy chovu štik, je nutné konstatovat, že chov štiky byl podstatně „jednodušší“ než chov kapra. Manipulovalo se jen s již vzrostlým, patrně ročním, plůdkem¹⁵⁶ a i poté byl z hlediska chovného preferován kapr, který byl jasnou prioritou jindřichohradecké rybníkářské produkce.

IV.3 Nakládání s vylovenými štikami

Se štikami, které byly vyloveny z rybníka se nakládalo podobným způsobem jako s kapry. Část jich byla prodána rovnou „von dem Segel.“¹⁵⁷ Tento způsob prodeje byl, podobně jako u prodeje kaprů, upřednostňován. Jednoznačně proto, že odpadla starost s transportem či případným uchováním živých ryb na sádkách. Část ulovených ryb směřovala přímo do panského haltýře. Další část končila jako deputát případně fundace. Při výlovu se, jak jsem zmínil výše, počítalo s dalším nasazením násadových případně malých ryb do jiných, tu kterou sezonu nelovených rybníků na panství. Další část štik byla tedy užita jako násada.¹⁵⁸

Jak napovídají údaje obsažené v tabulce, od roku 1676 docházelo k prudkému nárůstu množství vylovených ryb. Vzhledem k faktu, že od tohoto roku dochází k organizovanější a pečlivější evidenci chovu štik, je možné předpokládat větší dů-

154 Tyto ryby byly označovány jako „selbst zukommenne Hechten.“

155 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

156 Toto stádium je dnes nazýváno „štíhle.“

157 Od nevodu.

158 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

ležitost spatřovanou v chovu této ryby. V první polovině sedmdesátých let docházelo k ziskům štik až pětkrát menším.¹⁵⁹ Je tedy pravděpodobné, že v období, které předcházelo roku 1676 docházelo k chovu štik jaksi z nouze, bez jasné koncepce.

Tento argument je nepřímo potvrzen další skutečností. Porovnáme-li množství ryb, které bylo vyloveno z výtažníků, dojdeme k závěru, že koncem sledovaného období klesá. Je možné, že je to způsobeno svědomitější snahou o ochranu násadových kaprů před štikami, které, jak jsem zmínil výše, do výtažníků vnikaly proti vůli hospodářů. Svědčilo by to obecně o větší důležitosti přikládané významu celého jindřichohradeckého rybničního hospodářství. Nicméně množství vylovených štik z výtažníků i z potoků je zanedbatelné, porovnáme-li ho s množstvím ryb vylovených z kaprových nádrží jindřichohradeckého dominia.

Mnohem zajímavější je z hlediska důležitosti chovu štik pro tehdejší rybniční hospodaření postup, který následoval po vylovení štik z rybníků. Podrobnou představu o tom, jak se s vylovenými rybami nakládalo, umožní tabulka 10:¹⁶⁰

<i>Rok</i>	<i>Vyloveno (kop)</i>	<i>Do haltýře (kop)</i>	<i>Deputát a fundace (kop)</i>	<i>Prodej (kop)</i>	<i>Nasazeno do kapr. rybníků (kop)</i>
1672	96	51	23	22	?
1673	86	30,5	19,5	30 (0,5)	?
1674	62	22	25	11 (54 ks)	?
1675	23	?	?	?	20
1676	266	32	17	20	126
1677	210	26	20,5	63,5	78
1678	291	30	24,5	20	155
1679	-	-	-	-	-

159 Údaje z roku 1675 jsou bohužel zavádějící, protože k dispozici je pouze evidence úlovků za jedno pololetí.

160 U celkového objemu úlovku je započítáno i množství ryb, které zůstalo na sádkách. V pramenech není řečeno, zda se např. při prodeji ze sádek prodávaly nově vylovené ryby nebo ryby, které tam zůstaly. Ve sloupci prodej je v závorce uvedeno množství ryb prodaných ze sádek. V rybních účtech z druhé poloviny zkoumaného období není na rozdíl od dvou typů prodeje kladen důraz; v roce 1673 došlo k omylu, protože do celkového množství ulovených ryb nebyly započítány štiky prodané rovnou od nevodu. Ryby, pro které nebyl nalezen žádný užitek, zůstaly na sádkách.

<i>Rok</i>	<i>Vyloveno (kop)</i>	<i>Do haltyře (kop)</i>	<i>Deputát a fundace (kop)</i>	<i>Prodej (kop)</i>	<i>Nasazeno do kapr. rybníků (kop)</i>
1680	162	34	12	29	68
1681	-	-	-	-	-
1682	219,5	29	8	11	132,5
1683	232	35	22	21 (14,5)	98
1684	-	-	-	-	-

Tabulka 10: Rozdělení úlovku štik

Jak vyplývá z údajů v tabulce, největší část úlovku skončila každoročně znovu v rybnících. Z kvalitativního hlediska se jednalo v drtivé většině případů o štičí násadu (*Einsatzhechten*).¹⁶¹

Co se týče prodeje vylovených štik, je jasně patrná tendence zmíněná výše, totiž prodat co nejvíce štik na břehu rybníka. Zároveň je patrné, že počet prodaných kusů nezávisel na celkovém ročním úlovku štik. V roce 1673 došlo k úlovku 86 kop štik a celých 30 kop z nich bylo prodáno, roku 1682 bylo vyloveno 219, 5 kop štik a prodáno bylo pouze 21 kop. Můžeme proto předpokládat, že z globálního hlediska docházelo pravděpodobně k útlumu prodeje. Nicméně vzhledem k faktu, že během prodeje byl zájem zejména o střední a velké kusy, nemusí se jednat o „odbytovou krizi“ jakéhokoli ražení. O ulovené štiky jednoduše nebyl zájem, protože nebyly dostatečně velké. Velký objem ryb nasazených znovu do rybníků tento argument částečně potvrzuje.¹⁶² Jednalo se z velké části o malé kusy, které nešly na odbyt.

U štik vydávaných jako deputát panuje jiná situace než u deputátu kapřího. Již jsem zmínil existenci fenoménu „*Verehr Hechten*.“ Tato výjimečně ceněná kategorie štik charakterizuje celkově povahu štičího deputátu. Štiky, obzvláště velké kusy, byly výjimečně ceněny. Jako deputát byly obvykle vydávány velké a střední kusy, časté bylo také vydávání menších *Pretzlhechten* (obloučků). Každý rok docházelo k odeslání průměrně 4 kop velkých a středních kop do Prahy a

¹⁶¹ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

¹⁶² TAMTÉŽ.

velké a střední kusy byly často věnovány na fundace či sloužily k obdarování hostů a význačných osob.¹⁶³ Na otázku jaká ryba byla ceněna koncem 17. století je nutné odpovědět, že velká a tučná, nikoli malá a „suchá“.

Množství štik, které byly nasazované do rybníků jako násada vcelku kolísalo. Bylo to patrně způsobeno tím, že byly vylovené štiky tříděny a každý rok docházelo k úlovku jiného množství té či oné kategorie.

Haltýř byl pravidelně zásobován štikami všech kategorií, nejvíce však obloučky (*Pretzlhechten*). K zásobování panského jindřichohradeckého haltýře docházelo pravidelně během roku přímo z lovených rybníků. V období, kdy žádné rybníky loveny nebyly, ryby putovaly do haltýře ze sádek.¹⁶⁴

¹⁶³ U deputátu obecně platí, že byl vždy vydáván na následující rok, tedy dopředu.

¹⁶⁴ TAMTÉŽ.

V Každodennost rybničního hospodaření

Každodenní součástí rybničního hospodářství byla údržba zaručující pravidelné zisky. Údržba nádrží samotných spočívala především v náležité péči o vypouštěcí zařízení, pevnost hráze a v úpravách loviště.¹⁶⁵ Konkrétně se jednalo o práce tesařské a zednické.¹⁶⁶ Velice úzce s údržbou rybníků souvisela péče o vybavení používané při výloveh a při manipulaci s chovnými stádii kapra, štiky a ostatních tržních ryb.

Neopominutelnou skupinou lidí, kteří byli přímo zapojeni do této odnože vrchnostenského podnikání byla rybní čeládka. Bylo to souhrnné označení pro lidi, kteří zajišťovali výlovy a ostatní práce přímo související s rybničním podnikáním. Konkrétně se jednalo o rybní úředníky, kteří měli, mimo jiné, na starosti konečnou podobu rybních účtů. Nejdůležitější postavení zaujímal fišmistr,¹⁶⁷ jehož výsadní pozice byla zohledněna vyšší ročního platu.¹⁶⁸

Nicméně, provoz rybníků se neobešel bez méně kvalifikovaných profesí, jako byli fišknechti, rybní holomci a v neposlední řadě baštýři. Ti měli na starosti i hlídání rybníků a práce související s údržbou nádrží. Baštýři ovšem působili pouze u nejdůležitějších nádrží, konkrétně se jedná o rybníky Holná a Kačležský.¹⁶⁹

165 Konkrétně se jednalo o obnovování stok, což umožňovalo stálý přítok vody i v letním období. Další odbornou prací bylo tarasování, které sloužilo právě ke zpevnování hráze. Rudolf HURT, *Dějiny rybníkářství*, s. 187-188.

166 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

167 Něm. *Fischmeister*

168 Fišmistr byl vždy jeden pro jedno panství. Jednotlivá panství jindřichohradeckého dominia fungovala samostatně, co se organizace týče. Fišmistři jednotlivých panství za organizační stránku rybníkářství zodpovídali. Vývoji ročních platů bude věnován prostor v následujícím textu.

169 Na holenské baště pracovala a sídlila v sedmdesátých a na počátku osmdesátých let sedmáctého století rodina baštýře (něm. *Bas(t)ler*) Krysý. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

Mezi neodborně konané práce je ovšem možno zařadit i roboty vázané na rybníční hospodářství.

Různé druhy práce, kterých bylo zapotřebí ke každodennímu zabezpečování provozu rybníčního hospodaření je možné rozdělit do dvou teoretických kategorií. V prvním případě se jednalo o práce přímo související s každodenním provozem. Zde mám na mysli především profese zabezpečující chod rybníčního hospodářství. Konkrétně se jedná o rybní personál, tedy osoby, jejichž stálým a hlavním příjmem bylo právě rybníční hospodářství a práce s ním přímo spojené.

Druhou kategorií představují řemesla a profese, které byly spojené s rybníčním hospodařením nepřímou. Nicméně i přesto byly pro řádné fungování této odnože vrchnostenského režijního hospodaření životně důležité. Rybníční síť tehdy představovala (stejně jako dnes) relativně náročnou položku z hlediska vedlejších výdajů. V porovnání s produkcí například obilí musí být brán zřetel na fakt, že produkce ryb vyžadovala každoroční, cyklicky se opakující, investice do údržby všech stupňů chovných zařízení. V první řadě se jednalo o udržení chovného potenciálu jednotlivých nádrží různých druhů. Existence těchto vedlejších výdajů se pak samozřejmě podepsala na konečném výnosu a konkurenceschopnosti této odnože vrchnostenského podnikání.

V.1 Nepřímě zapojené profese a řemesla

Prací, které by se daly charakterizovat jako pomocné a které plnily funkci údržby, byla celá řada. Omezím se skutečně jen na ty, které se dotýkaly problematiky hospodaření a které zaujímaly pravidelně se opakující položku v rybních účtech.¹⁷⁰

Míra zapojení jednotlivých profesí je uvedena v následující tabulce 11:

¹⁷⁰ Mezi řemesla a profese, které souvisely s rybníkářstvím, patřily prakticky i ty, které se podílely na výrobě vybavení a výstroje samotných lidí pracujících během výlovů či jiných příležitostech. Konkrétně by se jednalo o bednáře, koželuhy, ševce, tkalce, krejčí, ale i kováře a tesaře. Posledně jmenovaní se zajisté podíleli na výrobě nástrojů nezbytných pro praktickou stránku hospodaření. Jiří ANDRESKA, *Vývoj nářadí*, s. 81-165.

<i>Rok</i>	<i>Tesařské práce (zl.kr)</i>	<i>Zednické práce (zl.kr)</i>	<i>Štěrkování (zl.kr)</i>	<i>Celkový výnos (zl.kr)</i>
1672	32.44	8.14	2	4110.32
1673	38.26	2.18	0	5004.55
1674	17.5	5.15	0	3529
1676	26.35	2.45	0	6197.33
1677	25.27	2.10	0	3339.4
1678	29.16	3.37	0	4481.39
1682	0	3.9	0	6034.38
1683	68.21	5.24	0	6117

Tabulka 11: Výdaje na údržbu rybníční sítě

Mezi tesařské práce, jak bylo řečeno výše, patřila především údržba vypouštěcího zařízení a veškerého „dřevěného“ inventáře rybníka.¹⁷¹ Pravidelně se opakující práce¹⁷² nebyly konkrétně vůbec evidovány a jejich existence byla považována za samozřejmou a náležitou. Vycházelo to z povahy celého rybníčního hospodářství, kdy nebylo možné věnovat se opravám a údržbě kdykoli, ale pouze po výlovu.¹⁷³

Ovšem práce, které se z nějakého důvodu vymykaly pravidelné péči, byly vždy jmenovitě zmíněny. Mezi konkrétní případy může být zahrnuta stavba nových stavidel, komplikované výpusti včetně instalace nového (dřevěného) potrubí. Někdy docházelo i k úpravě hrazení. Tarasování bylo na Jindřichohradecku v sedmdesátých a osmdesátých letech sedmnáctého století budováno pouze z kamene.¹⁷⁴

Další položku údržby rybníčního hospodářství představovaly zednické práce. Zde se konkrétně jednalo o již zmíněné tarasování, zpevňování hráze a o stavbu nových stavidel a výpustí u větších rybníků. Zde platí podobné pravidlo, jako u

171 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

172 Úprava vypouštěcích trub a drobné opravy stavidla.

173 K okamžitým opravám samozřejmě nárazově docházelo, jednalo se ale o akutní případy, jako třeba poničení hráze a vypouštěcího zařízení povodní. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

174 Srov. Rudolf HURT, *Dějiny rybníkářství*, s. 187-188. Autor uvádí, že tarasování (tedy zpevňování hráze) bylo budováno většinou ze dřeva. Roli zde mohou hrát regionální odlišnosti českého a moravského prostředí, případně dostupnost materiálu.

tesařských prací s tím, že zednické práce nebyly konkrétně zmíněny nikdy.

<i>Rok</i>	<i>Tesařské práce (%)</i>	<i>Zednické práce (%)</i>	<i>Celkem (zl.kr)</i>
1672	76	19	42.58
1673	94	6	40.44
1674	76	24	22.20
1676	91	9	29.20
1677	92	8	27.37
1678	89	11	32.53
1682	-	-	-
1683	93	7	73.45
Celkový průměr	87	13	

Tabulka 12: Procentuální zapojení řemesel do údržby rybniční sítě

Dojde-li k celkovému porovnání procentuálního zastoupení dvou hlavních řemesel podílejících se na údržbě rybníků, je patrné, že převážnou část (průměrně 87%) tvořily práce tesařské, je to vcelku pochopitelné, protože naprostá většina vybavení movitého i nemovitého charakteru byla vyrobena ze dřeva.¹⁷⁵

Zanedbatelnou část výdajů na údržbu tvořilo štěrkování, tedy úprava loviště před samotným výlovem. Může to svědčit jednak o vysoké ceně materiálu nebo o dobrém technickém stavu rybníků a lovišť. Zkrátka nebylo nutné se o ně pečlivě starat během každého chovného cyklu.¹⁷⁶

Co se týče celkových investic do údržby samotné, jednalo se o vcelku zanedbatelné množství, porovnáme-li kompletní výnos rybníkářské produkce s výdaji během jednotlivých let.

Neopominutelnou součástí provozu rybničního hospodářství bylo i využívání pracovního potenciálu poddaných v rámci plnění jejich urbaniálních povinností. Rudolf Hurt se zmínil o různých druzích robot, jednalo se zejména o stavební práce (během stavby i následné údržby rybníků), pomocné rybniční služby, zabezpečování dopravy a mnohé další činnosti. Dále uvádí, že v pozdějším období

¹⁷⁵ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

¹⁷⁶ TAMTÉŽ.

roboty zahrnovaly i odborné práce.¹⁷⁷

Co se týče robotních povinností k rybníkům na Jindřichohradecku v sedmdesátých a osmdesátých letech sedmnáctého století, situace se lišila od oblastí, na které zaměřil pozornost Rudolf Hurt. Roboty se týkaly pouze pomocných prací a nikoli prací odborných. I na malé úkony týkající se údržby byli vždy najímáni profesionálové a bylo jim za odvedenou práci patřičně zapláceno.¹⁷⁸ Mezi důvody patří zajisté fakt, že práce provedená profesionálem, který dostal náležitě zapláceno byla vykonána zodpovědněji, než práce provedená v rámci urbaniálních povinností poddaných.

Podobná praxe nebyla omezena pouze na rybníkářství. Na panství Mělník, kde mezi tradičně silné a preferované odnože hospodaření patřilo vinařství, panovaly ve druhé polovině sedmnáctého století podobné podmínky. Navzdory obecné snaze o co největší rozšíření robotní práce, bylo pro zabezpečování provozu vinařství užito profesionálního námezdního personálu. Ten dostal za práci náležitě zapláceno.¹⁷⁹ Je tedy možné konstatovat, že v případě regionálně vázaných odnoží režijního hospodaření nedocházelo k užívání robotní činnosti, tak, jako tomu bylo u profesně méně náročných odvětví. Robotní práce měla obecně malou hodnotu a byla spíše nespolehlivá.

Mezi práce konané v rámci urbaniálních povinností patřilo zabezpečení dopravy po výlovu do sádek či haltýře¹⁸⁰, pomocné práce před a během výlovů a dále hlídání rybníků, opět hlavně během vypouštění především větších nádrží. Tyto povinnosti se týkaly vesnic ležících poblíž vypouštěných rybníků.¹⁸¹ Je pravděpodobné, že jako kompenzace těchto, svým způsobem, výjimečných prací,

177 Rudolf HURT, *Dějiny rybníkářství*, s. 125-128.

178 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699. Výjimečně byli na práci najati lidé jejichž odbornost se přímo neshodovala s povahou prováděných prací. Například roku 1673 dostal mlynář (!) a 3 nádeníci zapláceno 15 zlatých a 45 krejcarů za stavbu nové výpusti u Zámeckého rybníka (nyní Vajgar). Důležitým faktem je, že výše odměn za jednotlivé úkony nekolísala a pabybovala se během sledovaného období vyrovnaně.

179 Josef KŘIVKA, *Populační vývoj mělnického panství v letech 1693-1749*, Historická demografie 1, 1967, s. 12.

180 Zajištění potahů.

181 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

byly poddaným učiněny určité ústupky či uděleny jisté výsady, tak, jako tomu bylo v jiných lokalitách.¹⁸²

Tím se nepřímo dostáváme do problematiky vyplácení mzdy za jednotlivé úkony. Mzda byla buď vyplacena mistrovi, s tím, že následné rozdělení peněz záviselo na něm a nebo byla mzda vyplacena všem zúčastněným pracovníkům zvlášť.¹⁸³ Na opravy a podobné práce byli zpravidla najímáni ti samí lidé, což svědčí mimo jiné o existenci stálých profesně-sociálních vazeb mezi lidmi žijícími na dominiu a lidmi podílejícími se přímo na chodu hospodářství šlechtického velkostatku. Ceny za jednotlivé úkony se dramaticky lišily a záviselo vždy na konkrétním díle. Obecně se dá konstatovat, že ceny za drobné a pravidelně se opakující práce se pohybovaly řádech desítek krejcarů. Výplaty za komplikovanější úkony se vyšplhaly i do výše několika desítek zlatých.¹⁸⁴

Je vcelku pochopitelné, že největší část výdajů, které směřovaly na údržbu, pohltily největší rybníky dominia. Hlavní (kaprové) rybníky byly loveny v intervalu dvou, případně tří let a jejich „opotrebení“ bylo i kvůli jejich velikosti větší než u nádrží jiného typu. Rybníky jiných kategorií byly udržovány spíše výjimečně v čemž je ovšem také možné spatřovat nedbalost jindřichohradeckých hospodářů. V hospodářských instrukcích z různých lokalit je výslovně uvedeno, že i třecí a výtažní rybníky mají mít stálou a pravidelnou údržbu a péči.¹⁸⁵

V.2 Přímo zapojené profese a řemesla a problematika mezd

Mezi stálé a přímo zapojené profese patřili fišmistři a fišknechti, souhrnně

182 Rudolf HURT, *Dějiny rybníkářství*, s. 125-128. Autor uvádí jako jistou kompenzaci možnost osévání rybníků během letnění, možnost napojení dobytka v rybnících (vyjma třecích nádrží) a jiné další alternativy, vycházející především z povahy rybníku, jako stálého a jistého vodního zdroje.

183 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

184 TAMTÉŽ.

185 V. ČERNÝ, *Hospodářské instrukce*, s. 239-247; v instrukci týkající se konkrétně Slavatovského dominia je také věnována pozornost náležité údržbě rybníků všech kategorií. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

označování jako rybní čeládka.¹⁸⁶ Během sedmdesátých a na počátku osmdesátých let sedmnáctého století působili na slavatovském dominiu fišmistři čtyři. Konkrétně se jednalo o fišmistra jindřichohradeckého, žirovnického, fišmistra z panství Červená Lhota a fišmistra z panství Štáň nad Nežárkou.¹⁸⁷

Mezi hlavní náplň práce fišmistřů patřila starost o bezchybné fungování rybníčního hospodářství. Fišmistři organizovali všechny práce, které souvisely s touto odnoží vrchnostenského podnikání.¹⁸⁸ Finanční ohodnocení fišmistřů na jednotlivých panstvích se výrazně lišilo. Podrobné rozdělení odměn jednotlivým fišmistřům a fišknechtům je uvedeno v následující tabulce 13:

<i>Rok</i>	<i>Fišmistr J.Hradec (zl.kr)</i>	<i>Fišmistr Žirovnice (zl.kr)</i>	<i>Fišmistr Lhota (zl.kr)</i>	<i>Fišknechtí (zl.kr)</i>	<i>Platy celkem (zl.kr)</i>
1672	41.52	12.54	11.40	87	153.25
1673 (pouze ¾ roku)	25.7	8.18	7	47.76	88.1
1674	33.30	11.5	9.20	62.25	116.20
1676	33.30	11.5	9.20	62.25	116.20
1677	33.30	11.5	9.20	62.25	116.20
1678	33.30	11.5	8.10	62.25	115.10
1683	33.30	11.5	9.20	62.25	116.20

Tabulka 13: Rozdělení mezd fišmistřům a fišknechtům

Co se týče obecného vývoje platů, byl v počátečním období nevyrovnaný a mírně kolísavý. Je pravděpodobné, že to bylo způsobeno celkovým stavem hospodářství, který byl v počátečním období mírně chaotický.¹⁸⁹ Nicméně v průběhu sledovaného období se výše odměn ustálila a stala se pravidelně se opakující položkou ve výdajích týkajících se jindřichohradeckého rybníčního hospodářství. Plat všem „zaměstnancům“ rybníčního hospodářství byl vyplácen vždy v půlročních intervalech. Nejdříve na Sv. Jana a podruhé na Vánoce každý rok. Výše půlročních platů se nelišila.

¹⁸⁶ Něm. Fischparthei

¹⁸⁷ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

¹⁸⁸ Pro více informací o kompetencích fišmistra F. Teplý, *Příspěvky*, s.69.

¹⁸⁹ Alespoň co se stavu rybních účtů a údajů v nich obsažených týče.

Je vcelku pochopitelné, že rozdělení výše odměn patrně záviselo na celkovém objemu hospodaření na jednotlivých panstvích z dominia. Fišmistr panství Jindřichův Hradec tak dostával pravidelně nejvyšší odměnu. Následoval fišmistr žirovnického panství a nakonec fišmistr na panství Červená Lhota. Zajímavým faktem je, že se platy až několikanásobně lišily. Je proto patrné, že osoba jindřichohradeckého fišmistra zaujímala výjimečné postavení nejen z hlediska ekonomického, nýbrž i z hlediska sociálního.¹⁹⁰ Pozoruhodnou skutečností je osoba fišmistra z panství Stráž nad Nežárkou, který finanční odměnu obdržel pouze jednou za sledované období, konkrétně v roce 1676 a to pouze 42 krejcarů.¹⁹¹ Ovšem nebyl závislý pouze na finanční odměně, ale i na pravidelném deputátu.¹⁹² Výše platů fišmistrům byla vyrovnaná a pravidelně se opakující, v případě, že měl některý fišmistr dostat méně, jednalo se o fišmistra z panství Červená Lhota.¹⁹³ Za důvod je možné považovat vedlejší postavení zdejšího rybnického hospodářství, ale i horší společenské postavení v rámci celého jindřichohradeckého podnikání.

Fenomén existence dvou forem platů, finančního a naturálního je pro sedmdesátá a počátek osmdesátých let typický a lze jej brát za běžnou normu. Deputátní platy ovšem dostávalo daleko širší spektrum příjemců, na rozdíl od platu finančního, který byl omezen jen na úzkou skupinu lidí s vyšší či nižší mírou zapojení do praktické stránky hospodaření. Naturální plat byl běžnou odměnou pomocných sil rybnického hospodaření, stejně jako sil odborných.¹⁹⁴

Mezi další příjemce peněžního platu patřili fišknechti.¹⁹⁵ Ti tvořili podřízené fišmistrů a měli na starosti dílčí pracovní úkony související s realizací rybnického hospodaření. Konkrétně se jednalo o dohlížení nad bezproblémovým průběhem

190 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

191 V tomto případě je možné mluvit o profesi fišmistra jako o vedlejším příjmu.

192 Srovnej s kapitolou Distribuce deputátních platů.

193 Ten v roce 1678 obdržel pouze 8 zlatých a deset krejcarů namísto obvyklých 9 zl a 20 krejcarů.

194 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

195 Něm. *Fischknechten*.

výlovů. Dále dbali na řádné provedení údržby a kontrolovali správné provedení opravných prací na stavidlech, splavech, strouhách, výpustích, lovištích a hrázích.¹⁹⁶ Míra výše finančního ohodnocení fišknechtů často předčila výši ohodnocení fišmistřů z méně důležitých rybníkářských lokalit.¹⁹⁷

Pomocné práce, podobně jako u údržby rybníční sítě, vykonávala nekvalifikovaná pracovní síla buď jako způsob plnění urbaniálních povinností, nebo formou námezdní práce.

Zaměříme-li pozornost na mzdovou problematiku zkoumaného období v jiných lokalitách i v jiných sociálních sférách, bude patrné následující. Roční plat 9 zlatých a 20 krejcarů, tedy pravidelně vyplácená suma fišmistřovi z panství Červená Lhota nedosahovala astronomické výše. Na panství Chýnov se roční plat pacholka pohyboval kolem 7 zl, roční plat pasáka krav byl v průměru 4 zlaté a 40 krejcarů a děvečka si za rok přišla na 3 zlaté a 30 krejcarů.¹⁹⁸

Průměrné mzdy čeládky na panství Mělník se pohybovaly mezi deseti a patnácti zlatými, přičemž průměrná hodnota činila celých 12 zlatých a 7 krejcarů. Je tedy patrné, že v (rybníkařsky) okrajových lokalitách nebyla v chodu této odnože hospodaření spatřována priorita, tedy alespoň co se průměrné výše mezd týče.¹⁹⁹

Po uvedení základních tendencí vývoje finanční a mzdové problematiky rybníčního hospodaření je možné vyjádřit jeho hlavní principy. Na odborné práce byli najímáni výhradně profesionálové, kterým bylo placeno peněžní formou platu a v některých případech i formou naturální.²⁰⁰ Na neoborné práce, týkající se údržby a provozu rybníků, byla najímána i neoborná pracovní síla a nebo byly tyto úkony řešeny v rámci urbaniálních povinností poddaných dominia.

V 17. století již neexistovala žádná „ucelená“ sociální skupina neosedlých

196 Pro více informací o kompetencích fišknechtů F. Teplý, *Příspěvky*, s.69.

197 Fischknechti Čáp, Plýskal, Jakub Chytil a Vlám obdrželi v roce 1673 7 zlatých a 26 krejcarů, v roce 1674 dokonce 9 zlatých a 55 krejcarů, což v obou případech převyšuje roční plat fišmistra z panství Červená Lhota.

198 Josef KRIVKA, *Mzdové poměry poddanské čeledě po třicetileté válce*, Český lid 57, 1970, s. 104.

199 TAMTÉŽ, s. 102.

200 Srovnej s kapitolou *Deputátní platy a jejich distribuce*.

rybníkářů, která by se vyznačovala jistými principy marginálního postavení v rámci celé raně novověké společnosti.²⁰¹ Tato specifická sociální skupina byla existenčně závislá na stavbách nových rybníků, stejně jako její rituály a vnější znaky. V sedmdesátých a na počátku osmdesátých let sedmnáctého století se již nové rybníky nebudovaly a spektrem zájmu hospodářů bylo především udržení stavu rybníční sítě, případně její dílčí zdokonalování.

Veškeré odborné práce spojené s realizací rybníčního hospodářství byly vykonávány odborným a zkušeným personálem a pouze dílčí, nepřímou související práce byly svěřeny neodborné síle.

201 Srov. F. Teplý, *Příspěvky*, s. 189-195; J. HONS, *Když měřičkové*, s. 160-165; Jaroslav PÁNEK, *Spiknutí rybníkářů proti Petrovi Vokovi z Rožmberka v roce 1569*, in: Zdeněk BENEŠ – Eduard MAUR – Jaroslav PÁNEK (edd.), *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 243-299.

VI Deputátní platy a jejich distribuce

Obecně se pod pojmem deputát rozumí naturální plat či dávka, která byla vyplácena různým lidem s větší či menší vazbou na šlechtický velkostatek a jeho hospodářské zázemí.²⁰² Jestliže plnily formu naturálního platu, deputáty přijímali především lidé podílející se na chodu hospodářského zázemí přímo. Jednalo se tedy primárně o „zaměstnance“ velkostatku. Studium hospodářských účtů, v tomto případě rybních, je možné svým způsobem rekonstruovat síť tehdejších příjemců deputátů. Je nutné brát na vědomí fakt, že výše pobíraných deputátních ryb nemusela odpovídat výši těchto dávek obdržených z jiných sfér vrchnostenského hospodaření.

VI.1 Kategorie příjemců deputátních platů

Kategorií příjemců, kdy rybí deputáty plnily vyloženě funkci platu, jsou porubní, rybí čeládka a potažmo i rybní písař, který měl na starosti finální podobu hospodářských účtů týkajících se této odnože produkce. V tomto případě dostávali zmínění jedinci vždy z několika rybníků jistý obnos kaprů. Je ovšem nutné připomenout, že naturální plat nepředstavoval jedinou formu odměny. Plat byl obvykle realizován i formou finanční. Tito příjemci deputátů představovali jediné zástupce lidí přímo zapojených do chodu rybníčního hospodářství, kteří svým způsobem „těžili“ z konečného výnosu ryb.

²⁰² V užším významu deputát znamená pouze smluvní náhradu stravy, ošacení a případně otopu zaměstnanci vyčleněného ze společného stravování jako součást peněžního platu. Jaroslav HONC, *Roční spotřeba žita, chleba a jiných potravin v čeledních dávkách, deputátech, výměncích a špitálních dávkách v letech 1452-1845*, Acta universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1, 1971, Studia Historica 5 (Problémy cen, mezd a materiálních podmínek života lidu v Čechách v 17.-19. století II), Praha 1971. , s. 195.

Další skupinou příjemců byli zástupci profesí, které nebyly pro chod této odnože hospodářské produkce nezbytně nutné. Můžeme se ale pouze domnívat, zda přijímali naturální plat „za odměnu“ či jako běžnou součást mzdy. Skutečná podoba tohoto fenoménu byla pravděpodobně kombinací obou způsobů. Konkrétně se jedná o písaře různého druhu, výběrčí mýtného, kováře, bednáře, hajné, nadlesní, hasiče, pekaře, řezníky a jiné profese podílející se pracovním chodem hospodářského zázemí šlechtického velkostatku.

V reálné podobě byla ovšem situace ohledně distribuce deputátů mírně odlišná. Naturální dávky či platy nesloužily pouze k účelu popsanému výše, ale i k diametrálně se lišícím cílům. Obvykle končila velká část deputátů jako podpora „neziskových organizací“.²⁰³

Konkrétně se jedná o instituce zaujímající vysokou příčku v žebříčku společenského kreditu raně novověké společnosti. Žebravé řády, potažmo církevní řády obecně, seminář sloužící ke vzdělávání církevních hodnostářů nižšího stupně, to jsou jen některé příklady ze skupiny příjemců deputátů, kde jich nebylo užito „pouze“ jako platu, ale jako nástroje, řekněme, charitativního. Vrchnosti ani vrchnostenským úředníkům z této činnosti neplynul primárně (hodnotíme-li situaci z hlediska hospodářského) žádný prospěch, kromě zisku společenského. Věnování určitého množství, v tomto případě ryb, určité instituci obnášelo spíše podporu a příspěvní na její další provoz či rozvoj, v některých případech pravděpodobně čistě nezištně.²⁰⁴ Z pramenů lze ale vyčíst, že tato nezištnost nebyla vyloženě dobrovolná a spontánní, existovaly totiž stanovené kvóty fundací, které měla ta která instituce obdržet.²⁰⁵

Z čistě hospodářského hlediska by bylo tedy možné konstatovat, že rozdávání

203 V pramenech se obvykle hovoří o věnování na fundace, které se týká především podpory církevních řádů, semináře a špitálu.

204 O tom svědčí například velké množství ryb věnovaných jindřichohradeckému špitálu Sv. Jana, kde na rozdíl od podpory církevních řádů mohl být „hmatatelný“ prospěch skutečně minimální. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

205 Například roku 1678 je v účtech výslovně uvedeno, že Františkánům zbývá dát 2 kopy 30 kusů středních štik jako deputát (fundace). Je zajímavé, že zatímco na Františkány se nedostalo, Jezuité obdrželi deputát celý (dohromady dostali 3 kopy 45 kusů středních štik 2 kopy 10 kusů štik nejmenší velikosti-obloučků).

deputátů církevním řádům, chudým či špitálu,²⁰⁶ bylo takřka nesmyslné, ovšem už jen jejich existence přesvědčivě svědčí o opaku.

Pro účely, řekněme, pozitivní reprezentace sloužilo vydávání i na jiné účely či jiným příjemcům. Jedná se především o nárazovou podporu umělců²⁰⁷ a pravidelnou literátů, kteří působili na šlechtickém dvoře. Do tohoto „rybího mecenášství“ je možné zahrnout i podporu učedníků, výjimečně i konkrétně jmenovaných.²⁰⁸ Existence tohoto fenoménu jen potvrzuje nepravidelnost toho, kdo všechno měl na deputáty nárok. Samozřejmě existuje relativně pravidelně se opakující skupina příjemců, kteří měli vyloženě profesionální vazby na velkostatek či přímo dvůr, ale například o vztahu učedníka Simona k vrchnosti lze jen diskutovat. Deputáty tedy dost pravděpodobně nesloužily, jak bylo řečeno již výše, pouze jako plat, ale částečně i jako nástroj sebe prezentace.

Existovaly ovšem i důvody odlišné. Nejednou bylo během sledovaného období užito deputátů jako způsobu vyjádření jisté formy odměny či díku za „nadstandardní“ služby. Vrchnost si během sledovaného období musela několikrát půjčit větší finanční obnos od Dorothy Reichlin, která se pak objevila na seznamu lidí, kteří dostali ryby darem. O tom, že tyto služby nebyly tak nadstandardní a výjimečné svědčí fakt, že se tak dělo oficiální cestou.²⁰⁹

Případů, kdy docházelo k vydání deputátů jako určité formy odměny, bylo více. Pravidelným příjemcem „extra deputátu“ byl doktor Libor(is).²¹⁰ Vydávání deputátů se ale nedá vždy jednoznačně klasifikovat. Jejich pravidelné udílení farářům pocházejícím z různých míst jindřichohradeckého dominia by se dalo považovat za podporu podobnou například případu církevních řádů. Co se ovšem

206 Deputáty, většinou v podobě malých ryb, byly vydávány v postních dnech chudým, na Vánoce jim z nich byl připravován pokrm a ve špitálu sloužily jako běžná strava. F. Teplý, Příspěvky s. 55.

207 Malíř Lorenc obdržel roku 1683 jednu kopy štik; SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

208 Simon učedník dostal roku 1674 devět kaprů. Podobným způsobem byli obdarováni nejmenovaní učedníci roku 1676, kteří ovšem dostali půl kopy kaprů. Za případ podobný zmíněným dvěma můžeme považovat obdarování zahradnických učedníků vědrem ryb roku 1680; TAMTÉŽ.

209 TAMTÉŽ.

210 Doktor Libor(is) byl v roce 1683 nahrazen doktorem Sokol(d)tem, který převzal i deputát náležející jeho předchůdci; TAMTÉŽ.

týče množství darovaných ryb, bylo v porovnání s objemem fundačních dávek minimální.

Ovšem čas od času dostal některý farář deputát ve formě jednoho kapra či štiky za konkrétně jmenované kázání, které pravděpodobně zapůsobilo na vrchnost nebo plnilo jinou důležitou funkci. Odměňování různých služeb či činností je možné brát za normu distribuce části deputátů.²¹¹

Dalšími příjemci, kteří obdrželi jistý obnos ryb, byli doslova řečeno „oblíbení“ či „milí.“ Tyto osoby bohužel nebyly konkrétně jmenovány, není tudíž možné je identifikovat. Nicméně obdrželi deputátní ryby darem, bez existence jakékoli protislužby o které by byla zmínka. V případech, kdy k nestandardnímu přidělení deputátu došlo, bylo vždy svědomitě uvedeno za co, v případě „oblíbených“ tomu tak není.

VI.2 Distribuce kapřího deputátu

Co se týče formy a podoby vydávaného deputátu, existovala jistá pravidla, která je třeba při komplexní interpretaci distribuce naturálních platů zmínit. V počátku zkoumaného období, tedy v první polovině sedmdesátých let sedmnáctého století, byly obvykle ryby vydávány v závislosti na místě výlovu. Zejména pokud se týče udílení deputátů lidem přímo zapojených do produkce ryb a lidem participujícím na chodu hospodářského zázemí velkostatku. Zaměříme-li pozornost na podmíněnost tohoto fenoménu druhem vydávané ryby, bylo zjištěno, že zvláště v počátku sledovaného období byly štiky většinou vydávány až ze sádek, zatímco kapři a malé ryby byli vydáváni přímo u rybníků.²¹² Je možné, že vrchnost tímto způsobem řešila situaci obvyklou po končení výlovů. Kaprů byl obvykle dostatek, v některých sezonách spíše přebytek, zatímco štik bylo jednoznačně méně. Ostatně ani jednou nedošlo k vrácení štik jiné kategorie než násadových do rybníka, což byla při manipulaci s kaprem běžná praxe.

²¹¹ TAMTÉŽ.

²¹² Podstatně vyšší část ryb byla ovšem vydávána přímo od rybníků. Hlavním důvodem bylo, že úředníkům odpadla starost s transportem ryb na sádky a s jejich dalším uchováním.

Podrobnější představu o podobě distribuce kapřího deputátu poskytuje tabulka 14:

<i>Distribuce deputátních kaprů (kopy)</i>									
příjemce	1672	1673	1674	1676	1677	1678	1680	1682	1683
Bednář Hradec	1	1,5	2	1,5	-	2	1,5	-	1,5
Císař Leopold	-	0,75	1	-	-	-	-	-	-
D. Reichlin	1,3	0,75	-	-	-	0,75	0,75	-	0,75
Děkan Počátky	-	-	-	-	-	-	4 ks	-	1 ks
Dělostřelectvo	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ks
Dr. Libor	-	1,5	2	1,5	1,5	2	9 ks	-	1,5
Farář Lhota	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ks
Farář Počátky	-	-	0,75	-	-	-	-	-	-
Farář Ratmírov	-	4 ks	-	-	-	2 ks	-	-	1 ks
Farář Řečice	-	2 ks	-	-	-	3 ks	1 ks	-	3 ks
Farář Stráž	-	-	2 ks	-	-	0,75	1 ks	-	3 ks
Františkáni	10,5	2,75	5,5	3,5	6,25	5	3,5	4,5	6,25
Hajný (lovec)	0,75	0,75	1	0,75	-	1	-	-	0,75
Hans kovář	-	-	0,75	-	-	-	0,5	-	-
Hejtman Koniáš	1	1	1,75	0,5	-	0,75	1	-	1
Choralisté	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ks
Christian nadlesní	-	-	-	-	-	1	0,75	-	-
Christoph Brauchanský	0,75	-	-	-	-	-	-	-	-
Jezuité	5	3,75	4,5	3,5	3	3,5	1,5	-	6,75
Kapucíni (Budějovice)	-	-	0,75	-	-	-	-	-	-
Kontribuční písař	-	-	2	1,5	2,5	-	-	-	-
Lesní správce Lhota	-	-	-	-	-	1	-	-	0,75
Lesní správce Řečice	-	-	-	-	-	1,75	0,75	-	0,75
Lesní správce Stráž	-	-	2 ks	-	-	1	0,75	-	0,75
Lesní správce Žirovnice	-	-	-	-	-	1	0,75	-	0,75
Literáti	3	0,75	-	0,75	-	1	-	-	0,75
Městská rada Hradec	1,3	-	0,75	1,5	1,75	2	1,5	-	1,5
Mýtný písař	-	-	0,75	-	-	-	-	-	-
Nadlesní	0,75	0,75	1,75	0,75	-	-	-	-	-
Nákupčí ryb Bystřice	-	-	-	-	-	-	1 ks	-	1 ks
Netolický Ferdinand	-	-	-	-	-	4ks	-	-	-
Neurčitý (vrtač trub?)	1	0,75	1	0,75	-	1	-	-	0,75
Neurčitý (včelař?)	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Neurčitý (Paulinern?)	0,1	-	-	-	-	-	6 ks	-	-
Neurčitý (mléčný písař?)	1,3	1,5	-	1,5	1,75	2	1,5	-	1,5

<i>Distribuce deputátních kaprů (kopy)</i>									
příjemce	1672	1673	1674	1676	1677	1678	1680	1682	1683
Neurčitý (kinhler?)	1	-	4 ks	-	-	-	-	-	-
Neurčitý (hasič?)	-	0,75	-	0,75	-	1	0,75	-	0,75
Obilní písař	1,5	1,5	2	1,5	-	2	1,5	-	-
Oblíbení vrchnosti	-	-	-	0,5	-	-	0,75	-	-
Pekař	1,5	-	-	0,75	-	1	0,75	-	-
Písař Lhota	1	-	1	1	-	-	-	-	-
Písař Řečice	0,75	0,75	1	1,5	-	-	-	-	-
Písař Stráž	0,75	0,75	1	1,75	-	-	-	-	-
Písař Žirovnice	1	0,5	1,75	1,5	-	-	-	-	-
Pivní písař Hradec	2	0,75	2	1,5	1,5	2	1,5	-	1,75
Porybný	0,75	0,75	1,75	0,75	-	1	0,75	-	0,75
Pošt mistr	-	1 ks	-	-	-	3 ks	3 ks	-	3 ks
Primator	-	-	-	-	-	-	1,5	-	-
Probošt Hradec	2	3,25	-	2	-	-	2,5	-	5 ks
Rektor Jes. koleje	-	0,25	-	-	-	4 ks	5 ks	-	-
Rybní čeládka	2	1,5	3,75	3,5	0,75	5,5	4,5	5	6
Rybní písař	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Rychtář Počátky	-	-	0,75	-	-	-	-	-	-
Řezník	1	0,75	1	0,75	1,25	1	0,75	-	0,75
Sekretář	-	-	2 ks	-	-	-	-	-	-
Seminář Řečice	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Seminář Sv. Víta	-	3	3	3	3	3	3	-	3
Simon učedník	-	-	9 ks	-	-	-	-	-	-
Sládek Hradec	4	3,5	2	-	-	3,75	3	-	3,25
Sládek Lhota	1	-	1	1	-	1	-	-	0,75
Sládek Řečice	0,75	0,75	1	0,75	-	1	0,75	-	0,75
Sládek Stráž	0,75	0,75	1	0,75	-	1	0,75	-	0,75
Sládek Žirovnice	1	0,75	1,75	0,75	-	1	0,75	-	0,75
Solní písař	1,5	1	1,75	-	-	-	-	-	-
Špitál Sv. Jana	3	5,25	3,25	3	-	5,75	5,5	-	6
Thomas Kaml	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Učedníci	-	-	-	0,5	-	-	-	-	-
Úředníci vrchnostenští	-	1,5	0,5	-	-	-	0,5	-	-
Vrchnost Freistadt	-	-	-	-	-	-	3	-	-
Výběrčí mýta	3	1,5	2	1,5	-	2	1,5	-	1,5
Výběrčí mýta Počátky	1	0,75	1	0,75	-	1	0,75	-	0,75
Výběrčí mýta u brány	-	0,75	1	0,75	-	1	0,75	-	0,75
Zahradník	0,75	0,75	1	-	-	1,5	1,5	-	1,5

Tabulka 14: Rozdělení kapřího deputátu

Jak údaje v tabulce napovídají, kapr byl jednoznačně nejčastěji vydávanou rybou a jeho množství bylo rovněž nejvyšší. Je zajímavé, že této ryby bylo užito k distribuci naturálních dávek pro všechny skupiny příjemců. Rovněž z formálního hlediska představoval kapr univerzální rybu. Pramení to zajisté z faktu, že kapr byl nejen jednou z nejžádanějších ryb, ale také rybou velmi dostupnou. Plnil funkci klasického deputátu, tedy naturálního platu, fundací (podpory „neziskových institucí“), ale sloužil i k odměnám a pochvalám či protislužbám.²¹³ Kapři sloužili k pokrývání deputátních dávek celého spektra tehdejších pracovníků dominia.

Největší množství pravidelně končilo jako fundace. V této kategorii výjimečným počtem vybočují františkáni, kteří dostávali pravidelně nejvíce kaprů, dalšími významnými příjemci z fundační kategorie byli jezuité, seminář Sv. Víta a špitál Sv. Jana v Jindřichově Hradci.

Velká část kaprů byla přímo vyplácena jako naturální plat rybní čeládce a porybnému. Častým příjemcem byly některé profese podílející se ovšem na chodu rybnického hospodářství nepřímo. Jedná se konkrétně o pisáře jednotlivých hospodářských odvětví, hradeckého sládky, pivovarského bednáře ze stejného místa, hajného (lovce) a v neposlední řadě lékaře, doktora Libora, který pravidelně přijímal velké množství kaprů.²¹⁴ Po porovnání množství kaprů obdržených jednotlivými příjemci z řad úředníků a zaměstnanců velkostatku je evidentní, že lidé z prostředí dvora (tedy Jindřichova Hradce) zaujímali mezi příjemci prominentní postavení. Hradecký sládek přijímal pravidelně větší množství deputátu než sládek z jiných panství a podobná situace byla i u jiných profesí.

V kapitole věnované chovu štik bylo uvedeno, že existovala jejich kvalitativní kategorie nazvaná „verehr Hechten“, volně přeloženo jako štiky k poctění. Tato kategorie se objevuje i u distribuce kapřího deputátu a jedná se buď o výjimečně velké kapry nebo o ryby, které příjemce obdržel mimo obvyklou výši deputátu. Z hlediska počtu ryb se jednalo vždy pouze o několik kusů. Častými

213 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

214 TAMTÉŽ.

příjemci byli pak čelní představitelé františkánů a jezuitů, krajský hejtman Koniáš, Dorothea Reichlin a různí faráři z celého dominia. Obecně lze konstatovat, že k vydávání tohoto typu deputátu docházelo především u nárazových příjemců.

Forma a podoba deputátu nebyla ovšem vždy stejná. Často se stávalo, že deputát byl nahrazen jiným druhem ryb. Příjemce pak obdržel například kapry místo malých ryb.²¹⁵ Důvodem k tomuto kroku byl s největší pravděpodobností dostatek ryb v toho kterého druhu v celkovém objemu výnosu rybníčního hospodářství.

VI.3 Distribuce deputátních štik a malých ryb

<i>Distribuce deputátních štik (kopy)</i>									
Příjemce	1672	1673	1674	1676	1677	1678	1680	1682	1683
D. Reichlin	-	-	-	-	-	-	0,75	-	-
Děkan Počátky	-	-	-	-	-	-	2 ks	-	-
Dr. Libor	2	2,75	2	2	1,5	1,5	3 ks	-	-
Dr. Sokold	-	-	-	-	-	-	-	-	1,5
Farář Lhota	6ks	-	-	-	-	-	-	-	-
Farář Počátky	-	1 ks	-	-	-	-	-	-	-
Farář Ratmírov	-	3 ks	-	-	-	-	-	-	1 ks
Farář Řečice	-	-	-	-	-	-	2 ks	-	-
Farář Stráž	-	-	1 ks	-	-	-	2 ks	-	1 ks
Františkáni	3	3,5	3,5	3,25	4	1	2	7,75	3
Hans kovář	-	-	-	-	-	-	-	-	0,75
Hejtman Koniáš	-	0,25	0,25	-	6 ks	-	0,5	-	0,25
Christoph Brauchanský	1	0,5	-	-	-	-	-	-	-
Christoph Rosl	-	-	-	-	-	-	0,75	-	-
Jezuité	5	5	5	5	6	6	3	-	5
Kapucíni (Budějovice)	-	-	0,25	-	-	-	-	-	-
Kontribuční písař	-	-	1,5	2,5	2,5	-	-	-	-
Lorenz malíř	-	-	-	-	-	-	1	-	-

²¹⁵ Roku 1676 dostal písař ze Žirovnice 48 deputátních kaprů místo deputátu obvykle představovaného malými rybami. Zajímavé je, že místo obvyklých deseti věder malých ryb obdržel cent kaprů, v tomto případě tedy 48 kusů. Deputát byl tímto způsobem často zaměňován a podobná situace existovala u distribuce štičího deputátu, kde byli často zaměňovány střední štiky s malými a malé s obloučky. Je nutno dodat, že v tomto případě byl poměr 1:1.

<i>Distribuce deputátních štik (kopy)</i>									
Příjemce	1672	1673	1674	1676	1677	1678	1680	1682	1683
Městská rada Hradec	1,5	2,75	2	-	1,75	4	-	-	3,5
Nadlesní	-	-	1 ks	-	-	-	-	-	-
Nákupčí ryb Bystřice	-	-	-	-	-	-	1 ks	-	-
Netolický Ferdinand	-	-	-	-	-	-	-	-	0,25
Pavláni	-	-	-	-	-	-	4 ks	-	-
Neurčitý	2,5	2,75	2,5	2,5	2	4	-	-	3
Neurčitý	0,5	0,25	3 ks	-	-	-	-	-	-
Obilní písař	1,25	-	-	-	-	-	-	-	1,5
Písař Řečice	-	-	-	-	-	1 ks	-	-	1 ks
Písař Stráž	0,75	-	-	-	-	-	-	-	-
Pivní písař Hradec	1,5	4 ks	1	2	-	1,5	-	-	2,25
Poštovník	-	1 ks	-	-	-	-	0,75	-	2 ks
Probošt Hradec	-	-	-	-	-	-	3 ks	-	2 ks
Rektor Jes. koleje	-	6 ks	-	-	-	-	2 ks	-	-
Řezník	-	1,5	-	-	-	-	-	-	-
Seminář Sv. Víta	-	-	-	-	-	-	2 ks	-	1 ks
Thomas Kaml	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Vrchní hlídač Počátky	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ks
Vrchnost Freistadt	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Vrchnost Telč	-	8 ks	-	-	-	-	-	-	-
Wit(1)ib Frau Doctorin	-	-	-	-	-	-	-	-	0,75
Zacharius Počátky	-	-	-	-	-	-	-	-	1 ks
Žid z Prahy	0,75	-	-	-	-	-	-	-	-

Tabulka 15: Rozdělení štičího deputátu

Štik bylo jako deputátu vydáváno podstatně menší množství a počet příjemců je oproti kapřímu deputátu dramaticky nižší. Tento fakt ovšem vyplývá z celkového objemu produkce této ryby. Štíky sloužily převážně k zásobování panského haltýře nebo k prodeji. Pouze jejich menší část sloužila k deputátům a fundacím. Mezi pravidelné příjemce patřili především jezuité, františkáni, lékaři, městská rada města Jindřichův Hradec, krajský hejtman Koniáš a obvykle také písaři jednotlivých odvětví hospodářského zázemí velkostatku, potažmo celého dominia. Z hlediska počtu ryb vybočují jezuité, kteří byli pravidelným příjemcem největšího množství štik.

Častým případem byla distribuce štik k poctění, která byla, podobně jako u

kaprů této kategorie, realizována pouze několika kusy štik.²¹⁶ Mezi nejčastější příjemce těchto ryb patřili faráři a někteří čelní církevní představitelé.²¹⁷

Distribuce malých ryb (drobu) formou deputátu probíhala za podobných podmínek jako distribuce kaprů. Z velké části byl drob vydáván na fundace. Mezi konkrétní příjemce tedy patřil jindřichohradecký špitál Sv. Jana Křtitele, dále místní jezuitská kolej, pravidelně také choralisté. Z této skupiny se pouze zanedbatelná část drobu dostala k františkánům.²¹⁸

Ryby tohoto druhu vydávané formou naturálního platu končily u lidí přímo zapojených do produkce ryb, tedy u rybní čeládky (rybních pacholků) a porybného. Deputátní platy tohoto druhu pobírali také vrchnostenští úředníci a profese podílející se na chodu vrchnostenského podnikání. Jmenovitě do této skupiny náleží sládci, pivovarničtí bednáři ze všech panství dominia, lesní správci a výběřčí mýtného, opět z různých lokalit. Mezi pravidelně největší příjemce náleželi především sládci a písaři z jednotlivých panství dominia. I v případě vydávání drobu platí, že prominentní místo zaujímaly profese z jindřichohradeckého velkostatku.²¹⁹

<i>Distribuce deputátních malých ryb (džbery)</i>									
příjemce	1672	1673	1674	1676	1677	1678	1680	1682	1683
Bednář Hradec	-	12	16	22	14	12	4	-	12
Bednář Řečice	4	-	6	6	6	6	-	-	4
Bednář Stráž	2	-	6	16	-	6	-	-	6
Bednář Žirovnice	4	4	-	4	8	8	-	-	6
D. Reichlin	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Františkáni	-	-	-	-	6	-	5	5	1
Hejtman Koniáš	-	-	-	-	2	-	-	4	-
Chmelař	4	-	6	7	6	4	-	-	6
Choralisté	8	8	8	8	8	8	4	-	8
Jezuité	30	30	30	36	30	30	30	-	30
Lesní správce Lhota	-	-	-	-	-	7	-	-	10

216 Zřídka kdy bylo tímto způsobem darováno více než jedna štika.

217 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

218 Františkáni patřili mezi největší odběratele kapřího deputátu (fundací), z tohoto důvodu pravděpodobně nedostávali fundace v podobě drobu.

219 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

<i>Distribuce deputátních malých ryb (džbery)</i>									
příjemce	1672	1673	1674	1676	1677	1678	1680	1682	1683
Lesní správce Řečice	-	-	-	-	-	-	3	-	10
Lesní správce Stráž	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Lesní správce Žirovnice	-	-	-	-	-	10	-	-	-
Vrtař	8	8	10	8	10	8	4	-	10
Písař Lhota	-	10	10	11	10	-	-	-	-
Písař Řečice	-	10	10	10	10	-	-	-	-
Písař Stráž	-	10	10	10	13	-	-	-	-
Písař Žirovnice	-	10	-	10	13	-	-	-	-
Pivní písař Hradec	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Porybný	-	4	4	4	-	4	-	-	-
Porybný Žirovnice	2	-	-	-	40	-	4	-	2
Pořtmistr	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Řezník	-	-	4	-	-	-	-	-	-
Sládek Hradec	6	28	40	33	38	28	8	-	28
Sládek Lhota	8	4	8	4	-	6	2	-	8
Sládek Řečice	12	-	8	12	12	12	-	-	12
Sládek Stráž	6	-	10	2	8	6	-	-	8
Sládek Žirovnice	12	12	-	16	12	12	-	-	12
Špitál Sv. Jana	30	30	30	46	30	30	28	-	30
Výběrčí mýta	-	4	4	4	6	4	-	-	2
Výběrčí mýta Počátky	-	-	-	-	6	-	-	-	-
Výběrčí mýta u brány	4	2	-	2	4	6	-	-	2
Výběrčí mýta Žirovnice	2	-	-	-	-	-	-	-	6
Zahradniční učni	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Zahradník	-	4	-	-	4	-	2	-	-

Tabulka 16: Rozdělení deputátu drobu

Závěrem je třeba shrnout poznatky získané studiem distribuce deputátních platů. V zásadě tedy existovaly tři základní kategorie deputátních plateb. První skupina zaobírala nadační podporu „neziskových“ institucí dominia. Konkrétně se jednalo o žebravé řády, církevní řády, seminář Sv. Víta a špitál Sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci. V této skupině figurují druhovým zastoupením především kapři a drob.²²⁰

Otázkou není, zda vrchnost podporovala tyto instituce dobrovolně, ale zda se

²²⁰ Až na výjimku jezuitů, kteří pravidelně dostávali velké množství štik.

tak dělo ze zjištných důvodů.²²¹ Je pravděpodobné, že tak bylo konáno „ze zvyku“, podle starého pořádku, od starodávna.²²² Dalším důvodem může být zároveň snaha o pozitivní sebe prezentaci potažmo touha po vyšším společenském ohodnocení, pohnutky tedy ryze sociální. Druhou skupinu představovaly klasické naturální platy dostatečně charakterizované v předchozím textu.

Třetí skupinu představovalo množství „náhodných“ příjemců, v naprosté většině jednotlivců. Důvod darování ryb byl často konkrétně zmíněn, ovšem v některých případech nikoli.

Distribuce deputátních dávek a darování ryb různým příjemcům svědčí o husté síti sociálních vazeb, které jsou ovšem optikou rybních účtů těžko rekonstruovatelné. O náznacích existence klientelismu svědčí mimo jiné to, že ryby často obdržely osoby bez konkrétní vazby na chod hospodářského zázemí domínia. Konkrétně se jedná o pravidelnou protislužbu za půjčení peněz, hypoteticky vyléčení z choroby, případně za prodej exkluzivního zboží. Rovněž fakt, že se mezi častými příjemci ryb objevil krajský hejtman, tedy vysoce postavený člověk v politickém životě druhé poloviny sedmnáctého století, svědčí o jistých náznacích existence klientelismu. Je navýsost pravděpodobné, že ryby darem nedostával bezdůvodně, ale že se jednalo o pozornost nestandardní a zjištnou.

221 Výše deputátů byly pevně stanoveny a v případě, že se některého druhu ryby nedostávalo, byl nahrazen jiným. Alternativním řešením bylo převedení pohledávek příjemců do příštího roku nebo sezony.

222 O síle těchto argumentů svědčí například „Velká rebelie roku 1680“, kdy se ve velkém množství poddanských stížností objevila argumentace tohoto typu; O rebeliích či lokálních selských bouřích blíže Jaroslav ČECHURA, *Selské rebelie roku 1680*, Praha 2002.

VII Prodej kaprů a štik

Z předcházejících kapitol vyplývá, že hlavní hospodářsky ceněnou rybou v průběhu celé historie českého rybníkářství byl kapr. Je tedy samozřejmé, že prodej ryb spočíval hlavně v prodeji kapra. V českém prostoru docházelo sice pravidelně i k prodeji ostatních ryb, nicméně jeho funkce byla spíše doplňková. Jiné ryby totiž často sloužily k jiným účelům než k prodeji. Štik bylo užito jako darů pro vzácné hosty, dále jako deputátu a v neposlední řadě k zásobování panského haltýře.²²³ Ostatní druhy ryb, jako je okoun, lín a pstruh končily výhradně v zámeckém haltýři.²²⁴

VII.1 Způsoby prodeje a kategorie kupců

Způsoby prodeje existovaly v zásadě dva. Prodej „od nevodu“ spočíval v obchodování s rybami přímo u rybníka. Tento způsob byl jednoznačně upřednostňován, protože byl pro prodávající výhodnější, bez starostí o pozdější transport na sádky.²²⁵ Od nevodu bylo prodáváno největší množství ryb, jak kaprů, tak i štik. V podstatě všechny větší pohledávky se vyřizovaly přímo na hrázi rybníka. Pozdější prodej na sádkách byl určen pro drobně kupce lokálního významu, kteří ryby nakupovali pro vlastní potřebu.

Co se týče samotných kupců, kteří s rybami obchodovali, rekrutovali se jak z řad domácích tak i zahraničních. České rybníkářství a tím více jihočeské, bylo

223 J. SEKERA, *Rybníky*, s. 19.

224 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

225 J. Sekera se zmiňuje i o zajišťování dopravy při koupi od nevodu pražským obchodníkům až k Vltavě, odkud byly ryby dopraveny vory až na místo určení. Autor zároveň uvádí, že robota byla odbývána v rámci potahových robot. J. SEKERA, *Rybníky*, s. 22.

existenčně závislé na zahraničních, především rakouských a bavorských odbytích.²²⁶ Jiří Sekera uvádí, že až 70 % ročního úlovku ryb bylo prodáno do zahraničí, především do Bavorska. Tyto ryby posléze sloužily k zásobování Salcburska a přilehlých oblastí.²²⁷ Pro prodejce byl zahraniční odběr výhodný hlavně z ekonomického hlediska. Obecně platí, že bavorští kupci platili více než místní a neměli přemrštěné požadavky co se dopravy prodaných ryb týče.²²⁸

Během druhé poloviny šestnáctého století byla účast zahraničních kupců pravidlem. Podobně tomu bylo na sklonku doby předbělohorské na panství Hluboká nad Vltavou. Gabriela Benešová zjistila, že velké množství ryb bylo prodáno do Pasova a Freistadtu.²²⁹

O sto let později, tedy ve druhé polovině sedmnáctého století, ovšem na Jindřichohradecku, vypadala situace ohledně prodeje ryb částečně odlišně. Co se týče geografického rozdělení kupců, je možné rekonstruovat jen jejich zařazení v rámci jindřichohradeckého dominia. Ke kompletní rekonstrukci geografické příslušnosti obchodníků s rybami chybí potřebné údaje. Pozornost této práce se proto upíná především k ekonomickým a sociálním faktorům prodeje. Hlavním aspektem je tedy sociální příslušnost kupců a dále množství ryb zakoupené během sledovaného období. Dalším krokem je srovnání poměrů objemu prodeje jednotlivých skupin kupců s důrazem na teoretické rozlišení maloobchodních a velkoobchodních praktik.²³⁰

Během zkoumaného období se do obchodu zapojila celá řada kupců rozdílného původu. Dojde-li k zobecnění údajů v pramenech, vyplývá, že kupce je možné rozdělit do dvou základních skupin. Hledisko diferenciací spočívá v maloobchodním či velkoobchodním měřítku prodeje.

226 M. KOVÁŘ, *Rybniční hospodářství*, s. .

227 J. SEKERA, *Rybničky*, s. 23-24.

228 Mohla za to zdejší velká konkurence v produkci ryb a zároveň její absence v místě odbytu za hranicemi, cena za hranicemi byla nesrovnatelně vyšší než zde; Pražští kupci ryb vyžadovali bezplatnou dopravu zboží k Vltavě, odkud byly ryby po vodě dopraveny do Prahy. TAMTÉŽ.

229 G. BENEŠOVÁ, *Rybniční hospodářství*, s. 35.

230 Z geografického hlediska je možné konstatovat, že všichni zúčastnění kupci pocházeli z bezprostředního okolí Jindřichova Hradce a celého slavatovského dominia na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let sedmnáctého století.

Předpokládám, že větší objem ryb²³¹ kupovali kupci jako překupníci s možností dalšího prodeje. Menší odběratelé lokálního významu sice nárazově také koupili větší množství ryb, nicméně nejedná se, v jindřichohradeckých podmínkách, za pravidelně se opakující fenomén. Jinými slovy si i menší kupci, kupující pravidelně převážně pro svou potřebu, čas od času přilepšili prodejem koupených ryb. Výčet kupců, jejich podílu na prodeji a množství utržených peněz za prodej kaprů přináší tabulka 17.²³²

<i>Kupující</i>	<i>1672</i>	<i>1673</i>	<i>1674</i>	<i>1675</i>	<i>1677</i>	<i>1678</i>	<i>1680</i>	<i>1682</i>	<i>1683</i>
Bader Nikolas	-	2 (10)	5,5 (6.52)	-	-	-	-	-	-
Bednář J. Hradec	-	12 (60)	-	-	-	1 (5)	1 (5)	-	-
Cranz Zlatník	-	1(6)	4 (20)	-	-	-	-	-	-
Čech Matěj	-	1 (5)	1 (6)	-	-	-	-	-	-
Farář Ratmírov	-	1(6))	-	-	-	-	-	-	-
Fleischer Melchior (řezník)	-	1,5 (9)	-	-	1 (5)	-	0,5 (3)	-	1(6)
Františkáni	2 (10)	-	-	-	-	-	2 (10)	-	1,5 (9)
Fuchs Thomas pekař	-	-	-	-	-	-	2 (12)	-	-
Hasič	-	1 (5)	-	-	-	6 (30)	-	-	-
Hatzendorfer Paul	-	1 (5)	5 (25)	-	1 (5)	1 (5)	1,5 (8)	-	2 (12)
Haushaindl Jindřichův Hradec	-	-	1,5 (5)	-	1,5 (7.30)	1 (5)	1 (6)	-	1 (5)
Christian nadlesní	-	-	2 (7.10)	-	-	-	1 (5)	-	-
Kaczer (Kaczarka)	-	5,5 (32.30)	5 (30)	-	3 (18)	1 (6)	-	-	3 (18)
Kamml Thomas	-	-	-	-	1 (5)	1 (5)	-	-	-
Khebl Filip	-	-	-	-	-	-	-	-	32,5 (163)
Konigdorfer	-	-	-	-	12 (60)	5 (30)	-	-	-
Králík Paul	-	-	-	-	-	-	-	-	5

231 Řádově desítky centů.

232 V tabulkách je vždy uvedeno množství ryb v centech, v závorce cena zaplacená za ryby v rýnských zlatých a krejcarech.

<i>Kupující</i>	<i>1672</i>	<i>1673</i>	<i>1674</i>	<i>1675</i>	<i>1677</i>	<i>1678</i>	<i>1680</i>	<i>1682</i>	<i>1683</i>
									(30)
Krantz Matěj (Khupferschmidt)	-	-	1 (5)	-	-	2,5 (13)	1,5 (8)	-	1 (6)
Krawka Primator	-	4 (20)	-	-	-	-	-	-	6 (36)
Krupička Wentzl (J. Hradec)	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5 (3)
Malif Lorentz	-	-	1 (5)	2 (12)	-	1 (5)	1 (5)	-	-
Městská rada Jindřichův Hradec	0,5 (3)	-	1 (6)	-	1 (5)	1 (5)	1 (5)	-	0,5 (3)
Michna Adam	-	1 (5)	1 (5)	-	-	-	-	-	-
Mlynář	-	3,5 (5.15)	1 (5)	-	-	-	-	-	-
Nadlesní Lhota	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5 (3)
Nadlesní Řečice	-	-	-	-	-	1 (5)	0,5 (3)	-	0,5 (3)
Nadlesní Stráž	-	-	-	-	-	1 (5)	-	-	-
Nadlesní Žirovnice	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5 (3)
Neurčitě	152 (650)	13,5 (60.40)	56 (291.30)	7 (42)	16 (82)	94.25 (218)	8,5 (51)	30 (180)	78 (415)
Nicodem (rybní písař)	-	-	-	-	-	2 (12)	-	-	-
Obchodník s ryba- mi Bystřice	-	14 (84)	15 (90)	-	64 (320)	276 (1656)	323 (1789)	14 (84)	564, 5 (3212)
Pavláni	1 (6)	-	-	-	2 (10)	-	2 (10)	-	-
Pekař	-	-	-	-	-	5 (30)	-	-	-
Písař Řečice	-	-	1 (5)	-	-	-	-	-	-
Písař Stráž	-	-	0,5 (30)	-	-	-	-	-	-
Písař Žirovnice	-	-	1 (6)	-	-	-	-	-	-
Pivní písař	-	-	-	-	-	1 (5)	1 (5)	-	-
Pohnan Hans	-	1 (6)	-	-	-	-	-	-	-
Porybný	-	-	1 (6)	-	-	1 (5)			
Poštámistr	-	-	-	-	2,5 (12.30)	1 (5)	1 (6)	-	0,5 (3)
Primator Stráž	0,75 (4.75)	6,5 (33)	-	-	-	-	-	-	-

<i>Kupující</i>	1672	1673	1674	1675	1677	1678	1680	1682	1683
Ramdschreiber	-	-	1 (5)	-	-	-	1 (5)	2,5 (15)	-
Reichlin Dorothea	0,5(3)	2 (11)	4,5 (23)	-	-	0,5 (3)	1 (5)	-	-
Reinhard Reichert	-	2 (10)	2 (10)	-	-	-	-	-	-
Reinhardt pekař z Chlumic	-	5,5(3 3)	-	-	-	-	-	-	-
Reisner Thoma a Khelbel Ulrich	220 (1320)	335 (2010)	206 (1236)	162, 5 (975)	-	-	-	-	-
Rossl Christian	-	6 (36)	4 (20)	-	4 (8.20)	2 (10)	5 (27)	-	2 (12)
Rychtář J. Hradec	2(12)	-	-	-	-	-	-	-	-
Rychtář Mníšek	-	-	1 (1.15)	-	-	-	-	-	-
Rychtář Počátky	-	-	1 (6)	-	-	-	-	-	-
Sedlář J. Hradec	6(30)	32 (169) ²³³	21 (105)	-	6 (30)	12 (60)	13 (65)	-	-
Seminář Sv. Víta (Pater regens semi- nari)	-	0,5 (3)	1 (6)	-	0,5 (3)	-	-	-	10 ks (1.10)
Schatt Christian	-	2 (11)	1 (5)	20 ks (1.30)	-	-	-	-	-
Schmidt Hans	-	2,5 (14,5)	1 (6)	-	-	4 (23)	1 (5)	-	0,5 (3)
Schneider Thoma	-	-	4 (4.40)	-	-	-	-	-	-
Schlachte Johan	-	-	-	-	12 (60)	-	-	-	-
Sládek J. Hradec	-	1 (5)	1 (5)	-	-	1 (5)	-	-	-
Sommer Samuel	-	2(10)	-	-	-	2 (12)	-	-	2 (12)
Stockfinder	-	0,5 (3)	0,5 (3)	-	-	-	-	-	-
Šafář Lásenice	-	-	-	-	0.5 (2.30)	0.5 (2.30)	-	-	0,5 (3)
Tambl Lorentz (řezník)	-	-	-	-	-	-	-	-	2 (12)
Vignola písař Lhota	-	-	-	-	0,5 (2.30)	-	-	-	-
Vrtař Jindřichův Hradec	-	-	-	-	1 (5)	1 (5)	1 (5)	-	1 (6)
Wanisch Lorentz	-	4	4	1 (6)	-	9	2	-	-

233 Sedláři obecně

Kupující	1672	1673	1674	1675	1677	1678	1680	1682	1683
(řezník)		(20)	(20)			(22,5)	(12)		
Weisgarber Melchior	-	-	-	-	-	-	1 (6)	-	-
Weltl Martin	-	-	6 (30)	-	-	-	-	-	-
Wenzl z Jarošova	-	-	8 (40)	-	-	-	-	-	-
Zahradník	-	-	1 (5)	-	-	-	-	-	-
Zeman Počátky	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5 (3)
Zlutický	-	-	12 (72)	2 (12)	3 (18)	9.5 (57)	1 (6)	-	2 (12)
Celkem prodáno	384, 75 (2038.4 5 kr)	464, 5 (2374. 50 kr)	383 (2700.3 0 kr)	174, 5 (1048.3 0 kr)	133, 5 (655.3 0 kr)	444.2 5 (2250)	373, 5 (2078)	46,5 (279.30 kr)	709, 75 (4007.1 0 kr)

Tabulka 17: Kupci ryb

VII.2 Obchodníci s rybami

Skupina velkoobchodních kupců byla v sedmdesátých a osmdesátých letech sedmnáctého století reprezentována třemi kupci, mezi které patřili Thoma Reisner, Ulrich a Filip Khelblovi a nakonec bystrický obchodník s rybami (Fischhandler). Osud ryb koupených těmito kupci bohužel není znám, nicméně je pravděpodobné, že končily za hranicemi nebo na jiných, vzdálenějších místech. Lokální trh plně uspokojily ryby prodávané z výlovů vrchnostenských rybníků nebo následný prodej ze sádek, případně z panského haltýře.²³⁴

U zmíněných kupců zbývá dodat, že Thoma Reisner a Ulrich Khelbl kupovali ryby v první polovině zkoumaného období, zatímco bystrický obchodník s rybami obchodoval po zbytek dekády. Tito kupci se těšili jistým privilegiím, mezi ně patřilo obdržení bezplatné „Kostfisch“, podle které se určovala kvalita vylovených ryb. Podle jakosti „Kostfisch“ se určovala zároveň i cena ryb. Prodej většího množství ryb byl tedy domlouván předem, stejně jako cena a ostatní

²³⁴ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

smluvní podmínky.

Druhou velkou skupinou obchodníků jsou kupci, kteří kupovali ryby převážně pro svou potřebu. V této skupině figuruje celá řada různých osob. Od jednotlivců s nespecifikovaným původem či profesí přes rozličné řemeslníky, církevní instituce, představitele nižšího kléru k panským úředníkům a služebníkům. Všichni tito lidé se aktivně zapojili do prodeje ryb na Jindřichohradecku. Míru zapojení jednotlivých skupin kupců ryb přináší tabulka 18.

<i>maloobchod</i>						<i>velkoobchod</i>
Rok prodeje	Řemesla	Církevní hodnostáři a instituce	Písaři a ostatní zaměstnanci dominia	Nespecifikované osoby	Rychtáři, městská rada, primátoři	Obchodníci s rybami
1672	6 (1,5 %)	3 (0,7 %)	0 (0 %)	152,5 (39,5%)	3,25 (0,8 %)	220 (57%)
1673	58 (12,5%)	1,5 (0,3%)	6 (1,29 %)	39,5 (8,51%)	10,5 (2,26%)	349 (75,21%)
1674	35,5 (9,13%)	1 (0,26 %)	8 (2,08%)	114,5 (29,89%)	3 (0,78%)	221 (57,7%)
1675	1 (0,57%)	0	2 (1,14 %)	9,5 (5,45 %)	0	162,5 (93,39%)
1677	8 (6,01%)	2,5 (1,87%)	17 (12,78%)	41 (30,82%)	1 (0,75%)	64 (48,12%)
1678	43,5 (9,79%)	0	13,5 (2,04%)	110,25 (24,83 %)	1 (0,22%)	276 (62,16%)
1680	24 (6,43%)	4 (1,08 %)	3,5 (0,93%)	18 (4,82 %)	1 (0,27 %)	323 (86,47%)
1682	0	0	2,5 (5,43%)	30 (65,21%)	0	14 (30,43%)
1683	5,5 (0,77%)	1,75 (0,24%)	2,5 (0,35%)	96,5(13,59%)	6,5 (0,91%)	597 (84,11%)

Tabulka 18: Míra zapojení skupin kupců

Po srovnání údajů z tabulky vyplývá, že každoročně nejvyšší objem prodávaných ryb končil u obchodníků s rybami. Tito kupci obvykle nakupovali ve velkých objemech, čímž se lišili od maloobchodních kupců lokálního významu.²³⁵

²³⁵ Velcí obchodníci s rybami nakupovali ročně řádově desítky až stovky centů kaprů, zatímco malí obchodníci kupovali ročně řádově centy ryb.

Je zajímavé, že kupcům této kategorie nenáležela exkluzivní privilegia v podobě zvýhodněné ceny ryb. Tato praxe byla běžná na Blatensku, kde, na rozdíl od Jindřichohradecka, největší kupci nebo místní obyvatelé kupovali za výhodnější cenu.²³⁶

VII.3 Prodej štik a cena ryb

Prodej štik se značně lišil od prodeje kaprů. Především se jednalo o roční objem prodávaných ryb, který v případě štik nepřesáhl 20 centů. Většinu prodaných ryb koupili velcí obchodníci s rybami se záměrem dalšího prodeje. Jiní kupci se podíleli na prodeji štik pouze nárazově, bez větší pravidelnosti. Štiky ale nesloužily pouze jako nástroj výjimečné pocty, předmět daru, deputátu či fundací. Jejich prodej hrál nezanedbatelnou roli. Specifické informace o prodeji štik jsou obsaženy v tabulce 19.

<i>Kupující</i>	<i>1672</i>	<i>1673</i>	<i>1674</i>	<i>1675</i>	<i>1677</i>	<i>1678</i>	<i>1680</i>	<i>1682</i>	<i>1683</i>
Františkáni	1 (10)	-	-	-	-	-	-	-	2 (20)
Kamml Thomas	-	-	-	-	-	0,5 (2.52)	-	-	-
Městská rada Jindřichův Hradec	-	-	-	-	-	-	0,25 (2.52)	-	-
Nadlesní Řečice	-	-	-	-	-	-	0,25 (2.52)	-	-
Neurčitě	-	-	-	-	-	-	-	1 (11.30)	-
Obchodník s rybami Bystřice	-	-	1 (11.30)	-	10, 5 (105)	13 (143)	14 (161)	16 (184)	16 (184)
Pohnan Hans	-	-	-	-	-	-	0,25 (2.52)	-	-
Pošt mistr	-	-	-	-	20 ks (2.30)	-	1 (11.30)	-	0,5 (5)

236 J. SEKERA, *Rybníky*, s. 19-22; srov. R. BERKA, *Vývoj*, s. 16-17; autor zde uvádí odlišné ceny pro místní a cizí kupce, je ovšem otázka, jakou roli zde sehrál odlišný vlastník rybníků, v tomto případě město Vodňany.

<i>Kupující</i>	<i>1672</i>	<i>1673</i>	<i>1674</i>	<i>1675</i>	<i>1677</i>	<i>1678</i>	<i>1680</i>	<i>1682</i>	<i>1683</i>
Reichlin Do- rothea	-	-	-	-	-	-	0,5 (5.45)	-	-
Reisner Thoma a Khelbel Ulrich	5 (44)	21 (241,5)	7,75 (87.30)	5,5 (63.15)	-	-		-	-
Rossl Christian	0,5 (5)	-	-	-	-	-	1 (11.30)	-	-
Seminář Sv. Víta (Pater regens seminari)	-	-	0,5 (5.30)	-	-	-		-	0,5 (5)
Vignola písař Lhota	-	-	-	-	21 ks (2.30)	-	-	-	-
Weltl Martin	1 (10)	-	-	-	-	-	-	-	-
Celkem pro- dáno ²³⁷	7,5 (69)	21 (241,5)	9,25 (104.30)	5,5 (63.15)	11 (110)	13, 5 (145.5 2)	17,2 5 (197.5 0)	17 (195.3 0)	19 (214)

Tabulka 19: Prodej štik

Oblastí, která s problematikou prodeje ryb velice úzce souvisí, je jejich cena. Konečná prodejní hodnota ryb závisela samozřejmě na mnoha faktorech. Jedním z nejdůležitějších kritérií byla velikost prodáváných ryb. Větší ryby stály pochopitelně více peněz. Cena za centněř malých kaprů se pohybovala mezi pěti až šesti zlatými. Zatímco cena středních kaprů dosahovala pravidelně šesti a výjimečně sedmi zlatých za centněř.²³⁸ Zvláště v počátečním období vývoje byly ceny nestabilní a kolísaly, nezávisle na velikosti prodáváných ryb. Vliv na prodejní hodnotu neměl ani čas prodeje, kde by se měla teoreticky promítnout rozdílná výše poptávky po rybách v průběhu roku. Konečná cena ryb byla tedy stanovena přímo na místě prodeje, podle skutečné kvality a zajisté i podle skutečných možností prodeje. Podobné principy se týkaly i prodeje štik, který ovšem,

²³⁷ Není zahrnut prodej ze sádek, který není v pramenech blíže specifikován a je evidován jen v některých sezónách.

²³⁸ Vzhledem k rozmanitosti faktorů, které měly na konečnou cenu ryb vliv, záměrně neuvádím její vývoj ve sledovaném období, protože průměrná cena by měla nízkou, od reality odtrženou, vypovídací hodnotu.

jak již bylo zmíněno dosahoval nesrovnatelně menšího objemu. Cena za jeden cent štik se pohybovala mezi 10 až 11 zlatých.

Během druhé poloviny sledovaného období, konkrétně mezi léty 1678 a 1683, fungovalo určování ceny, její hladina a rozdělení v závislosti na jednotlivých druzích tržních ryb, na odlišné bázi. Cena byla určována na základě kvality „Kostfisch“, tedy „reprezentativního kusu“ jednotlivých kategorií. Tyto „Kostfisch“ byly zdarma poskytovány velkoobchodníkům a konečná cena ryb závisela na vzájemné dohodě. Prodávající, v tomto případě velkostatek reprezentovaný rybními úředníky, nebyl jediným kompetentním elementem v rozhodování o konečné ceně ryb.²³⁹

Jak bylo zmíněno, ve druhé polovině zkoumaného období se hladina cen ustálila. Cent malých kaprů bylo možné pořídit za 5, výjimečně za 6 zlatých, stejné množství středních kaprů občas za 5, pravidelně za 6 zlatých. Ovšem i zde hrály důležitou roli mnohé další faktory, nejen samotná kvalita a velikost ryb.²⁴⁰

Po uvedení základních principů prodeje ryb na Jindřichohradecku v sedmdesátých a osmdesátých letech sedmnáctého století jsou zřetelné jisté zobecnitelné tendence.

Celkový objem prodeje se v letech 1672-1674 vyvíjel vyrovnaně se srovnatelnými výsledky, v letech 1675-1677 došlo ke krátkodobému propadu, ovšem ne definitivně. V osmdesátých letech nabývá prodej, ve srovnání s minulým obdobím, nebývalých rozměrů.²⁴¹

Během sledovaného období se podíl zapojení velkých obchodníků s rybami pohyboval na minimální úrovni 48 %. Průměrný podíl představoval plných 70

239 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

240 Během jarní sezony roku 1680 stál cent malých kaprů (55/ct) 6 zlatých zatímco stejné množství středních kaprů (47/ct) stálo během výlovu Kačležského rybníka v říjnu stejného roku 5 zl. Během jarní sezony bylo kaprů málo a loveny byly jen menší rybníky. Vylovené ryby navíc často sloužily k zásobování panského haltýře. Prodáno jich bylo podstatně menší množství než během podzimní sezony, kdy byly loveny největší a nejdůležitější nádrže dominia.

241 Údaje z roku 1682 je nutné brát s rezervou, protože zahrnují pouze prodej ze sádek, který byl dlouhodobě nižší, než prodej od nevodu. Zároveň nebyla jeho evidence pravidelná, tudíž na něj nebyla zaměřena pozornost.

%.²⁴²

Dlouhodobě nejnižší podíl na obchodu s kapry měli církevní představitelé a instituce a dále písaři a ostatní úředníci a služebníci vrchnosti. Důvodem byla velká dostupnost deputátních ryb pro obě zmíněné skupiny.

242 Srov. J. SEKERA, *Rybníky*, s. 23-24; autor zde uvádí podíl zainteresovanosti zahraničních kupců 70 %.

VIII Závěr

Předkládaná diplomová práce byla zaměřena na praktickou podobu hospodaření na Jindřichohradecku mezi léty 1672-1683.

Rybniční síť celé zkoumané lokality byla plně podřízena třístupňovému chovu kapra, stejně jako tomu bylo o sto let dříve. Nové nádrže budovány nebyly a naopak došlo ke zrušení některých rybníků,²⁴³ nicméně tento fenomén nebyl zdaleka typickou charakteristikou rybničního hospodaření zmíněného období. Rybníky měly, až na několik výjimek, stálé určení, které bylo během sledovaného období dodržováno. Největší množství rybníků všech typů se nacházelo na panství Jindřichův Hradec. Tato lokalita, spolu s Kardašovou Řečicí, tvořila páteř produkce ryb Jindřichohradecka.

Postup při chovu kapra respektoval pravidla obvyklá pro tehdejší rybníkářství. V první polovině sledovaného období (1672-1676), bylo ovšem hospodařeno nepravidelně a některé postupy vybočovaly z pozdější praxe. Velkým nedostatkem bylo nepravidelné letnění rybníků, ke kterému docházelo spontánně, patrně v reakci na malý okamžitý výnos. Další skutečností, která by se dala zdejšímu rybníkářství vytknout je ponechání násady v kaprových rybnících déle, než bylo z hlediska pravidel odděleného chovu nutné.²⁴⁴ Jindřichohradecké vodní hospodářství bylo plně soběstačné²⁴⁵, zároveň zde neexistovaly závažnější

243 Některé rybníky se naopak na seznamu užívaných objevují nově. Mohlo se jednat o stejné, již dříve užívané nádrže.

244 Nejrozšířenějším způsobem bylo nasazení do kaprových rybníků na tři léta, v některých případech ovšem docházelo k ponechání rybníka i čtyři léta neloveného. Výsledkem bylo větší množství vylovených malých kaprů, stejně jako množství potěru. To byly stádia pro kaprové rybníky nevhodné a nepatřičné.

245 Nakupovány byly pouze ryby neprodukované na sledovaných velkostatecích, jedná se zejména o úhoře, pstruhy, ale i třeba raky. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec, inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697-699.

problémy s odbytem všech stádií všech druhů produkovaných ryb.²⁴⁶ Hlavní hospodářskou rybou byl kapr, nicméně i chov štik měl své zákonitosti a jejich úlovek hrál důležitou roli nejen při prodeji, ale i jako nástroj fundací a deputátů.

Údržba a zabezpečování každodenního provozu hospodářství byla v naprosté většině zjištěných případů prováděna pomocí odborného a zkušeného personálu. Robotní práce byly užívány pouze jako pomocná síla. Souvisely především s přípravnými pracemi a s přepravou ryb po výlovu či během nasazování rybníků. V sedmdesátých a osmdesátých letech sedmnáctého století se již nové rybníky nebudovaly a spektrem zájmu hospodářů bylo především udržování stavu rybníční sítě, případně její dílčí zdokonalování. Rybníční hospodářství tak poskytovalo mnoho pracovních příležitostí pro širokou škálu řemesel a profesí.

Deputátní platy a fundační dávky tvořily nedílnou součást fungování rybníčního hospodaření a svým způsobem i celého velkostatku. Příjemci naturálního platu jakékoli formy tvořili tři skupiny. První kategorií byli příjemci z řad církevních institucí a špitálu. Druhou skupinu představovali zástupci profesí a řemesel napojených přímo na produkci ryb a lidé, kteří byli zapojeni do každodenního provozu hospodářského zázemí dominia. Třetí skupinu tvořili příjemci bez jasné vazby na velkostatek či církevní i jiné instituce. Klasifikace těchto příjemců je nepravidelná, společným jmenovatelem je potom právě kolísající množství ryb, které nakonec obdrželi. Jednalo se jak o konkrétně jmenované obyvatele měst a městeček dominia, tak o čelní představitele církevních a státně-politických institucí a úřadů. Výjimečně se na seznamu objevili lidé z odlišné lokality, bez jasné vazby na velkostatek. V těchto případech bylo ovšem vydání obnosu ryb přesně určeno a odůvodněno. Studium rybních účtů se v tomto případě prokázalo nedostačující a pro rekonstrukci sociálních vazeb a vztahů mezi jednotlivými sociálními strukturami raně novověké společnosti jako pramen doplňující a vedlejší.

V kapitole věnované prodeji ryb bylo zjištěno, že celkový objem prodeje se v

246 Vzhledem ke skutečnosti, že v roce 1673 a 1680 došlo i k lovení potoků a úlovek byl zanesen do účtů, problémy s odbytem vylučuji. Předpokládám, že v případě jakýchkoli těžkostí s odbytem by k lovení potoků, které mělo patrně pouze doplňkovou funkci, nedocházelo.

letech 1672-1674 vyvíjel vyrovnaně se srovnatelnými výsledky, v letech 1675-1677 došlo ke krátkodobému propadu, ovšem ne definitivně. V osmdesátých letech nabývá prodej, ve srovnání s minulým obdobím, nebývalých rozměrů. Problémy s odbytem neexistovaly a cena ryb byla patrně určována v závislosti na velikosti úlovku a okamžité poptávce. Naprostá většina prodeje kaprů byla realizována přímo na hrázi rybníka, od nevodu. Průměrný podíl překupníků ryb na prodeji činil 70%, s největší pravděpodobností se jednalo o podíl určený pro vzdálenější, zahraniční odbytiště. Zbytek ryb byl určen pro místní trh a okamžitou spotřebu. Ovšem nelze vyloučit možnost dalšího prodeje ryb i z tohoto podílu celkového úlovku.

Pro finální zhodnocení výsledků této sondy je nutné vyslovit teze, která by vystihly komplexní stav hospodaření. Na základě závěrů této práce není možné potvrdit domněnku vyslovenou především autory starší generace, která počítala s úpadkem rybníkářství, rovnajícím se hospodářskému kolapsu, po třicetileté válce. Naopak, první léta zkoumaného období se mnohdy postupovalo s jistými pochybeními a obecně nebyl problematice věnován dostatek pozornosti, což se projevilo nevyrovnaným počtem vylovených ryb. Od roku 1676 dochází k ustálení situace a dochází k pravidelnému hospodaření, které bylo nutné pro stálý a vyrovnaný rozkvět této odnože hospodářské produkce. S největší pravděpodobností rybníční hospodaření právě během sledovaného období nabírá druhý dech a funguje za obdobných podmínek, jako v době označované za „zlatý věk.“ Pro tento závěr hovoří i fakt, že nedocházelo k rozsáhlému rušení nádrží, jak tomu bylo například na Pardubicku.

Období rozsáhlé recese rybníčního hospodářství se tedy objevilo až později, pravděpodobně v průběhu osmnáctého a devatenáctého století. Rybníky byly rušeny zejména v lokalitách, které byly vhodné k rostlinné, případně živočišné výrobě. Stoupající poptávka po ovčí vlně, průmyslových plodinách jako je len a konopí, způsobily úpadek vodního hospodářství. Další příčinou je ztráta poptávky v zahraničních oblastech, kam směřovala velká část objemu produkce z mnoha lokalit především jihočeského rybníkářství. Jisté je, že v lokalitách, které nebyly

vhodné pro jinou formu hospodaření, rybníky zůstaly nadále a i v průběhu následujícího období tvořily důležitou součást hospodaření. Pro posouzení spolehlivosti vyslovených tezí by bylo nutné věnovat se dalšímu výzkumu zaměřeného na první polovinu sedmnáctého století a na vývoj hospodaření během století osmnáctého. Poté by muselo nutně dojít ke konfrontaci výsledků bádání s vývojem jiných odnoží hospodářské produkce šlechtického velkostatku. Výsledek by napověděl mnohé o vývoji, situaci, případném úpadku, setrvačnosti či přímo rozkvětu ve zkoumaném období.

Další možná badatelská východiska skýtá zcela jiné uchopení problematiky. To spočívá především v reflexi rybníků a vodních děl vůbec z estetického hlediska. Voda vždy lákala lidské bytosti a rybníky se nejednou staly svědkem mnoha důležitých událostí jak v životech jednotlivců, tak celých společenství.

Následujícím možným přístupem je zasazení rybníků a vodních děl vůbec do kontextu „barokní krajiny“ tak, jak ji charakterizuje Václav Cílek. Případně vnímat vodní nádrže z hlediska historické ekologie. A posuzovat jejich vliv na krajinu z hlediska jejich vlastních dějin a vztahů mezi lidskými bytostmi k životnímu prostředí, případně posoudit vliv rybníků na krajinu jako systém v minulých dobách.

Summary

Ponds, carp breeding and fish farming from the general point of view were an inseparable part of manor economy in the early modern period in Czech Lands. This thesis is aimed at the complex development of fish farming in the region of Jindřichův Hradec, specifically the manor of Kardašova Řečice, Červená Lhota, Stráž nad Nežárkou and Žirovnice. The author has concentrated mainly at the reconstruction of the local pond system and related issues. The other significant aspects are fish trade, technology of fish farming, everyday operation and distribution of natural salary. The thesis has proved the existence of complicated network of social-professional relations among the people participating in the whole production.

IX Přílohy

IX.1 Seznam použitých pramenů

Prameny vydané

Balbín, Bohuslav: *Krásy a bohatství české země*, Praha 1986 (ed. H. Businská)

Kalousek, J. (ed): *Řády selské a instrukce hospodářské 1627-1698*, Archiv Český 23, Praha 1906.

Prameny nevydané

SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Vs Jindřichův Hradec

inv. č. 450, sign. VI T, vodní kniha 1929-1930 I-II.

inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 697.

inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 698.

inv. č. 4580, sign. VI R, kart. 699.

SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Slavatů, inv. č. 18, sign. I, kniha č. 28.

IX.2 Seznam použité literatury

Andreska, J.: Vývoj nářadí v rybničním hospodářství, Vědecké práce Československého zemědělského muzea 9, 1969, s. 81-64

Andreska, J.: Vývoj rybářství. Zemědělské muzeum ohrada, Hluboká n/Vlt. Průvodce expozicí, Praha 1981.

Andreska, J.: Rybářství a jeho tradice, Praha 1987.

Andreska, J.: Lesk a sláva českého rybářství, Pacov 1997.

Benešová, G.: Rybniční hospodářství na panství Hluboká nad Vltavou na sklonku předbělohorské doby, České Budějovice 1994 (Diplomová práce uložena v Historickém ústavu FF JCU).

Berka, R.: Vývoj rybničního hospodářství na Vodňansku, Vodňany 1970.

Berka, R.: Vodňanská rybářská minulost a přítomnost, Vodňany 1985.

Berka, R. (ed.): Vodňanská zastavení na přelomu milénia, Vodňany 2000.

Bezecná, G.: Lidé kolem rybníků ve světle hospodářských pramenů, Opera Historica 4, 1995, s. 63-75.

Bůžek, V.: Das Goldene Zeitalter der südböhmischen Teichwirtschaft, in: H. Knittler – A. Komlosy (edd.), Die Laisnitz. Natur- und Kulturgeschichte einer Region, St. Pölten 1997, s. 81-92.

Bůžek, V. - Hrdlička, J. a kol.: Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce, Praha 1997.

Cikhart, R.: Robotní povinnosti k rybníkům, Československý rybář 4, 1924, s. 25-27.

Čechura, J.: Selské rebelie roku 1680, Praha 2002.

Čechura, J.: Černínové versus Kysibelští, Praha 2003.

Černý, V.: Hospodářské instrukce. Přehled zemědělských dějin v době patrimoniálního velkostatku v XV. - XIX. století, Praha 1930.

Hájek, O.: Rybí personál na panství Třeboň mezi léty 1705-1755, České Budějovice 1996 (Diplomová práce uložena v Historickém ústavu FF JCU).

Dudáček, K.: Rybníky na statku Kestřany do roku 1700, Archivum Trebonense 1986, s. 184-197.

Dvořák, B.: Rybářství ve Vodňanech, in: Vodňany svému jubileu 1336-1936, Vodňany 1936, s. 26-29.

Fišer, J. - Štochl, S.: Rybářství v Československu, Praha 1964.

Hofmann, G.: Blatenský velkostatek v polovině 19. století, SAP 8, 1958, s. 98-130.

Hofmann, G.: Rybníkářství na blatenském velkostatku v 18. a 19. století, Sborník minulostí Plzně a Plzeňska 2, 1959, s. 109-130.

Honc, J.: Roční spotřeba žita, chleba a jiných potravin v čeledních dávkách, deputátech, výměncích a špitálních dávkách v letech 1452-1845, Acta universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1, 1971, Studia Historica 5 (Problémy cen, mezd a materiálních podmínek života lidu v Čechách v 17.-19. století II), Praha 1971, s. 177-210.

Hons, J.: Když měřičkové, rybníkáři a trhani krajem táhli, Praha 1961.

Hule, M.: Rybníkářství na Třeboňsku. Historický průvodce, Třeboň 2003².

Hurt, R.: Dějiny rybníkářství na Moravě a ve Slezsku, Opava 1960.

Jiroušek, B.: Josef Šusta, nestor českého rybníkářství, Historický obzor 9, 1998, s. 33-34.

Jiroušek, B.: K problematice třeboňského rybníkářství v 19. století, Dějiny vědy a techniky 5, 1998, s. 56-58.

Jiroušek, B.: Rybníkář Josef Šusta v Třeboni, JSH 68, 1999, s. 187-198.

Kalný, A.: Jihočeské rybníky na starých mapách, České Budějovice 1989.

Kodl, F. - Kodlová, J.: Chlum u Třeboně. Kapitoly z dějin jihočeského pohraničí, Chlum u Třeboně 1979.

Kovář, M.: Rybníční hospodaření na panství Jindřichův Hradec ve druhé polovině 16. století, České Budějovice 1998 (Diplomová práce uložena v Historickém ústavu FF JCU).

Kovář, M.: Rybníky na dominiu pánů z Hradce ve druhé polovině 16. století, *Opera historica* 6, 1998, s. 63-75.

Křivka, J.: Populační vývoj mělnického panství v letech 1693-1749, *Historická demografie* 1, 1967, s. 7-18.

Kuklík, K. - Hrbáček, J.: české a moravské rybníky, Praha 1984.

Markus, A.: Hluboká nad Vltavou a její rybníky po stránce historické, *Československý rybář* 15, 1935, s. 100-103.

Matějek, F.: Přehled rozvoje rybníkářství na Moravě v 2. pol. 15. a v 1. pol. 16. století s přihlédnutím k územím slezským, *Časopis Slezského musea, vědy společenské* 5, 1956, s. 28-59.

Maur, E.: Zemědělská výroba na pobělohorském komorním velkostatku v Čechách, *Prameny a studie* 33, 1990, s. 3-130.

Míka, A.: Feudální velkostatek v jižních Čechách (14. - 17. století), *Sborník historický* 1, 1953, s. 112-213.

Míka, A.: České rybníkářství v 16. století a problém počátků původní akumulace kapitálu, *Československý časopis historický* 2, 1954, s. 262-271.

Míka, A.: Slavná minulost českého rybníkářství, Praha 1955.

Míka, A.: Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století, Praha 1960.

Míka, A – Štochl, S.: Naše rybníky a přehradní jezera, Praha 1963.

Mokrý, T.: Hospodářství rybniční, Praha 1935.

Novotný, J.: Jihočeské rybníky, České Budějovice 1927 (Zvláštní otisk z Jihočeského přehledu).

Novotný, J.: Jihočeské rybníky (Hlubočko), *Historická geografie* 8, 1972, s. 153-172.

Pánek, J.: Die historisch-ökologischen Aspekte der Wasserwirtschaft in den böhmischen Ländern im 16. Jahrhundert, *Historická ekologie* 1, 1988, s. 77-124.

Pánek, J.: Spiknutí rybníkářů proti Petru Vokovi z Rožmberka v roce 1569, in: Z. Beneš – E. Maur – J. Pánek (edd.), *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně*, Praha 1991, s. 243-299.

Petráň, J.: Zemědělská výroba v 2. polovině 16. století a na počátku 17.

století, Praha 1963.

Petráň, J.: Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha 1964.

Řeřichová, S.: O Vajgaru, in: A. Hradecký (ed.), Jindřichův Hradec 1293-1993. Sborník statí k dějinám města, České Budějovice 1992.

Sádlo, J. - Hájek, P. (edd.): Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí, Praha 2005.

Sekera, J.: Rybníky na Blatensku, Blatná 2000.

Šusta, J.: Pět století rybničního hospodaření v Třeboni. Příspěvek k dějinám chovu ryb se zvláštním zřetelem na přítomnost, Třeboň 1995².

Šusta, V.: Rybníkářství treboňské po stránce historické a hospodářské, zvláštní otisk z Časopisu Československý rybář, 1927.

Šusta, V. - Mokry, T.: Význam jihočeského rybníkářství. Jeho vznik a vývoj, Praha 1931.

Teplý, F.: Dějiny rybníků na Hradecku, zvláštní otisk z časopisu Československý rybář, Vodňany 1925.

Teplý, F.: Dějiny města Jindřichova Hradce I/1-4, II/1-3, Jindřichův Hradec 1927-1934.

Teplý, F.: Jména ryb v účtech (XVI. a XVII. Věk), Československý rybář 12, 1932, s. 10-12

Teplý, F.: Selské bouře, Praha 1931.

Teplý, F.: Městské rybníčky, tak řečené haltěře v Jindřichově Hradci, Československý rybář 12, 1932, s. 10-12.

Teplý, F.: Sádky panské, haltěře v Jindřichově Hradci, Československý rybář 12, 1932, s. 97-98.

Teplý, F.: Rybní hospodářství na Hradecku v době Slavatovské, Časopis pro dějiny venkova 19, 1932, s. 27-38.

Teplý, F.: O rybníkářích, Československý rybář 16, 1936, s. 121-124.

Teplý, F.: Příspěvky k dějinám českého rybníkářství, Praha 1937.

Tříška, K.: Staré rybníční hospodářství u Kardašovy Řečice, Jihočeský sborník historický 26, 1957, s. 9-13, 40-45.

Zeman, J.: Obchod s rybami na velkostatečích Rožmberků v době pobělohorské, České Budějovice 1986 (Diplomová práce uložena v Historickém ústavu FF JCU).

IX.3 Terminologický slovník

Auswurfiling

Velká tříletá násada používaná k osazování rybníků a k prodeji. Někdy označována jako „pěkná.“

Deputát

Naturální plat nebo dávka.

Dvouhorkový rybník

Kaprový (*hlavní*) rybník, do kterého byla násada vsazena na dvě léta. Na jaře prvního roku byl tento rybník nasazen a na podzim následujícího loven.

Dvouletá násada

(*Dvouletý plod*) Plod vylovený ze třech nádrží. V optimálním případě byl nasazen na jedno léto do výtažníků.

Dvouletý plod

Viz **dvouletá násada**.

Einsatzhechten

(Násadová štika) Nejmenší štiky vylovené z rybníků. Po výlovu byly nasaze-

ny do různých rybníků, v naprosté většině do kaprových (hlavních).

Fischparthei

(*Rybí čeládka*) Lidé podílející se pracovním způsobem na fungování rybníčního hospodářství. Námezdní pracující obstarávající práce především během výlovů.

Haltýř

Zařízení sloužící k uchování živých ryb určených ke konzumaci.

Hecht

Štika obecná.

Hlavní kapr

Nejvýše ceněná kvalitativní kategorie kapra. Obvykle byl také nazýván třetí kapr (Streichkarpfen). Nesloužil ovšem pouze ke tření, ale rovněž ke konzumaci, prodeji a někdy byl dáván jako deputát.

Hlavní rybník

(Kaprový rybník) Poslední článek v chovu kapra, který zde měl náležitě dorůst. Dělí se do dvou skupin. Dvuhorkový se lišil od tříhorkového tím, že do něj byla násada nasazována na dvě léta. Viz také Dvuhorkový rybník.

Komorový rybník

Rybník sloužící k uchování tříletého plodu přes zimu. Komorové rybníky jsou obvykle dostatečně hluboké, aby se zamezilo promrzání vody.

Kumulativní metoda

Způsob chovu kapra, který převládal do poloviny 15. století. Spočíval v chovu odlišných věkových kategorií kapra ve společné nádrži. Viz také Oddělený způsob chovu.

Na dvě léta

(Dvouhorkový rybník)

Na tři léta

(Tříhorkový rybník)

Násada

Obecné označení pro nekonzumní stádium ryb, určených k dalšímu chovu.

Násadová štika

(Einsatzhechten)

Nevod

Velká síť užívaná při výlovech velkých rybníků.

Oblouček

(Pretzlhechten) Kvalitativní kategorie štiky. Obloučky představovaly malé konzumní štiky.

Od nevodu

Obvykle používáno ve spojení „prodej od nevodu“ jako označení pro prodej přímo na hrázi rybníka.

Oddělený způsob chovu

Od poloviny 15. století převládající metoda chovu kapra. Jednotlivá chovná stádia ryby byla umístěna do speciálních rybníků. Nádrže jsou Třecí, Výtažníkové a Kaprové.

Plodový rybník

(Třecí rybník, Rybník na trdlo) Rybník sloužící k produkci dvouletého plodu. Obvykle do něj byli nasazeni třecí kapři, někdy s několika kusy mladých ryb. Třecí rybník byl ponechán dvě léta v klidu a poté z něj byl vyloven dvouletý plod.

Pretzlhechten

Viz Oblouček.

Rybí čeládka

(Fischparthei)

Sádky

Zařízení určené k uchovávání ryb. Obvykle tvořené soustavou dobře okysličených malých „rybníčků“ umožňujících dlouhodobé uchovávání ryb.

Trdelník

Třecí kapr (Streichkarpfen). Dospělý kapr nasazovaný do třecích rybníků, aby se vytřel.

Třecí rybník

(Streicheich) Rybník sloužící k produkci dvouletého plodu. Obvykle s písčítým dnem a spolehlivým přítokem. Často s ohraženým přítokem i výpustí, tím se bránilo vniknutí plevelných ryb a dravců do rybníka.

Tření

Reprodukční proces ryb spočívající v oplodnění jiker mlíčem.

Tříhorkový rybník

Rybník sloužící k řádnému dospění kapra. Byl nasazován na jaře jednoho roku, poté ponechán přes tři léta v klidu a poté, obvykle, na podzim vyloven.

Tříletá násada

Násada nasazovaná do kaprových (hlavních) rybníků. Po zimě strávené v komorových rybnících byla rozvezena do jednotlivých destinací na dominiu.

Verehrhechten

Kvalitativní kategorie štik představující nejlepší vylovené kusy ryb tohoto druhu. Obvykle sloužila k obdarování vzácných hostů či výjimečně důležitých představitelů velkostatku, města ale i církevních institucí.

Výtažník

Typ rybníka tvořící druhý stupeň v chovu kapra. Do výtažníků byl nasazen dvouletý plod který byl vyloven z třecích (polodvých, trdelních, trdelníků) rybníků. Plod zde byl přes léto ponechán a na podzim svezen do komorových rybník

IX.4 Titulní list ročních rybních účtů pro rok 1683

IX.5 Záznam o výlovu rybníka Kačležský roku 1680 (Něm. Katterschlager)

1680 den 25. künde 26. 8. 1680, hat man den Katterschlager
 pfleger nicht geschickt, weil der 4. Dominus besetzt war,
 mit Raupen kam

Item ist folgende verordnet: große Raupen 200
 Mittlere Raupen 3
 Kleine Raupen 236
 Kinsch Raupen 14
 Kinschling 3

Seefangen

Größe Raupen in die Netze gefangen 358
 Mittlere Raupen
 Kleine Raupen 4420
 Dem fischen malte Mittlere Raupen geben 813
 Ein Deputat aufgeben Mittlere Raupen, davon
 zu 47. 1/2 auf den Conton gehen sind,
 Dem Netzfischer 2. 1/2 134
 Dem Ländtsreiber 2. 1/2 134
 Dem Drossreiber 2. 1/2 134
 Dem Raupenreiber 2. 1/2 134
 Dem Epis. d. Waldkammer 1. 1/2 47
 Dem f. d. b. d. Waldkammer 1. 1/2 47
 Dem f. d. f. d. 1. 1/2 47
 Dem 4. f. d. f. d. zu 1/2 Conto 2. 1/2 134
 Dem f. d. f. d. f. d. 1. 1/2 47
 Item einam gesellen, weil der vor. 2. Junij fore
 zu einam gesellen angenommen worden,
 Was ein selbst f. d. f. d. 1/4 12
 Dem f. d. f. d. f. d. 1. 1/2 47
 Item vor den gesellen 1/2 24
 Dem f. d. f. d. f. d. 1. 1/2 47
 Dem vor 2. 1/2 47

Catus 7028